

การประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกร
ในเขตตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

**The Evaluation on the Result of Household Account Recording to
Reduce the Agriculturists' Debt Problem in Yupo Subdistrict, Muang
District, Yala Province**

ศุภโชค ก้าวทอง

Suppachote kaewthong

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการธุรกิจเกษตร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Minor Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Agribusiness Management**

Prince of Songkla University

2552

ชื่อสารนิพนธ์ การประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของ
เกษตรกรในเขตตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
ผู้เขียน นายสุภโชค แก้วทอง
สาขาวิชา การจัดการธุรกิจเกษตร

อาจารย์ที่ปรึกษา

คณะกรรมการการสอบ

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล) (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล)

.....กรรมการ
(ดร.สิริรัตน์ เกียรติปฐมชัย)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปรัดถ พรหมมี)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล)
ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการธุรกิจเกษตร

ชื่อสารนิพนธ์	การประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในเขตตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
ผู้เขียน	นายศุภโชค แก้วทอง
สาขาวิชา	การจัดการธุรกิจเกษตร
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ (2) องค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกร (3) การรับรู้และการปฏิบัติในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน และ (4) ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ใช้ข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิโดยเลือกตำบลศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง คือ เฉพาะตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา การรวบรวมข้อมูลมี 2 ส่วน คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 5 ราย และสัมภาษณ์รายบุคคลจำนวน 30 ราย ด้วยแบบสอบถามเชิงโครงสร้าง และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลักและที่มาของรายได้ส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตร ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครัวเรือนส่วนใหญ่ คือ ค่าอาหารและค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน ใช้บริการเงินกู้จากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ร้อยละ 89.3 ซึ่งเป็นแหล่งเงินกู้ในระบบเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีเงินออมทุกรายโดยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในยามฉุกเฉินหรือเจ็บไข้ไม่สบาย

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนแสดงความคิดเห็นว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วย ราคาผลผลิต ราคาปัจจัยการผลิต และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน ส่งผลต่อการเพิ่มหรือลดหนี้สินในระดับมากที่สุดและระดับมาก สำหรับปัจจัยทางสังคมพบว่า เหตุความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งมีผลในระดับมากต่อการเพิ่มหรือลดของหนี้สิน และปัจจัยด้านการเมืองมีผลต่อหนี้สินเพิ่มหรือลดระดับปานกลาง

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนจากพนักงาน ธ.ก.ส. โดยการรับรู้และเข้าใจจึงฝึกปฏิบัติ เพื่อรู้รายรับรายจ่ายในครัวเรือนและคาดหวังให้ใช้จ่ายอย่างประหยัด สำหรับผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนนั้น เมื่อพิจารณาจากจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนอาจจะไม่ประสบผลสำเร็จ โดยปัญหาและอุปสรรคเกิดจากเกษตรกรส่วนใหญ่เลิกจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนหรือจด

บันทึกบัญชีครัวเรือนไม่ต่อเนื่อง และพนักงาน ธ.ก.ส. ไม่สามารถขับเคลื่อนโครงการได้เต็มที่ แต่สำหรับเกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือน จำนวน 30 ราย นั้น หลังการจดบันทึกส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้น มีค่าใช้จ่ายลดลง มีหนี้สินลดลง และมีเงินออมเพิ่มขึ้น นำข้อมูลที่จดบันทึกมาบริหารจัดการในการควบคุมพฤติกรรมค่าใช้จ่ายและมีการถ่ายทอดการจัดทำบัญชีครัวเรือนให้บุคคลอื่น แสดงว่าเกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของ ธ.ก.ส.

Minor Thesis Title	The Evaluation on the Result of Household Account Recording to Reduce the Agriculturists' Debt Problem in Yupo Subdistrict, Muang District, Yala Province
Author	Mr. Suppachote Kaewthong
Major	Agribusiness Management
Academic Year	2008

Abstract

The research aims to study (1) the social and economic features (2) the component of factors affecting the agriculturists' debt (3) the perception and practice in household account recording and (4) the accomplishment of household account recording project. The secondary and primary data are applied. The area is purposively selected as Yupo Subdistrict, Muang District, Yala Province. The data compilation is implemented by 2 methods, which are the in-depth interview of 5 respondents, and the personal interview of 30 respondents via structured questionnaires. The data analysis is applied by the descriptive statistics.

The results reveal that the agriculturists, who record the household accounts, are mostly female and primary educated. They do rubber plantation as their main career, and the income source mostly derives from the agricultural sector. Most of the household expense is food expense and children's tuition fees. They are formally loan sponsored by the contractual saving group, 89.3%. Every agriculturist, who implement household account recording, reserves the saving money for the emergency case or sickness.

The agriculturists, who implement household account recording, express that the economic factors comprising of the price of the output price and production factors as well as other expenses such as the emergency expense result in the debt increment and decrement in the highest and high level. In view of the social factors, the disturbance in 3 southern border provinces result in the debt increment and decrement in the high level. The political factor affects the debt increment and decrement in the moderate level.

The agriculturists, who implement household account recording, perceive the household accounting information from the employees of Bank of Agriculture and Agricultural Cooperatives (BAAC) by the perception and understanding. Then, the practice is implemented

in order to know the household income and expense and how to spend the money economically. As for the accomplishment of the household account recording project, once considering the numbers of the agriculturists participating in the project, it would be considered unsuccessful. The problems and threats are originated by the cancellation or discontinuation of the activity. In addition, the BAAC officers are incapable to drive the project completely. However, as for 30 agriculturists, who implement the household account recording, the income increases, the expenses decrease, and the saving increases after recording. The recorded data are managed to control the spending behavior, and the knowledge of such activity is transferred to the others. This represents that the agriculturists, who implement the household account recording, achieve the objectives of BAAC.

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานสารนิพนธ์เรื่อง การประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในเขตตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เป็นเพราะการเสียสละเวลาอันมีค่าโดยกรุณาใส่ใจดูแลและให้คำแนะนำปรึกษาในกระบวนการวิจัยอย่างสม่ำเสมอ ของ รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ โดยเริ่มตั้งแต่การเขียนโครงร่างสารนิพนธ์ การวิเคราะห์ข้อมูล จนกระทั่งขั้นสุดท้าย คือ การเขียนสารนิพนธ์อย่างถูกต้อง ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งใจเป็นอย่างยิ่ง และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย ทั้งใคร่ขอขอบพระคุณ ดร.สิริรัตน์ เกียรติปฐมชัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปรัดถ พรหมมี กรรมการสอบสารนิพนธ์ที่ได้กรุณาชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เขียน ทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกเหนือจากคณาจารย์ทั้ง 3 ท่านแล้ว การวิจัยครั้งนี้จะประสบผลสำเร็จลุล่วงไม่ได้ หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์ และเสียสละเวลาในการให้ข้อมูล รวมทั้งข้อคิดเห็นต่างๆ จากเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทุกท่าน และพนักงาน ช.ก.ส. ที่รับผิดชอบโครงการ 3 ท่าน ประกอบด้วย คุณทิวาดี จุลละพราหมณ์ คุณธวัชชัย ทัดแก้ว และคุณชนันว์ ภู่อารมณ์ และผู้นำชุมชนที่เป็นเครือข่ายช่วยงาน ช.ก.ส. 2 ท่าน คือ คุณอารีย์ แสงดี และคุณพินัย แก้วจันทร์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ด้วยดีมาโดยตลอด

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ และครอบครัว ที่คอยเป็นกำลังใจสำคัญโดยตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษา จนกระทั่งงานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และที่ขาดมิได้ คือ เพื่อนร่วมชั้นเรียน MAB 9 ที่คอยเป็นกำลังใจและช่วยเหลือมาโดยตลอด หากสารนิพนธ์ฉบับนี้มีส่วนที่ให้แนวคิดและมีประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และนำไปใช้ประโยชน์ ผู้วิจัยขอมอบความดีทั้งหมดไว้เป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา พระอุปัชฌาย์ ครูบาอาจารย์ ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตั้งแต่ต้นจนปัจจุบัน และองค์พ่อจตุคามรามเทพที่คลันดาลาให้งานวิจัยราบรื่น สุดท้ายขอให้อำนาจแก่เกษตรกรให้หลุดพ้นจากปัญหาหนี้สินสืบไป

ศุภโชค แก้วทอง

มีนาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
Abstract	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(9)
สารบัญตาราง	(10)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 การตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 การจดบันทึกและรูปแบบบัญชีครัวเรือน	4
2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	13
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	
3.1 ข้อมูลและการรวบรวมข้อมูล	27
3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	29
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ	31
4.2 โครงสร้างการผลิตและการถือครองที่ดิน	36
4.3 โครงสร้างรายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน และการออม	38
4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกร	45
4.5 การรับรู้และการปฏิบัติในการจัดทำบัญชีครัวเรือน	48
4.6 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน	54
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	60
5.2 ข้อเสนอแนะ	63

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.3 ข้อจำกัดการวิจัย	65
5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	66
บรรณานุกรม	67
ภาคผนวก แบบสอบถาม	70
ประวัติผู้เขียน	78

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 2.1	รายงานผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อการประเมินผล ในจังหวัดยะลา	6
ตารางที่ 2.2	รายงานผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อการประเมินผล ในอำเภอเมือง จังหวัดยะลา	7
ตารางที่ 2.3	แบบฟอร์มบันทึกรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน	9
ตารางที่ 2.4	ตัวอย่างการบันทึกรายรับรายจ่ายของครัวเรือนในเดือนกุมภาพันธ์ 2550	10
ตารางที่ 2.5	ตัวอย่างการบันทึกรายการหนี้สินและรายรับรายจ่ายของครัวเรือน ในเดือน มีนาคม 2550	11
ตารางที่ 4.1	ข้อมูลทั่วไปทางสังคมของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	32
ตารางที่ 4.2	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	34
ตารางที่ 4.3	อาชีพของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	35
ตารางที่ 4.4	พื้นที่ถือครองของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน จำแนกตามการใช้ที่ดิน	36
ตารางที่ 4.5	ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	37
ตารางที่ 4.6	การใช้ที่ดินบริเวณบ้านอยู่อาศัยของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	38
ตารางที่ 4.7	รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน (ปี พ.ศ. 2551)	39
ตารางที่ 4.8	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน (ปี พ.ศ. 2551)	40
ตารางที่ 4.9	โครงสร้างหนี้สินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	41
ตารางที่ 4.10	จำนวนหนี้สินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	42
ตารางที่ 4.11	การชำระคืนเงินกู้ของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน (รายปี)	44
ตารางที่ 4.12	การออมเงินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	45
ตารางที่ 4.13	ความคิดเห็นของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนในด้านปัจจัย ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้หนี้สิน	46
ตารางที่ 4.14	แหล่งรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร ที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	49

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.15 ความเข้าใจหลังการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน ของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	50
ตารางที่ 4.16 วัตถุประสงค์ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร ที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	50
ตารางที่ 4.17 ความคาดหวังมากที่สุดในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร ที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน	51
ตารางที่ 4.18 ความถี่ในการปฏิบัติจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร ที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนใน 1 สัปดาห์	52
ตารางที่ 4.19 ระยะเวลาที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ต้นจนถึงเดือน ธันวาคม 2551	53
ตารางที่ 4.20 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร ที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนด้านปริมาณ	55
ตารางที่ 4.21 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร ที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนด้านนำไปใช้	57

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการวิจัย

บนเส้นทางการพัฒนาที่มุ่งหน้าสู่ระบบทุนนิยม ซึ่งเริ่มต้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น ได้ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมเงินตราที่ประชาชนถูกกระตุ้นให้มีการบริโภคตลอดเวลาจนกลายเป็นสังคมบริโภคนิยม ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นสินค้าและบริการที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ประชาชนจำนวนมากตกอยู่ในภาวะรายได้ที่หามาได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และนำไปสู่ภาวะหนี้สินในที่สุด

จากปัญหาหนี้สินของเกษตรกรที่มีสภาพเรื้อรังและสั่งสมมานาน รัฐบาลทุกรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศได้ใช้นโยบายต่างๆ ขับเคลื่อนผ่านหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร โดยเฉพาะหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา เกษตรกรและประชาชนทั่วไปต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจขาดอย่างรุนแรง ส่วนพฤติกรรมกรรมการบริโภคและการใช้สินเชื่อหรือการกู้ยืมนั้น ปัจจุบันถูกรอบงำด้วยกระแสบริโภคนิยมซึ่งเห็นได้จากการที่รัฐบาลกระจายงบประมาณแผ่นดินผ่านโครงการต่างๆ (สมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร) เช่น โครงการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย 3 ปี โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการเอื้ออาทร ฯลฯ ซึ่งโครงการต่างๆ ดังกล่าวเอื้ออำนวยให้เกษตรกรกู้ยืมเงินได้สะดวกโดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตว่าจะมีความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ดังกล่าวได้หรือไม่ จากตัวเลขผลการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาประชาชนที่มากขึ้นทะเบียนคนจนของรัฐบาล ณ วันที่ 31 มีนาคม 2548 ที่ ธ.ก.ส. ได้รายงานต่อรัฐบาล มีเกษตรกรมาขอจดทะเบียนคนจนทั้งสิ้นจำนวน 2.59 ล้านราย เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย 3 ปี ในปี พ.ศ. 2544 จำนวน 2.37 ล้านราย ปรากฏว่า เกษตรกรที่มากขึ้นทะเบียนคนจนในปี พ.ศ.2548 มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นกว่าปี พ.ศ.2544 อย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าหนี้สินของเกษตรกรตามนโยบายของรัฐในปัจจุบันกลายเป็นปัญหาหนี้เสียหรือหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นกว่าในอดีต (กองแผนงานและงบประมาณ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2548)

จากปัญหาหนี้สินดังกล่าวเกษตรกรหวังพึ่งให้รัฐบาลช่วยเหลือเพียงอย่างเดียวคงไม่ได้ เกษตรกรต้องช่วยเหลือตนเองโดยการยึดถือพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ว่าด้วย “เศรษฐกิจพอเพียง” และการรู้จักตัวเอง

ด้วยการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระแสพระราชดำรัสดังกล่าว จากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำรัสดังกล่าวข้างต้นทำให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้จัดทำโครงการ “การจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน” ขึ้นในปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรรูดค้ำ ธ.ก.ส. รู้จักทำบัญชีเพื่อให้ทราบรายรับรายจ่าย ทราบต้นทุน และหาวิธีการป้องกันจุดรั่วไหล เช่น การลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นและการเพิ่มรายได้ ตลอดจนการรู้จักออมเงินและมีเงินออมเพิ่มขึ้น อันจะนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาหนี้สินและเป็นภูมิคุ้มกันของเกษตรกร

ปัญหาที่พบสำหรับการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนคือ เกษตรกรบางรายจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเองและจัดทำอย่างสม่ำเสมอ บางรายอาจจะจัดบันทึกบ้างไม่จัดบันทึกบ้าง หรือเกษตรกรบางรายอาจจะยังไม่เข้าใจวิธีการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนได้อย่างเต็มที่หรือไม่ได้ใช้ประโยชน์เลย และในส่วนของโครงการ “การจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน” นั้น ธ.ก.ส. ได้มีการดำเนินการส่งเสริมให้เกษตรกรจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทั่วประเทศ โดยมีสำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัด ของแต่ละจังหวัดเป็นผู้ขับเคลื่อนโครงการฯ โดยพบปัญหาและอุปสรรคแตกต่างกันในแต่ละจังหวัด

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงมีขึ้นเพื่อประเมินถึงภาวะหนี้สินของเกษตรกรที่มีอยู่ในปัจจุบัน ว่าจะสามารถลดลงหรือหมดไปด้วยการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนควบคู่กับการทำมาหากินของเกษตรกรภายใต้สถานการณ์ที่วิกฤติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้หรือไม่ เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจเชิงปฏิบัติในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมากน้อยเพียงใด เกษตรกรมีปัญหาและอุปสรรคในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนหรือไม่และอย่างไร โดยใช้โครงการ “การจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน” ของสำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา เป็นกรณีศึกษา และองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยน่าจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น ธ.ก.ส. กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมประมง และกรมการปกครอง เป็นต้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนในตำบลลุโป อำเภอมือเมือง จังหวัดยะลา
- 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนในตำบลลุโป อำเภอมือเมือง จังหวัดยะลา
- 3) เพื่อศึกษาการรับรู้และการปฏิบัติในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนในตำบลลุโป อำเภอมือเมือง จังหวัดยะลา

4) เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนในตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาการประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษา ประชากร การประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในเขตตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และระยะเวลาการเก็บข้อมูล ดังนี้

1) พื้นที่ที่ทำการศึกษา คือ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางเศรษฐกิจ สังคม และกลุ่มอาชีพ อีกทั้งเป็นพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา

2) ประชากร คือ พนักงานผู้รับผิดชอบโครงการชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในสังกัดของสำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา และผู้นำชุมชนที่เป็นเครือข่ายช่วยงานของสำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา จำนวน 5 ราย รวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และจากเกษตรกรผู้จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ต้นจนถึงเดือน ธันวาคม 2551 เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 12 เดือน จำนวน 30 ราย รวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์รายบุคคล (Personal Interview)

3) การประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในเขตตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ผู้วิจัยเน้นประเมิน 2 ประเด็นหลัก คือ ผลสัมฤทธิ์ด้านปริมาณ และด้านการนำไปใช้

4) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล เดือน ธันวาคม พ.ศ.2551

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรและหน่วยงานภาครัฐดังนี้

1) ทำให้ทราบการรับรู้และปฏิบัติการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรในพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา

2) เป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมให้ ธ.ก.ส. และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมประมงและกรมการปกครอง เป็นต้น นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชนบทและแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร

บทที่ 2

การตรวจสอบเอกสาร

การศึกษาเรื่องการประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินเกษตรกรในตำบลอุโป อำเภอมือง จังหวัดยะลา ผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านต่างๆ ตามลำดับดังนี้ (1) การจัดบันทึกและรูปแบบบัญชีครัวเรือน (2) ข้อมูลทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และ (3) ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การจัดบันทึกและรูปแบบบัญชีครัวเรือน

2.1.1 โครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

ในสถานการณ์ที่ครอบครัวเกษตรกรไทยโดยทั่วไป ยังดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาท ทั้งด้านการผลิตและบริโภค นอกจากนั้นยังไม่ให้ความสำคัญต่อการบริหารการเงินของครอบครัว ทำให้ไม่ทราบว่ แต่ละวัน แต่ละเดือน มีรายได้เท่าใด มีค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง และใช้จ่ายอย่างไม่ประหยัด ไม่เก็บออมอย่างสม่ำเสมอ อันเป็นเหตุของการใช้จ่ายเกินตัว ไม่สมดุลกับรายได้ มีภาระหนี้สิน และไม่สามารถที่จะวางแผนการเงินในอนาคตได้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้จัดทำโครงการ “การจัดทำบัญชีครัวเรือน” ขึ้นในปี พ.ศ. 2548 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกร และบุตรหลานเกษตรกรเรียนรู้การบริหารการเงินของครอบครัวอย่างง่าย สามารถวิเคราะห์ตนเอง ซึ่งสามารถนำไปสู่การปรับพฤติกรรมการใช้จ่ายเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ รู้รายได้ รู้รายจ่าย รู้กำไร รู้ขาดทุน และนำไปสู่การออมของครัวเรือนในที่สุด โดยธนาคารได้มีการส่งเสริมให้การจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง มีการมอบสมุดบัญชีครัวเรือนให้เกษตรกร และมีการสร้างแรงจูงใจหรือให้รางวัลกับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เช่น บุคคลหรือครอบครัวต้นแบบผู้จัดทำบัญชีครัวเรือน ชุมชนต้นแบบที่มีการเชื่อมโยงบัญชีครัวเรือนสู่บัญชีชุมชน ชุมชนต้นแบบที่มีผู้จัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นจำนวนมาก และการประกวดเรียงความสะท้อนบทเรียนจากบัญชีครัวเรือน เป็นต้น

ธ.ก.ส. ได้เล็งเห็นความสำคัญของการสนับสนุนให้เกษตรกรลูกค้าจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อที่จะช่วยให้เกษตรกรลูกค้าสามารถบริหารการเงินของครอบครัวได้เป็นอย่างดี จึงได้สนับสนุนโครงการดังกล่าว มีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายร่วมกับสำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัด และสาขาทั่วประเทศ ในระยะแรกได้กำหนดเป้าหมายเกษตรกรลูกค้าผู้จัดทำบัญชีครัวเรือน จำนวน 900,000 ครัวเรือน กระจายเป้าหมายให้สาขา ๆ ละ 1,500 ครัวเรือน และให้สำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดทุกจังหวัดบูรณาการเนื้อหาบัญชีครัวเรือนกับโครงการต่างๆ ของธนาคาร เช่น โรงเรียน

เกษตรอินทรีย์ โครงการชุมชนต้นแบบแก้ไขปัญหาหนี้ค้ำ โครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน และโครงการถ่ายทอดความรู้สู่กองทุนหมู่บ้าน

สำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา ได้เริ่มขับเคลื่อนโครงการ “การจดบันทึกบัญชีครัวเรือน” ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2548 โดยได้เลือกดำเนินการร่วมกับโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน ซึ่งมีงบประมาณจากรัฐบาลสนับสนุน และได้ส่งเสริมและดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาหนี้สินและความยากจนของเกษตรกรให้บังเกิดผลสำเร็จ จึงกระจายพื้นที่ดำเนินงานให้ครอบคลุมทุกอำเภอในจังหวัดยะลา และให้สาขาร่วมกันดำเนินการแล้วรายงานผลในภาพรวมของสำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา

ในปีบัญชี 2549 ของธนาคาร (1 เม.ย. 2549 - 31 มี.ค.2550) สำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา ได้ดำเนินโครงการการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนต่อเนื่อง ได้มีการกระจายพื้นที่และเป้าหมายให้สาขาคำนึงการชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งมีการติดตามและรายงานผลการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้ธนาคารทราบ สรุปได้ดังนี้

สำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา มีสาขาในสังกัด จำนวน 4 สาขา คือ สาขายะลา สาขายะหา สาขาบันนังสตา และสาขาเบตง มีพื้นที่ดำเนินงานครอบคลุมทุกอำเภอในจังหวัดยะลา มีเกษตรกรลูกค้ำ ธ.ก.ส. ในจังหวัดยะลาทั้งหมด จำนวน 26,738 ราย โดยมีเกษตรกรลูกค้ำ ธ.ก.ส. เข้าร่วมโครงการจัดทำบัญชีครัวเรือน จำนวน 16,509 ราย หรือร้อยละ 61.7 (ตารางที่ 2.1) ซึ่งผ่านการตรวจสอบจากพนักงาน ธ.ก.ส. และเกษตรกรลูกค้ำ ธ.ก.ส. ที่เป็นเครือข่ายช่วยงานธนาคาร สำหรับข้อมูลผลการตรวจสอบการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อการประเมินผลนั้น สำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา ใช้ฐานข้อมูลจากการรายงานของ ธ.ก.ส. สาขาในสังกัด และฐานข้อมูลของเกษตรกรลูกค้ำ ธ.ก.ส. ที่เป็นเครือข่ายช่วยงานธนาคาร ที่ได้ดำเนินกิจกรรมจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องบัญชีครัวเรือนพร้อมทั้งแจกสมุดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้แก่เกษตรกรลูกค้ำหรือบุคคลในครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้ำ ซึ่งข้อมูลรายงานผลการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อประเมินผลดังกล่าวข้างต้น เป็นการประเมินผลเชิงปริมาณ คือนับเพียงตัวเลขผู้จดบันทึกบัญชีครัวเรือน จากจำนวนเกษตรกรที่เข้าอบรมกับ ธ.ก.ส. เท่านั้น ไม่ได้ติดตามต่อเนื่องว่าหลังจากได้รับแจกสมุดบันทึกหลังการอบรมแล้ว เกษตรกรจะจดบันทึกจริงหรือไม่ และที่สำคัญคือได้บันทึกอย่างต่อเนื่องหรือไม่

ตารางที่ 2.1 รายงานผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อการประเมินผลในจังหวัดยะลา

หน่วย : ราย

สาขา	อำเภอ	ลูกค้ำคงเหลือทั้งหมด	ผลการตรวจสอบการบันทึกบัญชีครัวเรือน ณ มีนาคม 2550
ยะลา	เมือง	4,570	3,441
	กรงปินัง	1,335	1,073
	รามัน	4,994	3,658
ยะหา	ยะหา	4,453	1,783
	กาบัง	1,566	735
บันนังสตา	บันนังสตา	4,127	2,597
	ธารโต	1,568	994
เบตง	เบตง	4,125	2,228
รวม		26,738	16,509

ที่มา: คัดแปลงจากกองสารสนเทศ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2550

ในเขตอำเภอเมื่อนั้น มี 14 ตำบล มีเกษตรกรลูกค้ำ ช.ก.ส. จำนวน 4,570 ราย เข้าร่วมโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน จำนวน 3,441 ราย คิดเป็นร้อยละ 75.3 ซึ่งผ่านการตรวจสอบจากพนักงาน ช.ก.ส. สาขายะลา และเกษตรกรลูกค้ำ ช.ก.ส. ที่เป็นเครือข่ายช่วยงานของ ช.ก.ส. สาขายะลา สำหรับข้อมูลผลการตรวจสอบการบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อการประเมินผลนั้น ช.ก.ส. สาขายะลา ใช้ฐานข้อมูลจากการรายงานจากการจัดกิจกรรมจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องบัญชีครัวเรือนพร้อมทั้งแจกสมุดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้แก่เกษตรกรลูกค้ำหรือบุคคลในครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้ำ ซึ่งเป็นข้อมูลในเชิงปริมาณเพื่อดำเนินการตามเป้าหมายที่ได้รับจากสำนักงาน ช.ก.ส. จังหวัดยะลา และในปีบัญชี 2549 ของธนาคาร (1 เม.ย. 2549 - 31 มี.ค.2550) สำนักงาน ช.ก.ส. จังหวัดยะลา ได้เริ่มดำเนินโครงการชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้การบันทึกบัญชีครัวเรือนเป็นกิจกรรมหลัก สำหรับพื้นที่เป้าหมายมี 2 ตำบล คือ ตำบลลำพะยา และตำบลลุโป สำหรับตำบลลุโปนั้นเป็นพื้นที่ที่มีผู้นำชุมชนและมีเครือข่ายเกษตรกรลูกค้ำ ช.ก.ส. ให้การสนับสนุนกิจกรรมของธนาคาร ส่งผลให้มีเกษตรกรลูกค้ำ ช.ก.ส. เข้าร่วมโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน จำนวน 343 ราย เป็นสัดส่วนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 85.8 และในส่วนตำบลลำพะยา มีเกษตรกรลูกค้ำ ช.ก.ส. เข้าร่วมโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน จำนวน 392 ราย คิดเป็นร้อยละ 76.6 (ตารางที่ 2.2)

ระยะเวลาต่อมา ในปีบัญชี 2550 ของธนาคาร (1 เม.ย. 2550 - 31 มี.ค.2551) สำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา ได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่เป้าหมายดำเนิน โครงการชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในเขตอำเภอเมือง เหลือเพียงตำบลยูโป ตำบลเดิว แต่ดำเนินการ จำนวน 2 หมู่บ้าน เพื่อหวังผลด้านคุณภาพในการส่งเสริมและสนับสนุนการแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์เหตุความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ดังนั้น สำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา เลือkdดำเนินโครงการจัดทำบัญชีครัวเรือนในเขตตำบลยูโป ขยายผลสู่โครงการชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยเลือกพื้นที่ดำเนินการแบบเฉพาะเจาะจง

ตารางที่ 2.2 รายงานผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อการประเมินผลในอำเภอเมือง
จังหวัดยะลา

ตำบล	ลูกค้ำคงเหลือ ทั้งหมด (ราย)	ผลการตรวจสอบการบันทึกบัญชี ครัวเรือน ณ เดือน มีนาคม 2550 (ราย)	% ที่จัด บันทึก
ท่าสาป	127	99	78.0
เปาะเส้ง	263	185	70.3
ยูโป	400	343	85.8
สะเตง	761	522	68.6
บันนังสาเรง	279	186	66.7
พร่อน	265	132	49.8
บุดี	328	276	84.1
ยะลา	129	94	72.9
สะเตงนอก	444	371	83.6
หน้าถ้ำ	111	79	71.2
ลิคูล	214	174	81.3
ลำใหม่	373	305	81.8
ลำพะยา	512	392	76.6
ตาชะ	364	283	77.7
อำเภอเมือง	4,570	3,441	75.3

ที่มา: คัดแปลงจากกองสารสนเทศ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2550

เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ที่เข้าร่วมโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนในพื้นที่ตำบลยุโป (ข้อมูล ณ เดือน มีนาคม 2550) มีจำนวน 343 ราย ซึ่งเป็นข้อมูลจากการรายงานในด้านปริมาณ มากกว่าด้านคุณภาพ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่สามารถนำมาประเมินผลเพื่อการศึกษาได้ แต่อย่างไรก็ตามในช่วงกลางปี พ.ศ. 2550 สำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา ได้เริ่มจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ ระหว่างผู้นำชุมชน เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน และพนักงาน ธ.ก.ส. ที่รับผิดชอบโครงการชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีความถี่ในการจัดเวทีเดือนละ 1 ครั้ง และจัดทุกเดือน นอกจากนั้นจะมีกิจกรรมต่อเนื่องมาโดยตลอด ส่งผลให้มีเกษตรกรกลุ่ม ออมทรัพย์ในพื้นที่ตำบลยุโปที่สนใจการจัดทำบัญชีครัวเรือนได้เข้าร่วมสมทบในช่วงเวลา ดังกล่าว กล่าวคือ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ต้น โครงการมีจำนวนลดลงและ คงเหลือน้อยราย แต่มีเกษตรกรรายใหม่เข้ามาสมทบเพิ่มอีกแต่ไม่มาก ฉะนั้น ในช่วงเวลากลางปี พ.ศ. 2550 ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่แท้จริง

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2550 มีข้อมูลเกี่ยวกับผู้จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีความชัดเจนขึ้น ซึ่งเป็นเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. และเกษตรกรกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ตำบลยุโปที่สนใจการจัดทำ บัญชีครัวเรือนอย่างจริงจัง และจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง จำนวน 33 ราย และ จาก การสำรวจช่วงต้นปี พ.ศ. 2551 ถึงกลางปี พ.ศ. 2551 ของพนักงาน ธ.ก.ส. ที่รับผิดชอบโครงการ ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกับผู้นำชุมชนและเครือข่ายเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ได้ข้อมูล จำนวนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่แน่นอนและเป็นตัวอย่างในการศึกษาสำหรับ งานวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 30 ราย

ปัจจุบันธนาคารยังคงให้การสนับสนุนการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน มีการใช้สมุดบัญชี ครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เกษตรกรลูกค้าในการติดต่อเพื่อขอสินเชื่อ ใช้สมุดบัญชี ครัวเรือนกระตุ้นการออมเงินให้แก่เกษตรกรลูกค้า และเป็นแนวทางในการจัดทำแผนชุมชน พึ่งตนเองแก้ไขปัญหาหนี้สินและความยากจนของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

การทำบัญชีครัวเรือน ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งสู่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ปฏิบัติ จะต้องรู้จักประมาณตนเอง มีการวางแผนใช้จ่ายอย่างรอบคอบ มีสติในการดำรงชีวิต ซึ่งการ วางแผนที่ดีนั้นจำเป็นจะต้องมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรายรับและรายจ่ายของครัวเรือน เพื่อจัดทำ เป็นบัญชีครัวเรือนและนำข้อมูลที่ได้อามาพิจารณาหาวิธีการเพิ่มรายรับและลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เพื่อให้เกิดความพอดี หากมีส่วนเหลือจะได้เก็บออมไว้ใช้ในอนาคต

2.1.2 ความสำคัญของการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

การทำบัญชีครัวเรือนเป็นการจัดบันทึกบัญชีรายรับ และรายจ่ายประจำวัน ดังนั้นบัญชี ครัวเรือนจึงมีความสำคัญดังนี้ (กองพัฒนาลูกค้าบุคคล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร, 2549)

1) ทำให้ทราบรายรับ รายจ่ายและหนี้สินของครัวเรือน

รายรับ เป็นเงินที่ได้รับจากกิจกรรมต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพ การขายสินค้า จากการมีผู้ให้ จากดอกเบี้ย จากเงินปันผล จากการกู้ยืม เป็นต้น

รายจ่าย เป็นเงินที่ต้องจ่ายในรายการต่างๆ เช่น รายจ่ายสำหรับเป็นทุนการประกอบอาชีพ รายจ่ายในชีวิตประจำวัน รายจ่ายค่ารักษาพยาบาล และรายจ่ายเพื่อการชำระหนี้ เป็นต้น

หนี้สิน เป็นเงินหรือของมีค่าที่ครัวเรือนได้รับจากแหล่งภายนอกโดยมีภาระที่ต้องชดใช้คืนในอนาคต เช่น การกู้ยืมเงินจากธนาคาร การกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้าน การซื้อเงินผ่อน การเช่าซื้อและการซื้อสินทรัพย์เป็นเงินเชื่อ เป็นต้น

2) ทำให้ทราบว่าครัวเรือนมีเงินคงเหลือเท่าใด ในแต่ละวัน สัปดาห์ เดือน และปี

3) นำข้อมูลมาใช้ในการบริหารจัดการเงิน จัดลำดับความสำคัญของรายจ่าย และวางแผนการใช้จ่าย ว่ารายจ่ายรายการใดมีความจำเป็น รายจ่ายรายการใดไม่มีความจำเป็นสามารถตัดออกได้

2.1.3 รูปแบบบัญชีครัวเรือน

บัญชีครัวเรือนสามารถจัดทำได้หลายรูปแบบ แต่อย่างน้อยต้องมีการบันทึกข้อมูลรายรับและรายจ่ายปกติเป็นตาราง 5 ช่อง ประกอบด้วย ช่องแรกเป็นวัน/เดือน/ปี เพื่อที่จะบันทึกวันที่มีรายการนั้น ช่องที่สองเป็นรายการกิจกรรมที่เกิดขึ้น ช่องที่สามเป็นรายรับ เพื่อบันทึกจำนวนเงินที่ได้รับ ช่องที่สี่เป็นรายจ่าย เพื่อบันทึกจำนวนเงินที่จ่ายออกไป และช่องที่ห้าเป็นยอดคงเหลือ เพื่อสรุปยอดเงินคงเหลือในแต่ละวัน ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 แบบฟอร์มบันทึกรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน

วัน เดือน ปี	รายการ	รายรับ	รายจ่าย	ยอดคงเหลือ*
ปี เดือน วัน	ที่มาหรือเหตุของรายการนั้น			

*ยอดคงเหลือ = ช่องยอดคงเหลือวันก่อนหน้า + ช่องรายรับ – ช่องรายจ่าย

ที่มา: นภาพร ลิขิตวงศ์ขจร, 2550

การจดบันทึกบัญชีครัวเรือนจะต้องมีความรู้เบื้องต้นในการแบ่งประเภทของที่มาหรือเหตุของรายการนั้น เพื่อที่จะบันทึกจำนวนเงินได้ถูกต้องทั้งด้านรายรับและรายจ่าย ถ้าบันทึกผิดจะส่งผลให้ยอดคงเหลือผิดด้วย และข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกอาจส่งผลให้วิเคราะห์ได้ไม่ถูกต้องหรือนำประโยชน์ไปใช้ได้ไม่มากเท่าที่ควร ฉะนั้นการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนจำเป็นจะต้องบันทึกให้ถูกต้องและแม่นยำตามตัวอย่าง ดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 ตัวอย่างการบันทึกรายรับรายจ่ายของครัวเรือนในเดือนกุมภาพันธ์ 2550

วัน	เดือน	ปี	รายการ	รายรับ	รายจ่าย	ยอดคงเหลือ*
2550						
ก.พ.	1		ยอดยกมาจากเดือนก่อน			500 -
	2		รับเงินเดือนเดือนมกราคม	4,000	-	4,500 -
	3		ซื้อข้าวสารและอาหารแห้ง		1,600	- 2,900 -
	4		ซื้อกับข้าว		150	- 2,750 -
	5		จ่ายค่าโทรศัพท์		175	- 2,575 -
	6		ค่าน้ำประปา		100	- 2,475 -
	10		ขายหนังสือพิมพ์เก่าได้เงิน 50 บาท	50	-	2,525 -
	12		ซื้อของใช้ในครัวและห้องน้ำ 350 บาท		350	- 2,175 -
	13		ซื้อกับข้าว 200 บาท		200	- 1,975 -
	20		จ่ายค่าไฟฟ้า 155 บาท		155	- 1,820 -
	22		จ่ายค่าเสริมสวย 200 บาท		200	- 1,620 -
	25		จ่ายเงินซื้อกับข้าว 250 บาท		250	- 1,370 -
	31		ซื้อพัดลมตั้งโต๊ะ 1 ตัว ราคา 450 บาท		450	- 920 -
			รวม	4,050	- 3,630	- 920 -
มี.ค.	1		ยอดยกมาจากเดือนก่อน			920 -

*ยอดคงเหลือ = ช่องยอดคงเหลือวันก่อนหน้า + ช่องรายรับ - ช่องรายจ่าย

ที่มา: นภาพร ลิขิตวงศ์ขจร, 2550

กรณีครัวเรือนมีการกู้ยืม หรือก่อหนี้สินจากแหล่งกู้ยืมภายนอก การจัดทำบัญชีครัวเรือนแบบ 5 ช่องข้างต้น อาจจะไม่ชัดเจน ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและมีประโยชน์ในการตัดสินใจ อาจเพิ่มข้อมูลอีกช่อง เพื่อบันทึกรายการเกี่ยวกับหนี้สินที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการก่อหนี้หรือชำระหนี้ ดังตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 ตัวอย่างการบันทึกรายการหนี้สินและรายรับรายจ่ายของครัวเรือนในเดือน

มีนาคม 2550

วันเดือน ปี		รายการ	รายรับ		รายจ่าย		หนี้สิน		ยอดคงเหลือ*	
2550										
มี.ค.	1	เงินออมคงเหลือยกมา					0	-	920	-
	1	กู้เงินจากธนาคารออมสิน					5,000	-	5,920	-
	1	จ่ายค่าธรรมเนียมการศึกษาบุตร			4,500	-			1,420	-
	1	ซื้ออุปกรณ์การเรียนบุตร			500	-			920	-
	5	รับเงินเดือน	4,000	-					4,920	-
	10	จ่ายค่าสาธารณูปโภค			500	-			4,420	-
	15	จ่ายค่าอาหาร			1,000	-			3,420	-
	28	จ่ายค่าอาหาร			1,500	-			1,920	-
	30	จ่ายดอกเบี้ยเงินกู้			50	-			1,870	-
	30	จ่ายคืนเงินกู้					-500	-	1,370	-
		รวม	4,000	-	8,050	-	4,500	-	1,370	-
เม.ย.	1	ยอดยกมาจากเดือนก่อน					4,500	-	1,370	-

*ยอดคงเหลือ = ช่องยอดคงเหลือวันก่อนหน้า + ช่องรายรับ - ช่องรายจ่าย + หนี้สิน

ที่มา: นภาพร ลิขิตวงศ์ขจร, 2550

เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2550 ครัวเรือนได้กู้เงินจากธนาคารออมสิน จำนวน 5,000 บาท โดยมีเงื่อนไขการชำระคืนเงินต้นทุกสิ้นเดือน เป็นเวลา 10 เดือน ธนาคารคิดอัตราดอกเบี้ย 12% ต่อปี หรือเท่ากับ 1% ต่อเดือน สิ้นเดือนมีนาคมครัวเรือนจ่ายคืนเงินต้น 500 บาท ดังนั้นยอดหนี้คงเหลือเท่ากับ 4,500 บาท และครัวเรือนมีภาระต้องจ่ายชำระเงินต้นเดือนละ 500 บาท เป็นเวลาอีก 9 เดือน นอกจากนี้ครัวเรือนยังมีภาระที่ต้องจ่ายดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 1 ต่อเดือน คำนวณโดยการนำเงินต้นคงเหลือคูณด้วยอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ เดือนแรกต้องจ่ายดอกเบี้ย 50 บาท คำนวณจาก

5,000 x 1% เดือนที่สองดอกเบี้ยลดลงเหลือ 45 บาท คำนวณจาก 4,500 x 1% เนื่องจากเงินต้นลดลงเหลือ 4,500 บาท เดือนที่สามนี้ครัวเรือนมีภาระต้องชำระคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยทั้งหมด 545 บาท (500+45) ดังนั้นครัวเรือนต้องวางแผนการหาเงินหรือต้องกันเงินไว้จำนวน 545 บาท เพื่อจ่ายชำระหนี้ดังกล่าว

ข้อผิดพลาดในการจัดทำบัญชีครัวเรือนอาจเกิดจากการเข้าใจผิดในรายการบัญชี เช่น เข้าใจรายการหนี้สินว่าเป็นรายรับ ทำให้ไม่มีการกันเงินไว้จ่ายชำระ ดังนั้นการที่ครัวเรือนยืมเงินจากแหล่งอื่นเพื่อมาจับจ่ายใช้สอยในครัวเรือน ถึงแม้ว่าเป็นการรับเงินเข้ามาในครัวเรือนแต่รายการดังกล่าวไม่จัดว่าเป็นรายรับ เนื่องจากครัวเรือนมีภาระต้องใช้คืนเงินต้นพร้อมด้วยดอกเบี้ยอีกจำนวนหนึ่ง หากครัวเรือนเข้าใจและบันทึกเป็นรายรับ อาจทำให้บริหารเงินผิดพลาด ดังนั้นเมื่อรับเงินประเภทใดก็ตามที่มีเงื่อนไขต้องคืนเงินภายในระยะเวลาที่กำหนด ไม่ว่าจะคืนหรือไม่คืนดอกเบี้ยก็ตาม ต้องแสดงจำนวนเงินนั้นเป็นหนี้สินที่ต้องชำระ เช่น การรับเงินจากโครงการแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน เงินรับดังกล่าวเป็นรายรับหรือเป็นหนี้สิน บางคนอาจบอกว่าเป็นทุนแสดงว่าเป็นรายรับ แต่ความจริงรายการดังกล่าวเป็นการก่อหนี้ เนื่องจากเงินรับดังกล่าวไม่ใช่เงินให้เปล่าหรือเงินบริจาค แต่เป็นเงินที่ต้องชำระคืนภายในระยะเวลาที่กำหนด ดังนั้นเป็นการก่อหนี้ โดยการนำสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตนมาเป็นหลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้

ส่วนข้อผิดพลาดอื่นอาจเกิดจากการเขียน การบวกหรือการลบจำนวนเงินผิด อาจเกิดจากการลืมบันทึกรายการบัญชี ปัญหาดังกล่าวแก้ไขโดยการตรวจสอบระหว่างยอดเงินคงเหลือในบัญชีครัวเรือนกับเงินสดและเงินฝากธนาคารที่ครัวเรือนเมื่ออยู่จริง กรณียอดเงินคงเหลือเท่ากับยอดเงินสดรวมกับเงินฝากของครัวเรือน แสดงว่าการจัดทำบัญชีถูกต้อง แต่ในกรณีที่ทั้งสองยอดไม่เท่ากัน อาจเกิดความผิดพลาดในการบันทึกบัญชี หรือเงินสดของครัวเรือนเกิดการสูญหาย

การบริหารจัดการเงินเป็นการจัดการให้เกิดความสมดุลระหว่างรายรับและรายจ่าย ครัวเรือนควรมีรายรับมากกว่ารายจ่าย หากรายรับน้อยกว่ารายจ่าย ครัวเรือนต้องทำการกู้ยืมเงินมาใช้จ่าย การกู้ยืมช่วยแก้ปัญหาได้เพียงช่วงระยะสั้น ๆ แต่อาจเป็นการสร้างปัญหาในอนาคต ถ้ารายรับน้อยกว่ารายจ่ายเป็นประจำ ครัวเรือนก็จะมีหนี้สินพอกพูนขึ้น ภาระหนี้สินที่ต้องชำระคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยก็จะเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาการกู้ยืม ทำให้เป็นปัญหาทับถมที่แก้ไขยาก การแก้ปัญหาที่มั่นคงและถูกต้องสามารถทำได้ 3 วิธี คือ

- 1) การหาทางเพิ่มรายรับ เช่น การใช้เวลาว่างในการผลิตหรือแปรรูปสินค้าเพื่อนำไปจำหน่าย การปลูกผักสวนครัวเพื่อนำไปจำหน่าย เป็นต้น
- 2) การตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นออกจากการใช้จ่ายของครัวเรือน รายจ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น รายจ่ายเกี่ยวกับการพนัน สุรา รายจ่ายฟุ่มเฟือย รายจ่ายการสังสรรค์ที่มากเกินไป เป็นต้น

3) การลดรายจ่ายที่จำเป็นลง เช่น การเดินทางโดยใช้การเดินทางเท้าหรือการปั่นจักรยานแทนการใช้รถยนต์ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและทำให้สุขภาพแข็งแรง การปลูกผักสวนครัวไว้รับประทานเองช่วยลดรายจ่ายค่าอาหารของครัวเรือน นอกจากนั้นผักสวนครัวที่ปลูกเองยังมีคุณภาพดีและปลอดภัยจากสารเคมี เป็นต้น

2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินเกษตรกรในตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

1) การรับรู้ หมายถึง ขบวนการประมวลและตีความข้อมูลต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ตัวเราที่ได้จากความรู้สึกรู้สึก ส่วนความรู้สึกรู้สึกเกิดจากการกระตุ้นอวัยวะรับความรู้สึกซึ่งมีอยู่ 5 ชนิด คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง การรู้สึกจึงมีลักษณะง่ายตรงไปตรงมาไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของการเรียนรู้ ประสบการณ์ แรงจูงใจ อารมณ์ ฯลฯ ส่วนการเรียนรู้จะเป็นขบวนการต่อไปคือ ตีความจากสิ่งที่ได้รับจากการรู้สึกออกมาให้มีความหมายว่า สิ่งที่เราเห็นคืออะไร เสียงที่ได้ยินคือเสียงอะไร การรับรู้จึงมีเรื่องของจิตวิทยา คือ การเรียนรู้ ประสบการณ์ แรงจูงใจ อารมณ์ ฯลฯ เข้ามามีบทบาทร่วมอยู่ด้วย (รัชนี นพเกตุ, 2540)

2) ความสำคัญของการรับรู้ การรู้ทำให้เกิดการเรียนรู้ ถ้าไม่มีการรับรู้การเรียนรู้ก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ การเรียนรู้ก็มีผลต่อการรับรู้ครั้งใหม่ เนื่องจากความรู้ความจำเดิมจะช่วยแปลความหมายให้ทราบว่าเป็นอะไร มีความสำคัญต่อเจตคติ อารมณ์ และแนวโน้มของพฤติกรรม เมื่อรับรู้แล้วย่อมเกิดความรู้สึกและมีอารมณ์ พัฒนาเป็นเจตคติ แล้วพฤติกรรมก็ตามมาในที่สุด

2.2.2 ทฤษฎีการปฏิบัติ

การปฏิบัติ หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ทุกอย่างที่ได้จากการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดยปฏิบัติเหมือนชีวิตจริงทุกอย่างเพื่อการพัฒนาด้านสมอง สติปัญญา ความรู้ ความคิด จิตใจ ความรู้สึก ทักษะต่างๆ

2.2.3 ทฤษฎีการประเมินผลโครงการ

โครงการ (Project) หมายถึง หน่วยกิจกรรมหนึ่งที่มุ่งดำเนินงานการให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาตามที่กำหนดไว้ ทั้งด้านเวลา งบประมาณ และการดำเนินงาน ตามทฤษฎีนี้โครงการจึงเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นทำให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาบรรลุผล

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง กระบวนการ หรือวิธีการในการวิเคราะห์การศึกษาถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน ผลกระทบต่างๆ ของโครงการ เพื่อให้รู้ว่าบรรลุวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายหรือนโยบายหรือไม่ ซึ่งการประเมินผลจะมีลักษณะเป็น

กระบวนการขององค์กรที่มุ่งพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมหรือวิธีการต่างๆ ที่กำลังดำเนินการอยู่ หรือ เป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดการวางแผนที่ดีในอนาคต

การวิจัยประเมินผลโครงการ หมายถึง “การวิจัย” คือ กระบวนการศึกษาแสวงหา ความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เป็นเป้าหมายของการศึกษา “กระบวนการ” คือ กิจกรรมต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและมีการดำเนินการเป็นลูกโซ่ และเป็นขั้นตอนในการแสวงหาความรู้ความ เข้าใจ อาจทำการวิจัยในเชิงปริมาณหรือคุณภาพ หรือรวมกันทั้งสองแบบร่วมกันก็ได้ โดยจะต้อง ใช้อุปกรณ์เชิงประจักษ์ (Empirical) หมายถึง ข้อมูลที่เป็นจริงที่ได้จากการสังเกต หรือการใช้ แบบสอบถาม หรือการสัมภาษณ์ หรือจากการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่

การประเมินผลโครงการ (Project Evaluation) หมายถึง กระบวนการศึกษา และ แสวงหาความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการดำเนิน โครงการว่าเป็นไปตามหลักเกณฑ์และขั้นตอน ต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร และบรรลุเป้าหมายหรือไม่ มีผลกระทบ ในแง่มุมต่างๆ ใดๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับโครงการ

นอกจากนั้นยังมีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการประเมินผล โครงการไว้ดังนี้

1) กระบวนการรวบรวมสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นอกจากนั้นก็มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำ อื่นๆ เช่น การวิจัย (Research) การวัดผล (Measurement) การตรวจสอบรายงานผล (Appraisal) การควบคุม (Monitoring) การประมาณการ (Assessment) การพิจารณาตัดสินใจ (Judgment) (ประชุม รอดประเสริฐ, 2533)

2) กระบวนการหรือวิธีการในการวิเคราะห์ การศึกษาถึงประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพของงาน ผลกระทบต่างๆ ของโครงการ เพื่อให้รู้ว่าบรรลุวัตถุประสงค์และ จุดมุ่งหมายหรือ นโยบายหรือไม่ ซึ่งการประเมินผลจะมีลักษณะเป็นกระบวนการขององค์กรที่ มุ่งเน้นพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมหรือวิธีการต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ หรือเป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดการ วางแผนที่ดีในอนาคต (พีรสิทธิ์ คำานวนศิลป์, 2535)

3) การทำโครงการเพื่อสรุปปัญหา การปรับแผน นโยบาย หรือการทำโครงการอย่าง ต่อเนื่อง การประเมินผลโดยทั่วไปจะรวมถึงการตรวจสอบหลังจากทำโครงการไปแล้ว ว่า สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของจุดมุ่งหมายที่วางไว้เพียงใด ปัญหาที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อ สรุปบทเรียนเสนอผู้เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงการทำโครงการต่อไป พิจารณาความจำเป็นของการทำ โครงการอย่างต่อเนื่องหรือปรับปรุงแผนหรือนโยบายที่เกี่ยวข้องเพื่อทำให้การพัฒนา มี ประสิทธิภาพสูงขึ้นกว่าเดิม (ศิริจิต พงษ์หว่า, 2539)

4) การประเมินผลโครงการเป็นขั้นตอนสุดท้ายของวงจรการวางแผนโครงการจะ เกิดขึ้นหลังจากที่ได้ดำเนินงานตาม โครงการแล้ว ขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับการประเมินผลทั้งใน ระหว่างการปฏิบัติงานและภายหลังโครงการสิ้นสุดลงแล้ว (ex-post evaluation) ซึ่งมุ่งเพื่อ

ตัดสินใจความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการและเหตุผลต่างๆ ที่อยู่เบื้องหลังผลที่เกิดขึ้น การทบทวนเช่นนี้จะประโยชน์ต่อการวางแผนและจัดทำโครงการในอนาคตที่เป็นการเรียนรู้บทเรียนจากประสบการณ์จริง (ประสิทธิ์ ตั้งยั้งศิริ, 2544)

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินเกษตรกรในตำบลอุโป อำเภอมือง จังหวัดยะลา ได้มีงานวิจัยในเรื่องการประเมินผลการดำเนินงาน โครงการของภาครัฐและเอกชน เรื่องปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพักชำระหนี้ของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. เรื่องหนี้สินของเกษตรกรในชนบทไทย และเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้เรียบเรียงไว้ดังนี้

วิทยา หมั่นเทศมัน (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการปลดปล่อยหนี้สินของเกษตรกรและผู้ยากจน : ศึกษาเฉพาะอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาคุณลักษณะของผู้กู้และคุณลักษณะของสินเชื่อก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการปลดปล่อยหนี้สินเดิมของเกษตรกรและผู้ยากจน และ(2) ประเมินความเข้าใจเกี่ยวกับการกู้เงิน การใช้ประโยชน์ในที่ดิน การชำระคืนต้นเงินและดอกเบี้ยตามโครงการปลดปล่อยหนี้สินเดิมของเกษตรกรและผู้ยากจน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา คือ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการปลดปล่อยหนี้สินเดิมของเกษตรกรและผู้ยากจน ระหว่างปี พ.ศ.2537 ถึงปี พ.ศ.2541 ในเขตพื้นที่อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 87 ราย คิดเป็นร้อยละ 91.5 ของจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะของเกษตรกรผู้ร่วมโครงการเป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 55.8 ปี พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 23.9ไร่ รายรับในรอบปีที่ผ่านมาเฉลี่ย 36,195.40 บาท แยกเป็นรายได้จากการเกษตรเฉลี่ย 24,197.36 บาท รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 17,787.23 บาท และรายได้จากเงินโอน (บุตรให้) เฉลี่ย 12,128.20 บาท คิดเป็นสัดส่วนรายได้คือ ร้อยละ 58.5 ร้อยละ 26.5 และร้อยละ 15.0 ตามลำดับ สำหรับรายจ่ายในรอบปีที่ผ่านมาเฉลี่ย 36,648.20 บาท เมื่อแยกเป็นค่าใช้จ่ายการเกษตร ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและค่าใช้จ่ายอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยคือ 13,422.30 บาท 14,252.90 บาท และ8,966.20 บาท ตามลำดับ มีข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะสินเชื่อก่อนเข้าร่วมโครงการ ประเภทเจ้าหนี้ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.9 เป็นนายทุนนอกหมู่บ้าน วัตถุประสงค์ในการใช้เงินกู้ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.5 เพื่อเป็นค่าลงทุนการเกษตร ปีที่ขอกู้กับเจ้าหนี้ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.0 เป็นหนี้ระหว่างปี พ.ศ.2513 ถึง พ.ศ.2532 จำนวนเงินกู้จากเจ้าหนี้เฉลี่ย 77,925.20 บาท

โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 34.5 กู้เงินมากกว่า 90,000 บาท อัตราดอกเบี้ยเฉลี่ยร้อยละ 4.2 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่ร้อยละ 49.4 เสียดอกเบี้ยร้อยละ 5 บาทต่อเดือน เจ้าหนี้ไม่มีกำหนดระยะเวลาการชำระคืน หลักประกันที่เจ้าหนี้อึดถือไว้ส่วนใหญ่ร้อยละ 61.0 คือ นส.3ก สำหรับลักษณะสินเชื่อ หลังจากเข้าร่วมโครงการ พบว่าประเภทแหล่งทุนส่วนใหญ่ร้อยละ 92.0 ใช้แหล่งทุนจาก ธ.ก.ส. วัตถุประสงค์ของสินเชื่อส่วนใหญ่ร้อยละ 60.9 เพื่อชำระหนี้ตามสัญญากู้ ปีที่เกษตรกรขอกู้ส่วนใหญ่คือปี พ.ศ.2537 จำนวนสินเชื่อเฉลี่ย 87,919.54 บาท หลักประกันส่วนใหญ่ร้อยละ 61.0 คือ นส.3ก ระยะเวลาการชำระคืนเฉลี่ย 9.8 ปี ส่วนใหญ่ร้อยละ 88.5 ชำระคืน 10 ปี จำนวนเงินต้นที่ต้องชำระคืนต่อปี 9,273.50 บาท ส่วนใหญ่ร้อยละ 67.9 ต้องชำระคืนเงินต้นต่ำกว่า 6,000 บาทต่อปี สำหรับความเข้าใจเกี่ยวกับการกู้เงินผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 69.0 ไม่เข้าใจการคิดดอกเบี้ย ร้อยละ 52.9 ไม่ทราบอัตราดอกเบี้ยที่ ธ.ก.ส. กำหนด ความเข้าใจในการกำหนดเงินต้นที่ต้องชำระคืนต่อปีในจำนวนที่เท่ากัน ส่วนใหญ่ร้อยละ 98.9 เห็นว่าเหมาะสมในการกำหนดเงินต้นที่ต้องชำระคืน และความเข้าใจเกี่ยวกับการชำระคืน ร้อยละ 98.9 มีความเข้าใจว่าต้องชำระคืน

ส่วนผลการศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์ในที่ดินปรากฏว่าผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ ร้อยละ 67.8 ใช้ประโยชน์ในที่ดินเต็มพื้นที่ ร้อยละ 18.4 ใช้ประโยชน์ในที่ดินบางส่วน และร้อยละ 13.8 ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในที่ดิน สำหรับการชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ย เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการร้อยละ 55.2 สามารถชำระคืนได้ตรงเวลา ร้อยละ 50.6 ชำระหนี้ได้ครบตามที่ธนาคารกำหนด ร้อยละ 49.4 ชำระได้ไม่ครบตามที่ธนาคารกำหนด ซึ่งร้อยละ 58.1 ของผู้ชำระได้ไม่ครบตามที่ธนาคารกำหนด (43 ราย) ชำระไม่ได้เลย เหตุผลที่ผู้เข้าร่วมโครงการชำระไม่ได้ ร้อยละ 41.9 คือผลผลิตได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ

ศรีไพร ชูวงศ์ (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจพักชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. สาขาพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทั่วไปของลูกค้า ธ.ก.ส. สาขาพร้าว ที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ (2) ปัจจัยที่ส่งผลให้ลูกค้า ธ.ก.ส. สาขาพร้าว ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ และ (3) ประเมินความพึงพอใจของลูกค้า ธ.ก.ส. สาขาพร้าว ที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพใช้กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. สาขาพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ที่ตัดสินใจพักชำระหนี้จำนวน 252 ราย

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. สาขาพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ที่ตัดสินใจพักชำระหนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 51 ปี ขึ้นไป มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ผลกระทบของปัจจัยที่มีผลต่อการพักชำระหนี้ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจซึ่งมีรายได้จากการเกษตรโดยรวมเฉลี่ย 57,555.40 บาทต่อปี รายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายข้าว พืชผัก พืชไร่ และมีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 13,312.70 บาทต่อปี ซึ่งเป็นรายได้จากการค้าขายและรับจ้างแรงงาน ส่วน

ค่าใช้จ่ายที่สำคัญและเป็นค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงคือ ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยเฉพาะค่าอาหาร และค่าศึกษาเล่าเรียนของบุตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือคู่สมรส มีที่ดิน อยู่ในเขตป่าสงวนและเขตนิคม โดยเฉลี่ยแล้วมีคนละ 3.7ไร่ และ 4.1ไร่ ตามลำดับ เกษตรกร มีหนี้เงินกู้ ธ.ก.ส. เฉลี่ย 62,183 บาทต่อราย ปัจจัยที่กระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ ปัจจัย ด้านการผลิตที่กระทบต่อผลผลิตเป็นเรื่องของปุ๋ยที่มีราคาแพงและคุณภาพไม่ดี มีผลกระทบปาน กลาง เกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ปุ๋ยทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่สอดคล้องกับ ความต้องการของตลาด ส่วนปัญหาจากภัยธรรมชาติพบว่ามีผลกระทบน้อยต่อผลผลิตทางการเกษตร

ส่วนปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายพักชำระหนี้และการชำระหนี้ ธ.ก.ส. นั้น เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. สาขาพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ที่ตัดสินใจพักชำระหนี้ส่วนใหญ่ ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายสูงกว่ารายได้และมีเงินไม่พอที่จะ ชำระหนี้ พร้อมทั้งยังไม่มั่นใจว่าจะมีเงินพอชำระหนี้ภายใน 3 ปี เมื่อมีนโยบายพักชำระหนี้ของ รัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือโดยไม่ต้องจ่ายเงินต้นช่วงระยะเวลา 3 ปี เพื่อจะได้นำเงินไปใช้ในด้านอื่น จึงตัดสินใจพักชำระหนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเข้าใจในหลักเกณฑ์การชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. และเข้าใจว่าถ้าไม่สามารถชำระหนี้ตามกำหนดได้จะถูกปรับดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นจากเดิมอีกร้อยละ 3 มีเกษตรกรบางรายรอรับใบแจ้งเดือนก่อนจึงจะชำระหนี้ ส่วนในด้านการให้บริการของพนักงาน ธ.ก.ส. สาขาพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งด้านเงินกู้และเงินฝาก เกษตรกรได้รับความพึงพอใจและมี ความประทับใจในการบริการเป็นอย่างดี

สิริทรัพย์ สุขพุกษ์ (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลสินเชื่อเพื่อพัฒนา ชนบทของธนาคารออมสินในพื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) เพื่อศึกษาถึงลักษณะทั่วไปของการดำเนินงานสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบท (2) ประเมินผลกลุ่ม ออมทรัพย์ที่ร่วมเป็นสมาชิกสินเชื่อพัฒนาชนบท (3) ประเมินความคิดเห็นของผู้นำกลุ่มและ สมาชิก และ(4) ประเมินปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานสินเชื่อพัฒนาชนบท กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามาจากการคัดเลือกกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ทำการศึกษานำเกณฑ์การสุ่มเงิน สินเชื่อพัฒนาชนบทมาแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 ระดับ คือ กลุ่มที่กู้เงินระดับต่ำ ปานกลาง และสูง ระดับละ 2 กลุ่ม รวม 6 กลุ่ม สัมภาษณ์ผู้นำทั้ง 6 กลุ่ม โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง และ สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มจำนวน 90 ราย จากกลุ่มทั้ง 6 กลุ่ม กลุ่มละ 15 คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบ บังเอิญ โดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการศึกษา สำหรับสถิติที่ใช้ในการ วิเคราะห์ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและมัชฌิมเลขคณิต

ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีอายุในช่วง 31-50 ปี ทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก และทำนาเป็นอาชีพรอง จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้เฉลี่ย 9,129.11 บาท/ครัวเรือน/เดือน มีรายจ่ายเฉลี่ย 7,421.11 บาท/ครัวเรือน/เดือน เงินทุนส่วนใหญ่มาจากเงินออมสมาชิก ซึ่งมีสมาชิกฝากเงินตั้งจะออมทรัพย์เฉลี่ย 463.89 บาท/เดือน สมาชิกมีทัศนคติต่อโครงการในระดับปานกลาง ขณะที่ทัศนคติของผู้นำกลุ่มอยู่ในระดับดี ทั้งผู้นำและสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่มีความเห็นว่าโครงการควรจะดำเนินต่อไป

ส่วนการดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกนั้นมีรูปแบบการดำเนินงานที่ชัดเจนและเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง โครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบทไม่สามารถเข้าไปเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของกลุ่มได้ ทำได้แต่เพียงการสนับสนุนด้านการเงินเท่านั้น ผลการดำเนินของกลุ่มที่กู้เงินแต่ละระดับมีผลการดำเนินงานต่างกัน กลุ่มที่กู้เงินระดับต่ำเป็นกลุ่มขนาดเล็ก ก่อตั้งมาไม่เกิน 7 ปี กู้เงินไปเพื่อให้สมาชิกกู้ยืมเป็นทุนหมุนเวียนและเพื่อประกอบอาชีพ ฐานะทางการเงินเติบโตอย่างรวดเร็วและมีความมั่นคงยิ่งขึ้น สำหรับกลุ่มที่กู้เงินระดับปานกลางเป็นกลุ่มที่มีขนาดกลาง ก่อตั้งมา 7-15 ปี กู้เงินเพื่อไปจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของกลุ่ม มีฐานะทางการเงินมั่นคงและเติบโตอย่างคงที่ และกลุ่มที่กู้เงินระดับสูงเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ ก่อตั้งมากกว่า 15 ปี กู้เงินไปให้สมาชิกกู้เพื่อก่อสร้าง ต่อเติม และซ่อมแซมที่อยู่อาศัย มีฐานะมั่นคงมากในระดับคงที่ และผลการศึกษายังพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มสมาชิก ได้แก่ ปัญหาด้านการให้เงินกู้ ด้านบริหารจัดการ ด้านบัญชีและการเงิน ตามลำดับ ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบทของธนาคารออมสิน ได้แก่ ปัญหาด้านกลุ่มและชุมชน ปัญหาด้านพนักงาน ตามลำดับ

อัญชลี เริ่มพยับ (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการไม้ดอกเมืองหนาวในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การดำเนินการ โครงการ (2) ศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคมของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และ(3) การประเมินผลการดำเนินงานของโครงการ มีขอบเขตการศึกษาคือ การดำเนินงานโครงการในอำเภอเบตงซึ่งเป็นพื้นที่โครงการ และเกษตรกรในหมู่บ้านปิยมิตร 2 โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 12 ราย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรอำเภอเบตงและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจังหวัดยะลา จำนวน 2 ราย ใช้วิธีวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 43-53 ปี ประกอบอาชีพหลักที่มีความหลากหลาย เช่น ทำสวนยางพารา รับจ้างกรีดยาง และปลูกผัก เมื่อโครงการไม้ดอกเมืองหนาวจัดตั้งขึ้น ทำให้เกษตรกรสามารถมีทางเลือกในการประกอบอาชีพ โดยยึดการปลูกไม้ดอกเป็นอาชีพเสริม มีรายได้หลักประมาณ 185,500 บาท/ครัวเรือน/ปี รายได้รองประมาณ 31,250

บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งทำให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ดีขึ้น เกิดความมั่นคงทางด้านอาชีพมากขึ้น ส่วนการประเมินผลการดำเนินงานโครงการในช่วงปี พ.ศ. 2534-2544 พบว่า การบริหารงานโครงการมีการแบ่งสายงานออกอย่างชัดเจน 3 ฝ่ายคือ ฝ่ายบริหารและจัดการ ฝ่ายการตลาด และฝ่ายบัญชี มีส่วนทำให้ผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายและแผนที่ได้กำหนดไว้ สามารถสรุปได้ว่าโครงการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการ ได้แก่ ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาด้านปัจจัยการผลิต ปัญหาด้านสินเชื่อ และปัญหาด้านความรู้ในการผลิตไม้ดอก

กิตติศักดิ์ บุญทศโร (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์บ่มเพาะธุรกิจ SMEs สงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) เพื่อศึกษาลักษณะการดำเนินงาน (2) เพื่อศึกษาคุณลักษณะและความพึงพอใจของผู้เข้ารับการบ่มเพาะธุรกิจ และ (3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค โดยศึกษาจากผู้เข้ารับการบ่มเพาะทั้งหมดของศูนย์บ่มเพาะธุรกิจ SMEs สงขลา จำนวน 2 แห่ง คือ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 11 จังหวัดสงขลา และคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยใช้สถิติการทดสอบค่า ที วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยของระดับความพึงพอใจ

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะการดำเนินงานของศูนย์บ่มเพาะธุรกิจ SMEs สงขลา ทั้ง 2 แห่ง มีลักษณะการดำเนินงานที่อ้างอิงอยู่กับระบบราชการ ขาดความเป็นเอกภาพและความคล่องตัวในการบริหารงาน มีการใช้บุคลากรประจำที่มีอยู่แล้วมาช่วยดำเนินงาน ทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องเวลา และปริมาณงานที่เพิ่มขึ้น ส่วนคุณลักษณะของผู้เข้ารับการบ่มเพาะนั้นส่วนมากเป็นผู้ชาย มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยก่อนเข้าศูนย์บ่มเพาะธุรกิจ SMEs สงขลา มีอาชีพเป็นเจ้าของกิจการมาก่อนและมีประสบการณ์ มีความรู้เรื่องแผนธุรกิจในระดับที่น้อยถึงน้อยมาก มีปัญหาด้านการเงินเป็นปัญหาหลัก รองลงมาคือปัญหาด้านการตลาด มีลักษณะการจัดตั้งธุรกิจเป็นแบบบุคคลธรรมดา และเงินทุนส่วนใหญ่มาจากทุนส่วนตัว

ผลการศึกษายังพบอีกว่า ผลการใช้บริการศูนย์บ่มเพาะธุรกิจ SMEs สงขลา ทำให้ธุรกิจมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านแรงงาน มีรายได้เพิ่มขึ้น มีกำไรเพิ่มขึ้น และมีระบบการบริหารจัดการดีขึ้น ส่วนในด้านความพึงพอใจนั้นอยู่ในระดับที่ดีมาก แต่มีปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่ ผู้เข้ารับการอบรมขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องแผนธุรกิจ บุคลากรขาดความรู้ความสามารถในการให้คำปรึกษาแนะนำเชิงลึกไม่เพียงพอ ขาดห้องให้คำปรึกษาแนะนำที่เป็นเอกเทศและมีสัดส่วนโดยเฉพาะ และติดขัดในกฎระเบียบราชการทำให้ล่าช้าไม่ทันเหตุการณ์ นอกจากนี้ผู้เข้ารับการบ่มเพาะเห็นว่าศูนย์บ่มเพาะธุรกิจ SMEs สงขลา สามารถช่วยเหลือผู้เข้ารับการบ่มเพาะในการ

เริ่มต้นธุรกิจ และการดำเนินธุรกิจได้อย่างประสบความสำเร็จ ดังนั้นควรที่จะสนับสนุนการดำเนินงานทั้งในด้านขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นทั้งสถานที่และจำนวนยูนิต ห้องที่ปรึกษา บุคลากร ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ส่วนกลางที่ทันสมัยและเพิ่มขึ้นอย่างเพียงพอ ก็จะเป็นการส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจ SMEs ให้เกิดขึ้นได้เป็นจำนวนมากและเป็นผลสำเร็จ สามารถดำรงธุรกิจได้อย่างมั่นคงต่อไป

นิภารัตน์ กุลทล (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดยะลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทั่วไปของการดำเนินงานตามโครงการ (2) คุณลักษณะของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ (3) ประเมินผลการดำเนินงานของโครงการ และ (4) ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ มีขอบเขตของการศึกษาคือ ศึกษาเฉพาะกลุ่มในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีสมาชิกกลุ่มมากกว่า 10 คน ในอำเภอเมืองและอำเภอรามัน จังหวัดยะลา

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะทั่วไปของกลุ่มได้มีการจัดตั้งก่อนมีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้ให้สมาชิก โดยมีผู้นำกลุ่มเป็นผู้ประสานงานร่วมกับคณะกรรมการ มีการกระจายงานให้แก่สมาชิกตามความถนัด สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและนับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 62 ของจำนวนสมาชิกมีเป้าประสงค์เพื่อทำเป็นอาชีพเสริม ร้อยละ 36 ของสมาชิกจะทำเป็นอาชีพหลัก และผลการศึกษาการผลการดำเนินงานของโครงการในการการสร้างงานสร้างรายได้แก่ชุมชนพบว่าร้อยละ 80 ของจำนวนสมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น และร้อยละ 20 ของจำนวนสมาชิกมีรายได้เท่าเดิม นอกจากนี้ในด้านการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยใช้กระบวนการกลุ่มนั้น ส่วนใหญ่ใช้หลักประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกันในการกำหนดชนิดและรูปแบบของผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นการระดมความคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกลุ่ม ท้องถิ่นและชุมชน

ในส่วนผลของการเข้าร่วมโครงการที่มีต่อชุมชนพบว่า ช่วยในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานและช่วยเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่สำคัญคือ ราคาขายผลผลิตต่ำเกินไป รองลงมาคือการทำบัญชีรายงานผลของกลุ่ม ปัญหาช่องทางการจัดจำหน่ายมีน้อย ปัญหาการวางแผนการผลิตของกลุ่ม ปัญหาการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ปัญหาเกี่ยวกับแหล่งทุนเพื่อการกู้ยืม ปัญหาผลิตภัณฑ์ไม่มีคุณภาพ ปัญหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตมีน้อย และปัญหาระยะเวลาที่ใช้ในการผลิต ตามลำดับ

รณศ บุญชัย (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลการดำเนินงานโครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ ปี 2545 จังหวัดยะลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ลักษณะการดำเนินงานโครงการ สภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (2) ผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ผลการอุดหนุนปัจจัยการผลิต (3) รายได้ รายจ่าย รายได้สุทธิ เงินออม การขยายการผลิต ความสามารถในการชำระหนี้ และ (4) ปัญหา อุปสรรค ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ โดยมีขอบเขตของการศึกษาคือเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ 2545 ในพื้นที่จังหวัดยะลา ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง มาศึกษาเพียง 3 อำเภอ โดยเลือกอำเภอที่มีประชากรเกษตรกรด้านพืช สัตว์ และประมงมากที่สุด ใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างในการรวบรวมข้อมูล และใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ การแจกแจงความถี่ และการทดสอบค่าที

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะการดำเนินงานโครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังพักชำระหนี้ปี 2545 จังหวัดยะลา เป็นการช่วยเหลือเกษตรกรผู้พักชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. ตามแผนความต้องการของเกษตรกรเองที่ได้เสนอไว้กับทางราชการ โดยทางราชการจะสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้แก่เกษตรกรใช้งบประมาณรายละ 2,000 บาท และสนับสนุนปัจจัยการผลิตรายละ 3,000 บาท โดยเกษตรกรเป็นผู้จัดหาปัจจัยการผลิตด้วยตัวเอง ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 49 ปี และจบประถมศึกษา สมาชิกในครัวเรือน 5 คน แต่เป็นแรงงาน 2 คน มีอาชีพหลักทำสวนยางพารา ถือครองเนื้อที่เฉลี่ย 9.63 ไร่ต่อครัวเรือน ขนาดหนี้สินกับ ธ.ก.ส. เฉลี่ย 48,176.60 บาทต่อครัวเรือน หนี้สินในระบบสถาบันอื่นๆเฉลี่ย 11,368.42 บาทต่อครัวเรือน และหนี้สินนอกระบบเฉลี่ย 1,937.50 บาทต่อครัวเรือน

จากการศึกษายังพบอีกว่า ผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรให้แก่เกษตรกรตามหลักสูตรกิจกรรมที่เกษตรกรเลือกเอง หลักสูตรพัฒนาที่ดิน และการทัศนศึกษาดูงาน เกษตรกรส่วนใหญ่สามารถรับการถ่ายทอดความรู้ได้ดี แต่หลักสูตรบัญชีฟาร์มเกษตรกรให้ความสำคัญน้อย และส่วนใหญ่ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ และผลการศึกษายังพบอีกว่า เกษตรกรมีรายได้สุทธิหลังร่วมโครงการมากกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ มีเงินออมหลังร่วมโครงการมากกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ มีความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. หลังครบ 3 ปี มีเกษตรกรเกินครึ่งสามารถชำระหนี้ได้ ในส่วนของปัญหาอุปสรรคในการดำเนินตามโครงการ ได้แก่ มีเกษตรกรบางส่วนมีขีดจำกัดในการรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร เกษตรกรไม่มีเงินซื้อปัจจัยการผลิตมาดำเนินการก่อน ปัญหาเกิดโรคระบาดในสัตว์ปีก และปัญหาמיเจ้าหน้าที่ดูแลไม่ทั่วถึง ในส่วนของทัศนคติและข้อคิดเห็นปรากฏว่า เกษตรกรส่วนใหญ่พอใจกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร วิธีการอุดหนุนปัจจัยการผลิต ปัจจัยการผลิตที่รับจากโครงการ และส่วนใหญ่เห็นว่าได้รับประโยชน์ในภาพรวมจากโครงการ

ประโยชน์ หมู่มื่นศรี (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อประเมินความสำเร็จของโครงการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย (2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ และ(3) เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปปรับปรุงการดำเนินงาน มีขอบเขตการศึกษาเฉพาะเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ใช้วิธีสุ่มแบบบังเอิญจากเกษตรกรกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ จำนวน 363 ราย ในจำนวนตัวอย่างลูกค้าที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด 3,964 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ t-test ในการทดสอบสมมติฐาน

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี มีสมาชิกในครัวเรือน 3 – 9 คน เป็นลูกค้า ธ.ก.ส. มาแล้ว 11 – 20 ปี มีหนี้เงินกู้ที่เข้าพักชำระหนี้อยู่ระหว่าง 30,001 – 60,000 บาท อาชีพส่วนใหญ่คือ ทำนา โดยเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูอาชีพหลังพักชำระหนี้ และเข้าร่วมโครงการสังเคราะห์ชีวิต สามารถชำระหนี้ ธ.ก.ส. ได้ตามกำหนดถึงร้อยละ 71.1 ในส่วนการดำเนินงานโครงการประสบความสำเร็จในระดับปานกลาง เนื่องจาก (1) การเพิ่มรายได้ครัวเรือนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ร้อยละ 53.4 มีรายได้เพิ่มขึ้น และเกษตรกรที่เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการ เข้าร่วมโครงการฟื้นฟูอาชีพหลังพักชำระหนี้ และเข้าร่วมโครงการสังเคราะห์ชีวิต จะมีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่าเกษตรกรที่ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์โครงการและเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูอาชีพและสังเคราะห์ชีวิต (2) การลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เกษตรกรร้อยละ 5.7 มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง ถือว่าประสบความสำเร็จน้อย เนื่องจากเงื่อนไขของโครงการพักชำระหนี้จะไม่ให้เงินกู้ใหม่แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการที่มีความจำเป็น ต้องไปกู้เงินจากแหล่งอื่นเป็นผลให้มีค่าใช้จ่ายในส่วนที่เป็นดอกเบี้ยและอื่นๆ เพิ่มขึ้น และ (3) การออมเงินในครัวเรือน เกษตรกรถึงร้อยละ 82.4 มีเงินออมในช่วงพักชำระหนี้ ถือว่าประสบความสำเร็จมาก และเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฟื้นฟูอาชีพหลังพักชำระหนี้ หรือโครงการสังเคราะห์ชีวิต มีผลต่อการออมเงินในครัวเรือนเพิ่มขึ้นมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฟื้นฟูอาชีพหลังพักชำระหนี้และสังเคราะห์ชีวิต

โดยมีข้อเสนอแนะและแนวทางการปรับปรุงโครงการดังนี้ (1) ธ.ก.ส. ควรเตรียมความพร้อมในการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ รวมถึงการให้เข้าร่วมโครงการฟื้นฟูอาชีพหลังพักหนี้ และโครงการสังเคราะห์ชีวิตโดยครบถ้วน (2) รัฐบาลควรมีงบประมาณสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการ ได้กู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส. เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่จำเป็นและลงทุนการเกษตร โดยมีอัตราดอกเบี้ยต่ำ (ไม่เกินร้อยละ 3 ต่อปี) และ (3) ธ.ก.ส. ควรติดตามดูแลเกษตรกรในโครงการอย่างต่อเนื่อง แม้สิ้นสุดโครงการแล้ว

ไพบูลย์ อัครวัฒน์ (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินผลการบริหารจัดการโครงการแก้ไขปัญหานี้สินนอกระบบของเกษตรกร ตามมาตรการแก้ไขปัญหานี้สินภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์ประเมินผลการบริหารจัดการ และ(2) ศึกษาปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงาน ของโครงการแก้ไขปัญหานี้สินนอกระบบของเกษตรกรตามมาตรการการแก้ไขปัญหานี้สินภาคประชาชนของรัฐบาลต่อเกษตรกรในจังหวัดพะเยา ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 200 ราย ได้แก่ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหานี้สินนอกระบบของเกษตรกรของแต่ละอำเภอในจังหวัดพะเยา ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยใช้เครื่องมือเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการประเมิน รวมทั้งแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเจ้าหน้าที่เป็นรายบุคคลด้านต่างๆ รวม 3 ด้าน คือ ด้านระบบและกฎเกณฑ์การแก้ไขปัญหา ด้านขั้นตอนและวิธีปฏิบัติงานของ ธ.ก.ส. และด้านผลลัพธ์ของโครงการแก้ไขปัญหา

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่เข้าโครงการของกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยศึกษาด้านต่างๆ ทั้ง 3 ด้านนั้น เกษตรกรมีความพึงพอใจมากอยู่ในค่าเฉลี่ย 3.16 ขึ้นทุกข้อ จึงนับได้ว่าระเบียบปฏิบัติของ ธ.ก.ส. จังหวัดพะเยา ใช้ในโครงการแก้ไขปัญหานี้สินนอกระบบตามมาตรการการแก้ไขปัญหานี้สินภาคประชาชนที่ใช้กับเกษตรกรในจังหวัดพะเยา สัมฤทธิ์ผลโดยวัดจากความพึงพอใจ ไม่ว่าจะเป็นด้านระบบและกฎเกณฑ์การแก้ไขปัญหานี้สินนอกระบบของเกษตรกรที่ทาง ธ.ก.ส. จังหวัดพะเยา ได้ปฏิบัติงานคลุกคลีอยู่กับเกษตรกรมาโดยตลอด จึงมีวิธีดำเนินงานตามโครงการได้ดีกว่าหน่วยงานอื่นที่ไม่ได้ลงพื้นที่โดยตรง ปัญหาและอุปสรรคของโครงการไม่ได้ขึ้นอยู่กับเกษตรกร แต่อยู่ที่องค์กรต่างๆ ที่รัฐบาลสั่งการให้ลงมือปฏิบัติประสานงานกันไม่ถึงทั่วถึง ไม่เข้าใจขั้นตอนของโครงการอย่างถ่องแท้ อำนวยการตัดสินใจไม่เด็ดขาดอยู่ที่จุดๆ เดียว ไม่มีแผนงานที่รับผิดชอบโดยตรง รวมทั้งไม่มีหน่วยงานที่ตั้งที่ชัดเจนด้วย และที่สำคัญที่สุดคือเงื่อนไขของเวลาในการบริหารจัดการมีระยะเวลาจำกัด แต่งานที่รับผิดชอบเป็นงานใหญ่ มีจำนวนประชากรที่ต้องให้ความช่วยเหลือถึง 34,607 ราย แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรให้ความพึงพอใจมากที่สุดในขั้นตอนและวิธีปฏิบัติงานของ ธ.ก.ส. จังหวัดพะเยา ในด้านการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการโดยทำการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรได้รับทราบโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเป็นธรรมที่เกษตรกรได้รับจากเจ้าหน้าที่คือ ธ.ก.ส. จังหวัดพะเยา

นับได้ว่าโครงการสัมฤทธิ์ผลมากในด้านขั้นตอนและวิธีปฏิบัติงานของ ธ.ก.ส. เพราะเป็นความพึงพอใจของเกษตรกรที่ได้รับบริการ จึงส่งผลต่อผลลัพธ์ของโครงการคือ สภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรและจำนวนผลผลิตที่เพิ่มขึ้นที่ดี แม้ว่าในเรื่องการอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้างเพราะเกษตรกรยังใช้ความรู้ความสามารถที่ได้รับจากการ

อบรมไม่ครบถ้วน เนื่องจากระยะเวลาที่ประเมินโครงการนั้นเร็วเกินไป แต่ก็เชื่อมั่นว่าโครงการจะสัมฤทธิ์ผลมากกว่านี้แน่นอนถ้าเว้นช่วงระยะเวลาของโครงการให้นานขึ้น

มานวิภา อินทรทัต (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับความคุ้มค่า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิดพื้นฐาน แนวคิด หลักการ เงื่อนไข และเป้าหมายในการปฏิบัติของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) กรอบแนวคิด หลักการ และเป้าหมายในการปฏิบัติตามหลักความคุ้มค่า และ (3) เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักความคุ้มค่า วิธีการศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการทบทวนวรรณกรรมและตั้งเคราะห์ ให้ทราบถึงแนวคิดพื้นฐาน แนวคิด หลักการ แนวปฏิบัติ และเป้าหมาย ของปรัชญานี้ และของหลักความคุ้มค่า และใช้การเปรียบเทียบ เพื่อแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติตามปรัชญานี้จะทำให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และศักยภาพในการแข่งขันตามหลักความคุ้มค่า

ผลของการศึกษาพบว่าปรัชญานี้มีพื้นฐานแนวคิดมาจากหลักพุทธศาสนา หลักเศรษฐศาสตร์ หลักการบริหารเชิงระบบเปิด การบริหารการพัฒนา แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน คุณค่าตามหลักสหกรณ์ และวิถีการดำรงชีวิตของไทยโดยมีแนวคิดหลักในทางสายกลาง และความพอเพียง หลักปฏิบัติ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยความรู้และคุณธรรมเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นทำให้ภาคส่วนต่างๆ เกิดความสมดุล มั่นคง ยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง กรอบแนวคิดของความคุ้มค่าคือการมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด และการมีความสามารถในการแข่งขัน

ปรัชญานี้มีความแตกต่างจากหลักความคุ้มค่า คือ ผลิตในระดับพอประมาณตามศักยภาพและพึ่งตนเองเป็นหลัก การตัดสินใจยึดหลักคุณธรรม การปฏิบัติโดยนำแนวคิดของหลักสหกรณ์มาใช้ มีเป้าหมายเรื่องความสมดุล ความสุข ความยั่งยืนภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลง เน้นภาพกว้างและระยะยาวเป็นหลักปฏิบัติไม่ใช่เป้าหมายและข้อจำกัดคือ ความต้องการพิจารณาสิ่งที่ควรจะเป็น หลักความคุ้มค่าพิจารณาสิ่งที่ เป็น มีความเหมือนกันคือ ทำในสิ่งที่ดีที่สุดภายใต้ศักยภาพ ภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มี คำนึงถึงความจำกัดของทรัพยากร ต้องไม่ทำให้เกิดผลทางลบต่อสังคมและผู้อื่น มีขบวนการเรียนรู้และพัฒนาตลอดชีวิต พิจารณาผลประโยชน์และต้นทุนทางตรงและทางอ้อมที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม ต้องลดความเสี่ยง คำนึงถึงศักยภาพ องค์กรความรู้ความสามารถเฉพาะขององค์กรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด มีการประเมินผลเพื่อทราบศักยภาพ มองระยะยาว และไม่มีการขัดแย้งในผลประโยชน์

ข้อเสนอแนะด้านความรอบรู้ ต้องเป็นองค์ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ที่เป็นจริง ถูกต้อง และทันสมัย กระทรวงศึกษาธิการควรสร้างระบบการศึกษาการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ใช้ความรู้ ถูกต้อง รอบคอบ คิดเป็น วิเคราะห์เป็น คาดคะเนและพยากรณ์ได้ สำหรับด้านหลักพอประมาณ ต้องคำนึงถึงความพอเพียงในอนาคต โดยดำเนินกิจกรรมในรูปแบบสหกรณ์

วรรณดี สุทธินรกร และคณะ (2550) ได้ศึกษาเรื่องการแก้ไขปัญหาเกษตรกรรายจน ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาวิธีการผลิตและเศรษฐกิจของเกษตรกร ต.หลักด่าน อ.น้ำหนาว จ.เพชรบูรณ์ และ (2) แสวงหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า โดยศึกษาจากเกษตรกรตัวอย่าง 192 ครัวเรือน จาก 851 ครัวเรือน ใช้แบบสอบถามและเวทีชุมชนเป็นเครื่องมือในการวิจัย กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นและพวกจำแนกตามแต่ละหมู่บ้านในตำบล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นพืชหลัก รองลงมาคือพืชไร่อื่นๆ ใช้พื้นที่ในการผลิตเฉลี่ย 32.58 ไร่ต่อครัวเรือน วิธีการผลิตของเกษตรกรยังต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากตลาด ทั้งพันธุ์พืชและปุ๋ยเคมี ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 63,143.30 บาทต่อครัวเรือน เกษตรกรร้อยละ 93.2 จำหน่ายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลาง มีรายได้จากการผลิตเฉลี่ย 67,219.85 บาทต่อครัวเรือน รายได้นอกภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 6,846.88 บาทต่อครัวเรือน ขณะที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายอื่นนอกภาคเกษตรกรรม เช่น ค่าอุปโภค บริโภค การศึกษา สุขภาพ และค่าใช้จ่ายส่วนตัวจำนวน 38,648.77 บาทต่อครัวเรือน ส่งผลให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีหนี้สิน โดยกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และกองทุนหมู่บ้านมากที่สุด เฉลี่ย 60,624.01 บาทต่อครัวเรือน รวมทั้งเงินกู้นอกระบบที่กู้มาในอัตราร้อยละ 10 - 20 บาทต่อเดือน

ด้วยวิธีการผลิตดังกล่าว เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจึงมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการบุกรุกที่ป่าเพิ่มเพื่อเพิ่มพื้นที่ทำกิน โดยเชื่อว่าจะนำมาซึ่งการเพิ่มรายได้ที่มากขึ้น แต่ผลจากการสะท้อนข้อมูลสู่เวทีชุมชน ทำให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างตระหนักชัดถึงความยากในการประสบความสำเร็จด้วยวิธีการผลิตแบบเดิม ซึ่งเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้ระดมความคิดร่วมกันเพื่อแสวงหาทางเลือกใหม่ในการผลิตในพื้นที่ที่ลดลงแต่ให้ผลตอบแทนที่ดี จะดำเนินกิจกรรมกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการสร้างอำนาจในการต่อรองทางการตลาด รวมทั้งการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

วิทยา เจียรพันธุ์ (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องหนี้สินของเกษตรกรในชนบทไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สสำรวจสภาพการณ์ทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางการเมืองของเกษตรกร และ(2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบว่าปัจจัยเหล่านี้มีความแตกต่างกันอย่างไร ระหว่างเกษตรกรผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน รวมทั้งพยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม 4 ตัวแปร ได้แก่ หนี้สินของเกษตรกร ความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร การชำระหนี้จริงของเกษตรกรและการเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนของเกษตรกร พร้อมทั้งนำเสนอนโยบายที่เหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือนของเกษตรกรอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อเกษตรกรให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญจะเป็นโครงการส่งเสริมของภาครัฐ เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน และโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนเมือง (SML) ส่วนปัจจัยที่ช่วยลดภาระหนี้สินของเกษตรกร เช่น โครงการพักชำระหนี้และการทำหลักประกันถ่วงหน้า สำหรับปัจจัยที่บั่นทอนความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร ได้แก่ ค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตร การเข้าร่วมโครงการสินเชื่อสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ตลอดจนการเข้าร่วมโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน

ผลการวิจัยยังให้ทราบอีกว่าปัจจัยที่เอื้อต่อการชำระหนี้จริงของเกษตรกร ได้แก่ รายได้ การเกษตร ทักษะคิดของเกษตรกรต่อการเป็นหนี้ ทักษะคิดของเกษตรกรต่อการชำระหนี้และการเข้าร่วมโครงการการจัดทำบัญชีครัวเรือน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการชำระหนี้จริง ได้แก่ จำนวนหนี้สิน และค่าใช้จ่ายการเกษตร สำหรับปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน ได้แก่ จำนวนหนี้สิน ปรากฏและผู้รู้ในท้องถิ่น ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ตรงกันข้าม ได้แก่ จำนวนเงินออมและรายได้การเกษตร เป็นต้น

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

เพื่อให้ บรรลุ วัตถุประสงค์ของวิจัย ผู้วิจัย มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้
คือ ใช้อุปกรณ์และการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.1 ข้อมูลและการรวบรวมข้อมูล

การศึกษารื่องการประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีเพื่อวัตถุประสงค์ในการหาหนี้สิน
เกษตรกรในเขตตำบลบุปผา อําเภอมะนัง จังหวัดยะลา ผู้วิจัย ใช้อุปกรณ์และวิธีการ
ปฐมภูมิเพื่อ ศึกษาระยะข้อมูล ดังนี้

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่ ผู้วิจัย ได้เก็บรวบรวมไว้แล้ว เช่น
ความหมายและแนวคิดที่ เกี่ยวข้อง บททฤษฎี การรับรู้ การปฏิบัติ โครงการ รวมถึง
ความเป็นมาของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ซึ่ง เป็นเอกสาร
ประเภทรายงานวิจัย บทความวิจัย ภาคนิพนธ์ สารนิพนธ์ สารเอกสารวิชาการต่าง ๆ โดยได้
ค้นคว้า จากห้องสมุด หนังสือ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ สารเอกสารวิชาการต่าง ๆ โดยได้
บุคคลากรเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ตลอดจนเจ้าหน้าที่ ข้อมูลจากเครือข่าย
อินเทอร์เน็ต ต่าง ๆ ซึ่ง ข้อมูล ทุติยภูมิ ได้ ได้รับความรู้ เป็น กรอบแนวคิดในการศึกษา
ต่อไป

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

ข้อมูลปฐมภูมิ เป็น ข้อมูลที่ ผู้วิจัย เก็บรวบรวมโดยมีวัตถุประสงค์
ประการรวมทั้งวิธีการรวบรวม ดังนี้

1) ประชากร

อำเภอมะนัง ประกอบด้วย 14 ตำบล มี 2 ตำบลซึ่งมีพื้นที่สูง เสริมและ
สนับสนุนให้ เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของ อบต. จังหวัดยะลา ประจำปี
พ.ศ. 2550 คือ ตำบลท่าพะยา และตำบลบุปผา ซึ่ง ผู้วิจัย ได้ ใช้อุปกรณ์และวิธีการ
(Purposive Selection) คือ ใช้อุปกรณ์และวิธีการเลือกพื้นที่สูง เพราะเป็นตำบลที่
มี ผู้นำ ชุมชนและเกษตรกรมี ส่วนร่วมในการขับเคลื่อนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง
ร่วมกับ บ้าน กงงาน ช.ก.ส. จังหวัดยะลา ซึ่ง มี จุดเริ่มต้นของหมู่บ้านและกลุ่ม
มี กิจกรรมภายในกลุ่ม ตลอดจนมี ส่วนร่วมกับ ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง
ระหว่ง ขยายผลไปสู่

ระดับหมู่บ้าน มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการและทำที่กักขังควีนครีวเรื่อ นตั้งแต่ ต้นจนถึงเดือนธันวาคม 2551 จำนวน 30 ราย โดยผู้วิจัยได้ ออกสำรวจ (อังกฤษ)

2) การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลมี 2 ส่วนคือ

2.1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์พนักงาน ช.ก.ส. ผู้รับผิดชอบโครงการชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สำนักงาน ช.ก.ส. จังหวัดยะลา จำนวน 3 ราย และผู้นำชุมชนที่เป็นเครือข่ายของสำนักงาน ช.ก.ส. จังหวัดยะลา จำนวน 2 ราย รวมทั้งสิ้น 5 ราย โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Questionnaire) ซึ่งมีแนวคำถามดังนี้

- บทบาทของ ช.ก.ส. และหน่วยงานราชการ ในการส่งเสริมและสนับสนุน การจัดพื้นที่กักขังควีนครีวเรื่อให้แก่เกษตรกร

- การรับรู้ และปฏิบัติ การจัดพื้นที่กักขังควีนครีวเรื่อของเกษตรกร ประเมินของสำนักงาน ช.ก.ส. จังหวัดยะลาและผู้ที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานของสำนักงาน ช.ก.ส. จังหวัดยะลา

- ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อ การจัดพื้นที่กักขังควีนครีวเรื่อ อยู่อย่างต่อเนื่อง ในมุมมองของพนักงานสำนักงาน ช.ก.ส. และผู้นำชุมชนที่เป็น เครือข่ายของสำนักงาน ช.ก.ส. จังหวัดยะลา

- การประเมินประสิทธิภาพ และประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ที่ให้เกษตรกรลูกค้า ช.ก.ส. รู้จักทำบัญชีเกี่ยวกับอัตราต้นทุน และหาวิธีการป้องกัน จุลโรคทั่วไป

2.2) สัมภาษณ์รายบุคคล (Personal Interview) เป็น สัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน 30 ราย ที่อยู่ในพื้นที่ที่ได้ รับการสนับสนุนและส่งเสริมชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงาน ช.ก.ส. จังหวัดยะลา โดยใช้แบบสอบถามโครงสร้าง (Structured Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด เป็น 4 ส่วนดังนี้ (ภาคผนวก)

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรพื้นที่กักขังควีนครีวเรื่อ ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา รายได้ ในครัวเรือน พื้นที่ถือครองที่ดินของครัวเรือน แหล่งรายได้ของครัวเรือน รายได้เฉลี่ยต่อหัวของครัวเรือน และเงินออม เป็นต้น

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของบัญชีที่มี ผลต่อ อัตราต้นทุนของเกษตรกรที่เกษตรกรที่จัดพื้นที่กักขังควีนครีวเรื่อ มีความคิดเห็นว่า มีผลต่ออัตราต้นทุนให้

ส่วนที่ 3 การรับรู้ และปฏิบัติในการจดบันทึกบัญชีเกี่ยวกับหนี้สินที่ได้แก่วัสดุระยะยาว ความเข้าใจหลักการรับรู้วัตถุดิบ ประสิทธิภาพในการจดบันทึก และการปฏิบัติในการจดบันทึกบัญชีเกี่ยวกับหนี้สินอื่น

ส่วนที่ 4 การประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการจดบันทึกเกี่ยวกับหนี้สินในด้านปริมาณ ด้านการนำไปใช้ ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติเกี่ยวกับหนี้สิน และประโยชน์อื่น ๆ เป็นต้น

สำหรับคำถามที่เกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมที่ส่งผลกระทบต่อภาวะหนี้สิน เช่น ทำให้หนี้สินของเกษตรกรหนี้สินเพิ่มขึ้น วิจัยได้ กำหนดระดับคะแนนความคิดเห็น ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (ตัดแปลงจาก สมัญญิระ ฤๅ, 2550)

- ระดับคะแนน 5 แสดงว่า 1 ปัจจัยนี้มีผลต่อหนี้สินมากที่สุด
- ระดับคะแนน 4 แสดงว่า 1 ปัจจัยนี้มีผลต่อหนี้สินผลมาก
- ระดับคะแนน 3 แสดงว่า 1 ปัจจัยนี้มีผลต่อหนี้สินปานกลาง
- ระดับคะแนน 2 แสดงว่า 1 ปัจจัยนี้มีผลต่อหนี้สินผลน้อย
- ระดับคะแนน 1 แสดงว่า 1 ปัจจัยนี้มีผลต่อหนี้สินน้อยที่สุด

เพื่อให้การสัมภาษณ์มีความเที่ยงตรง ผู้วิจัยขอไปสัมภาษณ์ผู้ตอบแบบสอบถาม (Pretest) ที่เป็นเกษตรกรผู้จดบันทึกบัญชีรายครัวเรือนในตำบลใกล้เคียง และเกษตรกรที่เคยจดบันทึกบัญชีรายครัวเรือนแล้ว จำนวน 5 ราย เพื่อตรวจสอบความเข้าใจและความสามารถที่จะนำไปใช้ได้จริงถึงความเข้าใจและความชัดเจนในการตอบคำถาม รวมถึงระยะเวลาที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามที่เหมาะสมที่จะนำไปใช้รวบรวมข้อมูลจริงหรือไม่ โดยนำข้อบกพร่องของแบบสอบถามให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วจึงนำแบบสอบถามนั้นไปใช้จริงกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณและการสัมภาษณ์รายบุคคลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ (Percentage) และการหาค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุผลนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลใน 6 ประเด็นคือ

1) ลั กษณะทางสั งคมและเศรษฐกิจ ได้ แก่ เพศอายุ ศาสนาภาพ การศึ กษา
จั นวนสมาชิกในครั วเรี อน อาชี พหลัก กและอาชี พรอง

2) โครงสร้ างการผลิตและการถึ อครองที่ ' ดิน ได้ แก่ ถึ อของที่ ' ดินและลั กษณะ
การถึ อครองที่ ' ดิน

3) โครงสร้ างรายได้ ค่ าใช้ จั ยหนี ' สิ้น และภาวะอ่อมรไ ได้ ได้ รวมของครั วเรี อน
ค่ าใช้ จั ยในครั วเรี อน โครงสร้ างหนี ' สิ้น จั นวนหนี ' สิ้นนิคตฐั ษั ณะการออมเงิน

4) ปี จัจ ยที่ ' มี ผลต่ อหนี ' สิ้นของเกษตรกร ซึ่ง ังเห็ นดกั ามยิดกั บปี จัจ ยคั าน
เศรษฐกิจ ดั านการเม็ องและคั านสั งคม โดยให้ ระดั ษที่ วมกั ่าปี จัจ ยที่ ' ัง 3 คั าน สั งผล
กระทบต่ อการมี หนี ' สิ้นของเกษตรกรอ่ ย ังไร

5) การร้ บรู ' และการปฏิบัติ ในการจ้ ดท้ า บั ญชี ได้ รั ้ แอ่ ไร แอ่ ไร ร้ บรู ' ษั อมุ ล
เก็ ียวกั บการจذبั นที่ กบั ญชี รั วเรี อนความเช็ ่าใจหุ้ ุประดั ษที่ ังการจ้ ดช้ ดนที่ กบั ญชี
ครั วเรี อนความคาดหวั วมกั ั ่ สุด ในการจذبั นที่ ึ่งเห็ นดกั ามยิดกั ังการจذبั นที่ กบั ญชี
ครั วเรี อนใน 1 สั ปดาห์ และระยะเวลาที่ ' จذبั นที่ วมกั ามยิดกั ังแต่ ด้ นจนถึ ังเด็ อน ั นวาคม
2551

6) ผลสั มฤทธิ์ของโครงการจذبั นที่ กบั ญชี รั วเรี อย่ง ังเด็ 2 ประเด็ น คี ือ
ผลสั มฤทธิ์คั านปริมาณและคั านการนั ่าไปใช้

ในการวิเคราะห์ปี จัจ ยคั านเศรษฐกิจ ดั านการเม็ องนสั ั ษกั ั ่ สั ังผลกระทบต่ อ
หนี ' สิ้นของเกษตรกรที่ ' จذبั นที่ กบั ญชี รั วเรี ็ อนท้ ุนคั านช้ ังการแปลความหมาย
คั านเฉลี่ย ั ยไว้ 5 ระดั บคั ังนี้ ' (คั านแปลงจาก สมบรู ณ์ เจริญจิ ริง) ระกุ ล,

คั านเฉลี่ย ั ย 4.50 – 5.00	หมายถึ ัง มี ผลต่ อหนี ' สิ้นมากที่ ' สุด
คั านเฉลี่ย ั ย 3.50 – 4.49	หมายถึ ัง มี ผลต่ อหนี ' สิ้นมาก
คั านเฉลี่ย ั ย 2.50 – 3.49	หมายถึ ัง มี ผลต่ อหนี ' สิ้นปานกลาง
คั านเฉลี่ย ั ย 1.50 – 2.49	หมายถึ ัง มี ผลต่ อหนี ' สิ้นนั อย
คั านเฉลี่ย ั ย 1.00 – 1.49	หมายถึ ัง มี ผลต่ อหนี ' สิ้นนั อยที่ ' สุด

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในเขตตำบลบุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ที่จะนำเสนอในที่นี้ประกอบด้วย 6 ส่วนที่สำคัญดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ

ส่วนที่ 2 โครงสร้างการผลิตและการถือครองที่ดิน

ส่วนที่ 3 โครงสร้างรายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน และการออม

ส่วนที่ 4 ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกร

ส่วนที่ 5 การรับรู้และการปฏิบัติในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

ส่วนที่ 6 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

4.1 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ

เป็นการนำเสนอข้อมูลทั่วไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ประกอบด้วย

4.1.1 ลักษณะทางสังคม

การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางสังคมของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ที่จะกล่าวในที่นี้ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพ การศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ผลการศึกษามีดังนี้ (ตารางที่ 4.1)

1) เพศ

เพศของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนจำแนกได้เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 93.3 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 6.7 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันผู้หญิงเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวเช่นเดียวกับผู้ชายและยังเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับรายละเอียดการใช้จ่ายในครัวเรือน

2) อายุ

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาได้แก่ อายุระหว่าง 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.7 อายุระหว่าง 51 - 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 20 อายุมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 10 และอายุน้อยกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 3.3 ตามลำดับ ส่วนอายุของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนโดยเฉลี่ย คือ 45 ปี ถือว่าเป็นช่วงวัยกลางคนที่สร้างงาน สร้างรายได้ สร้างฐานะและต้องรับผิดชอบภาระในการใช้จ่ายในครัวเรือน

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปทางสังคมของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

รายการ	จำนวน (n=30)	ร้อยละ
เพศ		
- ชาย	2	6.7
- หญิง	28	93.3
อายุ (ปี)		
- น้อยกว่า 30	1	3.3
- 30 - 40	8	26.7
- 41 - 50	12	40.0
- 51 - 60	6	20.0
- มากกว่า 60	3	10.0
เฉลี่ย	45.0	
ศาสนา		
- พุทธ	30	100
สถานภาพ		
- โสด	5	16.7
- สมรส	19	63.3
- หย่า/แยกกันอยู่	3	10.0
- หม้าย	3	10.0
การศึกษา		
- ประถมศึกษา	20	66.7
- มัธยมศึกษาตอนต้น	3	10.0
- มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	3	10.0
- อนุปริญญา/ปวส.	4	13.3

3) ศาสนา

การศึกษาการประเมินผลโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนในครั้งนี้ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพการเป็นอยู่

ของชุมชนในพื้นที่ทำการศึกษา โดยชุมชนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีศาสนาพุทธ เป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน

4) สถานภาพ

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีสถานภาพสมรสมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.3 รองลงมามีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 16.7 มีสถานภาพหย่าหรือแยกกันอยู่ คิดเป็นร้อยละ 10 และสถานภาพหม้าย คิดเป็นร้อยละ 10 ตามลำดับ จากการที่เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส แสดงว่ามีภาระหน้าที่ที่ต้องดูแลและรับผิดชอบครอบครัวแตกต่าง จากเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่มีสถานภาพโสด หม้าย และหย่าหรือแยกกันอยู่ รวมถึง ความแตกต่างทางสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

5) การศึกษา

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 66.7 รองลงมาได้แก่ จบการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือปวส. คิดเป็นร้อยละ 13.3 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 10 และจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอน ปลายหรือปวช. คิดเป็นร้อยละ 10 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทุกคน ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเหมือนกัน และมีเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางรายที่เป็น ส่วนน้อยมีการศึกษาสูงกว่าระดับขั้นพื้นฐาน อาจส่งผลถึงระดับการรับรู้ และการปฏิบัติในการ จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน รวมถึงการดำรงชีพในชีวิตประจำวันที่แตกต่างกัน

6) จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 5.5 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ย 2.4 คน คิดเป็นร้อยละ 43.6 พบว่าส่วนใหญ่เป็น เกษตรกรที่เป็นหัวหน้าครอบครัวและคู่สมรสช่วยกันประกอบอาชีพหารายได้ อาจมีสมาชิกใน ครัวเรือนที่เรียนหนังสือมาช่วยบ้าง มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เรียนหนังสือเฉลี่ย 1.7 คน คิดเป็นร้อยละ 30.9 ข้อสังเกตคือ ส่วนใหญ่ในครัวเรือนที่มีบุตรนั้นจะมีบุตรเพียงแค่ 2 - 3 คนต่อ ครัวเรือน ซึ่งเป็นผลมาจากการรณรงค์ของภาครัฐเพื่อแก้ปัญหาความยากจน สำหรับสมาชิกใน ครัวเรือนที่ สูงวัยหรืออื่นๆ เฉลี่ย 1.4 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุไม่สามารถ ประกอบอาชีพได้ (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

รายการ	จำนวน (คน/ครัวเรือน)	ร้อยละ
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เรียนหนังสือ	1.7	30.9
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้	2.4	43.6
- จำนวนสมาชิกที่สูงวัยหรืออื่นๆ	1.4	25.5
รวม	5.5	100

4.1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

การศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ในประเด็นนี้เป็นการนำเสนอการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนซึ่งประกอบด้วยอาชีพหลักและอาชีพรอง ผลการศึกษามีดังนี้ (ตารางที่ 4.3)

1) อาชีพหลัก

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก คิดเป็นร้อยละ 63.4 ซึ่งมีสัดส่วนมากที่สุด เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทำสวนผลไม้เป็นอาชีพหลัก คิดเป็นร้อยละ 10 เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทำนาเป็นอาชีพหลัก คิดเป็นร้อยละ 3.3 และประกอบอาชีพอื่นๆ เป็นอาชีพหลัก คิดเป็นร้อยละ 23.3 โดยส่วนใหญ่รับจ้างกรีดยางพารา

การประกอบอาชีพหลักของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนแสดงให้เห็นว่าสภาพพื้นที่และสภาพอากาศในพื้นที่ทำการศึกษาในครั้งนี้มีความหลากหลายทางกายภาพ เป็นพื้นที่เหมาะสมในการทำสวนยางพารา และทำสวนผลไม้ เช่น ลองกอง ทุเรียน และมังคุด แต่อย่างไรก็ตามมีพื้นที่บางส่วนเหมาะสมในการทำนาข้าว จึงมีเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางส่วนประกอบอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลัก และพบว่าเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ได้สืบทอดการประกอบอาชีพมาจากบรรพบุรุษ

2) อาชีพรอง

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีอาชีพรอง จำนวน 28 ราย คิดเป็นร้อยละ 93.3 และในจำนวนนี้มีเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนประกอบอาชีพรองที่เป็นภาคการเกษตร ได้แก่ การทำนาและเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรองที่มีสัดส่วนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 21.4 พบว่าการเลี้ยงสัตว์เป็นสัตว์ที่บริโภคได้ เช่น การเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมือง โดยเลี้ยงในพื้นที่สวนยางพาราและนาข้าวเป็นจำนวนมาก การประกอบอาชีพรับจ้างมีเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 14.4 พบว่าเป็นเกษตรกรที่มีที่ทำกินเป็นของตนเองน้อย มีรายได้จากอาชีพหลักไม่

เพียงพอต่อภาระค่าใช้จ่าย สำหรับการรับจ้างในที่นี้เป็นการรับจ้างในภาคการเกษตรที่มีความชำนาญทั้งสิ้น คือ รับจ้างกรีดยางพารา สำหรับการประกอบอาชีพค้าขายและทำสวนผลไม้เป็นอาชีพรองที่มีจำนวนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 7.1 และทำสวนยางพาราเป็นอาชีพรอง คิดเป็นร้อยละ 3.6 และประกอบอาชีพอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 25 เป็นสัดส่วนมากที่สุด โดยพบว่าเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนประกอบอาชีพอื่นๆ นั้นแตกต่างกันไป เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครรักษาดินแดน และช่างเสริมสวย เป็นต้น

โดยสรุป เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักจากการทำสวนยางพารา มีเพียงส่วนน้อยทำสวนผลไม้และทำนาเป็นอาชีพหลัก และอาชีพรองของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนนั้นจะมีความหลากหลาย

ตารางที่ 4.3 อาชีพของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลัก	(n=30)	
- ทำสวนยางพารา	19	63.4
- ทำสวนผลไม้	3	10.0
- ทำนา	1	3.3
- อื่นๆ	7	23.3
การมีอาชีพรอง	(n=30)	
- มี	28	93.3
- ไม่มี	2	6.7
อาชีพรอง	(n=28)	
- ทำสวนยางพารา	1	3.6
- ทำสวนผลไม้	2	7.1
- ทำนา	6	21.4
- ค้าขาย	2	7.1
- เลี้ยงสัตว์	6	21.4
- รับจ้าง	4	14.4
- อื่นๆ	7	25.0

4.2 โครงสร้างการผลิตและการถือครองที่ดิน

เป็นการนำเสนอข้อมูลของโครงสร้างการผลิตและการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ถือครองของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนจำแนกตามการใช้ที่ดิน ลักษณะการถือครองที่ดิน และการใช้ประโยชน์ในที่ดินบริเวณบ้านอยู่อาศัยของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน สามารถวิเคราะห์ผลการศึกษาได้ดังนี้

4.2.1 พื้นที่ถือครองของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนจำแนกตามการใช้ที่ดิน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 14.94 ไร่ต่อครัวเรือน จำแนกเป็นพื้นที่ทำสวนยางพาราเฉลี่ย 6.87 ไร่ต่อครัวเรือน เป็นสัดส่วนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.0 พื้นที่ทำสวนผลไม้เฉลี่ย 3.04 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.3 พื้นที่ทำนาเฉลี่ย 3.44 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.0 พื้นที่อยู่อาศัยเฉลี่ย 0.59 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 4.0 และที่ดินอื่นๆ เฉลี่ย 1 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 6.7 (ตารางที่ 4.4) มีข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ รวมทั้งทำนาเพื่อความมั่นคงด้านอาหารในครัวเรือน ซึ่งพื้นที่ถือครองทั้งหมดนั้นเป็นพื้นที่ที่สร้างรายได้ และลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน มีพื้นที่บริเวณบ้านพักอาศัยค่อนข้างกว้างขวางเพียงพอจะทำประโยชน์อื่นอีกได้ ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่บริเวณบ้านพักอาศัยเพื่อลดค่าใช้จ่ายประเภทอาหาร อีกทั้งพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในหมู่บ้านที่เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนอาศัยอยู่ ซึ่งบ่งชี้ว่าหมู่บ้านหรือชุมชนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนนี้เป็นหมู่บ้านหรือชุมชนเกษตรกรรม มีรายได้หลักจากอาชีพเกษตรกรรม

ตารางที่ 4.4 พื้นที่ถือครองของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนจำแนกตามการใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดิน	จำนวน (ไร่/ครัวเรือน)	ร้อยละ
- จำนวนที่ดินทำสวนยางพารา	6.87	46.0
- จำนวนที่ดินทำสวนผลไม้	3.04	20.3
- จำนวนที่ดินทำนา	3.44	23.0
- จำนวนที่ดินอยู่อาศัย	0.59	4.0
- จำนวนที่ดินอื่นๆ	1.00	6.7
พื้นที่ถือครองรวม	14.94	100

4.2.2 ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีลักษณะการถือครองที่ดินที่เป็นของตนเองหรือคู่สมรส คิดเป็นร้อยละ 80 รองลงมา คือ เป็นที่ดินของตนเองและเช่าหรือผู้อื่นให้ทำกินฟรี คิดเป็นร้อยละ 16.7 และเป็นที่ดินเช่าหรือผู้อื่นให้ทำกินฟรี คิดเป็นร้อยละ 3.3 (ตารางที่ 4.5) โดยมีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเองส่วนใหญ่เป็นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย ส่วนที่ดินทำกินเป็นของบิดา มารดาให้ทำกินฟรีโดยไม่ได้แบ่งแยกหรือโอนกรรมสิทธิ์ และที่ดินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ที่ถือครองอยู่นั้นเป็นที่ดินมีเอกสารแสดงสิทธิ์ประเภทโฉนดที่ดิน

ตารางที่ 4.5 ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

ลักษณะการถือครอง	จำนวน (n=30)	ร้อยละ
- ของตนเอง	24	80.0
- เช่า/ผู้อื่นให้ทำกินฟรี	1	3.3
- ของตนเองและเช่า/ผู้อื่นให้ทำกินฟรี	5	16.7

4.2.3 การใช้ประโยชน์ในที่ดินบริเวณบ้านอยู่อาศัยของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีการใช้พื้นที่บริเวณบ้านทำประโยชน์ จำนวน 29 ราย คิดเป็นร้อยละ 96.7 ซึ่งในจำนวนนี้มีกรปลูกพืชผักสวนครัวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.7 รองลงมาได้แก่ ปลูกพืชไม้ผลยืนต้น คิดเป็นร้อยละ 62.1 เลี้ยงสัตว์คิดเป็นร้อยละ 44.8 และปลูกไม้ดอกไม้ประดับคิดเป็นร้อยละ 41.4 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.6) จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมพบว่า เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเลือกปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน โดยมีเหตุผลคือ ปลูกไม่ยาก ดูแลรักษาง่าย และเป็นสิ่งจำเป็นที่ใช้ทำอาหารไว้รับประทาน โดยปลูกพืชจำพวก ตะไคร้ พริกชี้หนู มะนาว มะกรูด ขิง ข่า ขมิ้น และตำลึง เป็นต้น เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่ปลูกไม้ผลส่วนใหญ่เป็นไม้ผลที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสภาพอากาศ เช่น ลองกอง เงาะ และมังคุด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก สำหรับเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้บริโภค เช่น เลี้ยงสุกรพื้นเมือง ไก่พื้นเมือง เป็ด และปลาชุก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก และขายเป็นส่วนน้อย ส่วนการใช้ประโยชน์เพื่อทำให้บ้านอยู่อาศัยสวยงามน่าอยู่นั้น เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเลือกปลูกพืชไม้ดอกไม้ประดับควบคู่กับลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่น

นอกจากนั้น เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางรายมีพื้นที่บริเวณบ้านอยู่อาศัยไม่มาก แต่เพียงพอที่จะปลูกพืชบางชนิดไว้บริโภค จะเลือกปลูกเฉพาะพืชที่ใช้ประกอบในการทำอาหารประเภทแกงเผ็ดเป็นหลักหรือบุคคลในครัวเรือนชอบบริโภค เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

ตารางที่ 4.6 การใช้ที่ดินบริเวณบ้านอยู่อาศัยของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
การใช้ประโยชน์	(n=30)	
- มีการใช้ประโยชน์	29	96.7
- ไม่มีการใช้ประโยชน์	1	3.3
ลักษณะการใช้ประโยชน์*	(n=29)	
- ปลูกไม้ผล	18	62.1
- ปลูกพืชผักสวนครัว	26	89.7
- เลี้ยงสัตว์	13	44.8
- ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ	12	41.4

หมายเหตุ * หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.3 โครงสร้างรายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน และการออม

เป็นการนำเสนอข้อมูลของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนด้านรายได้รวมของครัวเรือน ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน หนี้สิน และการออม ผลการศึกษามีดังนี้

4.3.1 รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีรายได้หลักมาจากภาคการเกษตร ซึ่งมีรายได้สุทธิการเกษตรเฉลี่ย 69,462 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 45.9 ของรายได้ทั้งหมด รองลงมาได้แก่รายได้สุทธินอกภาคการเกษตร และรายได้อื่นๆ เฉลี่ย 61,973 บาท และ 19,900 บาทต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 41.0 และ 13.1 ของรายได้ทั้งหมดตามลำดับ (ตารางที่ 4.7) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาคการเกษตรยังเป็นแหล่งที่มาของรายได้ส่วนใหญ่ของประชากรในพื้นที่ ถึงแม้ว่าภาคการเกษตรมีปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้มีรายได้ไม่แน่นอนทุกปีหรือรอบการผลิต ซึ่งเกิดจากความเสี่ยงด้านภัยธรรมชาติ ด้านการผลิต และด้านการตลาด และยังพบอีกว่ารายได้นอกภาคเกษตรส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างแรงงาน และเป็นการรับจ้างแรงงานเกี่ยวกับภาคการเกษตร คือ รับจ้างกรีดยางพาราของผู้อื่น มีเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางรายเท่านั้นที่มีรายได้ประจำประเภทเงินเดือน

ตารางที่ 4.7 รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน (ปี พ.ศ. 2551)

รายการ	จำนวน (บาท/ครัวเรือน)	ร้อยละ
- รายได้สุทธิการเกษตร	69,462	45.9
- รายได้สุทธินอกภาคการเกษตร	61,973	41.0
- รายได้อื่นๆ	19,900	13.1
รวม	151,335	100

4.3.2 ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครัวเรือนเฉลี่ย 66,314 บาทต่อปี ซึ่งประกอบด้วย ค่าอาหารเฉลี่ย 37,067 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 55.9 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เหลือเป็นค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน ค่าซ่อมแซมบ้าน ค่าเสื้อผ้า ค่ารักษาพยาบาล และค่าใช้จ่ายอื่นๆเฉลี่ย 12,767 3,817 2,543 2,160 และ 7,960 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 19.3 5.8 3.8 3.2 และ 12.0 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดตามลำดับ (ตารางที่ 4.8)

โครงสร้างค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลา 1 ปี ที่ผ่านมานั้น มีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ค่าอาหารของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นพวกเนื้อสัตว์ ข้าวสาร และผัก เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามค่าใช้จ่ายในการบริโภคนี้ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนซื้อบริโภคเฉพาะในสิ่งที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับราคาสินค้าบริโภคที่ราคาสูงขึ้น สำหรับค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนของบุตรหลานของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนนั้น พบว่าค่าใช้จ่ายประเภทนี้จะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐแล้วก็ตาม ผู้ปกครองยังมีค่าใช้จ่ายในส่วนอื่นที่ต้องรับผิดชอบ เช่น ค่าอุปกรณ์การเรียนและค่าชุดนักเรียน สำหรับค่าใช้จ่ายอื่นๆ นั้นเป็นค่าใช้จ่ายในการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานบวช และงานบุญตามประเพณี เป็นต้น และในส่วนของค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่มักจะมีบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า และในกรณีที่คู่สมรสเป็นข้าราชการสามารถเบิกจากส่วนงานต้นสังกัดได้ แต่สถานพยาบาลของรัฐในเขตพื้นที่ทำการศึกษาคั้งนี้โดยเฉพาะโรงพยาบาล มีผู้ป่วยจำนวนมากมารับบริการทำให้บางครั้งจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาตามโรงพยาบาลเอกชนหรือคลินิก และมีเกษตรกรบางรายที่ป่วยเป็นโรคที่ต้องใช้ระยะเวลาในการรักษาแพทย์จะนัดตรวจเป็นระยะ อีกทั้งต้องจ่ายค่าพาหนะในการเดินทางแบบเหมาคันจึงส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนประเภทค่ารักษาพยาบาลเกิดขึ้น

ตารางที่ 4.8 ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน (ปี พ.ศ. 2551)

รายการ	จำนวน (บาท/ครัวเรือน)	ร้อยละ
- ค่าอาหาร	37,067	55.9
- ค่าซ่อมแซมบ้าน	3,817	5.8
- ค่าเสื้อผ้า	2,543	3.8
- ค่ารักษาพยาบาล	2,160	3.2
- ค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน	12,767	19.3
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	7,960	12.0
รวม	66,314	100

4.3.3 โครงสร้างหนี้สินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

โครงสร้างหนี้สินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนในที่นี่ประกอบไปด้วยโครงสร้างหนี้สิน จำนวนหนี้สิน และการชำระคืนเงินกู้ ผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

1) โครงสร้างหนี้สินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทุกรายมีหนี้สินจากแหล่งเงินกู้ในระบบและแหล่งเงินกู้นอกระบบ โดยเป็นหนี้ในระบบ คิดเป็นร้อยละ 93.3 และกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบ คิดเป็นร้อยละ 6.7 (ตารางที่ 4.9) โดยเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่กู้เงินนอกระบบมีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินเป็นการด่วนและมีข้อจำกัดด้านวงเงินกู้จากแหล่งทุนในระบบ

แหล่งเงินกู้ในระบบที่เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนใช้บริการมากที่สุด คือ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ คิดเป็นร้อยละ 89.3 รองลงมาได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน ช.ก.ส. และสหกรณ์การเกษตร คิดเป็นร้อยละ 46.4 32.1 และ 17.9 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.9) มีข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนใช้บริการเงินกู้จากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มากที่สุดนั้น เพราะว่าเป็นแหล่งทุนที่สมาชิกในกลุ่มรู้ว่าตนเองเป็นเจ้าของ มีระบบการบริหารจัดการด้วยตนเอง และเป็นแหล่งทุนที่ตั้งอยู่ในชุมชน แต่มีเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางรายและเป็นส่วนน้อยที่ต้องการกู้เงินเพื่อการลงทุนประกอบอาชีพเป็นจำนวนเงินที่มากกว่าทางกลุ่มสัจจะออมทรัพย์กำหนด จึงต้องพึ่งพาแหล่งทุนในระบบอื่น เช่น กองทุนหมู่บ้าน ช.ก.ส. และสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่กู้เงินจากแหล่งทุนในระบบมีวัตถุประสงค์ในการกู้เงินเพื่อเป็นค่าลงทุนการเกษตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.6 รองลงมา คือ ค่าใช้จ่ายการเกษตร ค่าการศึกษาของบุตรหลาน ค่าปรับปรุงบ้านหรือซ่อมแซมบ้านอยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายอื่นๆ และค่าดูแลรักษาสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 42.9 25.0 21.4 17.9 และ 14.3 ตามลำดับ

พบว่าเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการกู้เงินเพื่อหารายได้เพิ่มจากการประกอบอาชีพการเกษตร และวางรากฐานทางการศึกษาให้บุตรหลานในอนาคต และเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางรายกู้เงินหลายวัตถุประสงค์ในการกู้เงินคราวเดียวกัน

ตารางที่ 4.9 โครงสร้างหนี้สินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
หนี้สิน	(n=30)	
- มี	30	100
ประเภทแหล่งเงินกู้	(n=30)	
- แหล่งเงินกู้ในระบบ	28	93.3
- แหล่งเงินกู้ทั้ง 2 แหล่ง(ในและนอกระบบ)	2	6.7
แหล่งเงินกู้ในระบบ*	(n=28)	
- ธ.ก.ส.	9	32.1
- สหกรณ์การเกษตร	5	17.9
- กองทุนหมู่บ้าน	13	46.4
- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์	25	89.3
วัตถุประสงค์ในการกู้หนี้ในระบบ *	(n=28)	
- ค่าใช้จ่ายการเกษตร	12	42.9
- ค่าลงทุนการเกษตร	15	53.6
- ค่าปรับปรุงหรือซ่อมแซมบ้านอยู่อาศัย	6	21.4
- ค่าการศึกษาของบุตรหลาน	7	25.0
- ค่าดูแลรักษาสุขภาพและพยาบาล	4	14.3
- อื่นๆ	5	17.9
แหล่งเงินกู้นอกระบบ*	(n=2)	
- ญาติพี่น้อง	1	50
- เพื่อนบ้าน	1	50
วัตถุประสงค์ในการกู้หนี้นอกระบบ *	(n=2)	
- ซื้อมอเตอร์จักรยานยนต์	1	50
- ค่าการศึกษาของบุตรหลาน	1	50

หมายเหตุ * หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

แหล่งเงินกู้ในระบบมีเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนใช้บริการ จำนวน 2 ราย แบ่งเป็น กู้เงินจากญาติพี่น้อง จำนวน 1 ราย และกู้เงินจากเพื่อนบ้าน จำนวน 1 ราย (ตารางที่ 4.9) มีวัตถุประสงค์ในการกู้เงินเพื่อซื้อรถจักรยานยนต์ และเป็นค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนของบุตรหลาน ซึ่งเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทั้ง 2 ราย พบว่าได้กู้เงินในระบบแต่ไม่เพียงพอจึงกู้เงินนอกระบบเพิ่มเติม

2) จำนวนหนี้สินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีหนี้สินก่อนจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเฉลี่ย 127,633 บาทต่อครัวเรือน โดยเกษตรกรมีหนี้สินน้อยกว่า 50,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.7 รองลงมา คือ หนี้สินตั้งแต่ 50,000 - 100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 26.7 หนี้สินมากกว่า 250,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 19.9 และหนี้สินตั้งแต่ 100,001 - 150,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16.7 (ตารางที่ 4.10) พบว่าเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่มีหนี้มากกว่า 250,000 บาท กู้เงินจาก ธ.ก.ส. และสหกรณ์การเกษตร สำหรับหนี้สินน้อยกว่า 50,000 บาท ส่วนมากกู้เงินจากกลุ่ม สัจจะออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน โดยเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนรายหนึ่งให้เหตุผลว่า เกษตรกรมีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งทุนในระบบโดยเฉพาะ ธนาคารพาณิชย์ ที่ต้องการหลักประกันที่ดินจำนวนในเขตชุมชนเมือง ที่มาของรายได้และค่าใช้จ่ายค่อนข้างชัดเจน เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรมีที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ดินการเกษตรและอยู่ห่างไกลจากเขตชุมชนเมือง อีกทั้งรายได้และค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตรไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านต่างๆ เช่น ราคาผลผลิต ปริมาณผลผลิต และคุณภาพผลผลิต เป็นต้น

ตารางที่ 4.10 จำนวนหนี้สินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

จำนวนหนี้สิน (บาท)	ก่อนจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน		ยอดคงเหลือ ณ ธันวาคม 2551	
	จำนวน (n=30)	ร้อยละ	จำนวน (n=30)	ร้อยละ
- น้อยกว่า 50,000	11	36.7	14	46.7
- 50,000 - 100,000	8	26.7	10	33.3
- 100,001 - 150,000	5	16.7	0	0
- 150,001 - 200,000	0	0	2	6.7
- 200,001 - 250,000	0	0	1	3.3
- มากกว่า 250,000	6	19.9	3	10.0
เฉลี่ย	127,633		100,130	

หลังจากที่เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนได้จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 1 ปี มีการนำประโยชน์จากการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมาใช้ ได้แก่ การประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เช่น ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ทำน้ำยาล้างจาน ทำน้ำยาซักผ้า ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็นต้น และลด ละ เลิก อบายมุข ทำให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ เช่น รวมกลุ่มปลูกผัก ปลูกแตงโม และผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็นต้น ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง และมีเงินเหลือจากการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่จึงมีปริมาณหนี้สินลดลงเฉลี่ย 100,130 บาทต่อครัวเรือน โดยหนี้สินน้อยกว่า 50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 46.7 รองลงมา คือ หนี้เงินกู้ตั้งแต่ 50,000 - 100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.3 หนี้เงินกู้น้อยกว่า 250,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 10 หนี้เงินกู้ตั้งแต่ 150,001 - 200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 6.7 และหนี้เงินกู้ตั้งแต่ 200,001 - 250,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 3.3 ตามลำดับ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ให้เหตุผลที่น่าสนใจคือ นอกจากประกอบอาชีพมีเงินเหลือเก็บออมและไว้ใช้จ่ายในครัวเรือนแล้ว สำหรับเรื่องหนี้สินนั้นเกษตรกรที่เป็นลูกหนี้จะต้องมีความรับผิดชอบต่อหนี้สินหรือมีความตั้งใจที่จะชำระคืนเงินที่ได้กู้ยืมมาจากเจ้าหนี้ ถ้าขาดสิ่งสำคัญดังกล่าวข้างต้นจำนวนหนี้สินอาจจะไม่ลดลงและเป็นปัญหาต่อไปในอนาคต

3) การชำระคืนเงินกู้ของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนชำระหนี้สินเฉลี่ย 50,573 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยแบ่งเป็นการชำระคืนเงินกู้ในระบบเฉลี่ย 29,473 บาท คิดเป็นร้อยละ 58.3 และหนี้สินนอกระบบ 21,473 บาท คิดเป็นร้อยละ 41.7 พบว่าการชำระคืนเงินกู้ในระบบมากกว่าชำระคืนเงินกู้นอกระบบเป็นจำนวนเงินเฉลี่ยไม่มากนัก สาเหตุจากเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่กู้เงินจาก ธ.ก.ส. ไม่ได้ชำระคืนเงินกู้ เพราะอยู่ในช่วงระยะเวลาที่ ธ.ก.ส. มีมาตรการให้ความช่วยเหลือลูกค้า 3 จังหวัดชายแดนใต้ โดยการพักชำระต้นเงินที่ถึงกำหนดและดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นเป็นระยะเวลา 2 ปี (1 เม.ย. 2550 - 31 มี.ค. 2552) และจำนวนเงินที่ต้องชำระคืน ธ.ก.ส. เป็นปริมาณมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับชำระคืนให้กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน และสหกรณ์การเกษตร แต่เกษตรกรที่ชำระหนี้นอกระบบ จำนวน 2 ราย จำเป็นต้องชำระคืนให้หมดโดยเร็วด้วยเหตุผลอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยในระบบ สามารถอธิบายต่อได้ว่า จำนวนหนี้สินก่อนจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน เปรียบเทียบกับจำนวนการชำระคืนเงินกู้แล้ว ส่งผลต่อจำนวนหนี้สินหลังจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน โดยเฉลี่ยไม่สอดคล้องกัน เนื่องจากประการแรก คือ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่ชำระหนี้ส่วนใหญ่เป็นหนี้เงินกู้ในระบบประเภทเงินหมุนเวียนหรือเงินกู้ระยะสั้น ซึ่งหนี้เงินกู้ประเภทนี้เมื่อชำระคืนเงินกู้แล้วเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนได้กู้เงินต่ออีก และประการที่สอง คือ การชำระคืนเงินกู้โดยเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้

ระบบ ซึ่งทั้งสองประการนี้ทำให้ยอดการชำระคืนเงินกู้สูงกว่ายอดหนี้โดยเฉลี่ยคงเหลือก่อนและหลังจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 การชำระคืนเงินกู้ของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน (รายปี)

รายการ	จำนวน (บาท/ครัวเรือน)	ร้อยละ
- หนี้สินในระบบ	29,473	58.3
- หนี้สินนอกระบบ	21,100	41.7
รวม	50,573	100

4.3.4 การออมเงินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทุกรายมีเงินออม พบว่ามีวิธีเก็บออมเงินโดยนำเงินที่เหลือสุทธิจากนำเงินจากรายได้หักค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและชำระหนี้สินแล้วเหลือจึงเก็บออม แต่มีเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางรายนำเงินรายได้คงเหลือสุทธิหักเงินที่จะเก็บออมส่วนที่เหลือนำไปใช้จ่ายและชำระหนี้ซึ่งเป็นแนวคิดที่ป้องกันความเสี่ยงด้านเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้น และข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ต้องการมีภูมิคุ้มกันตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีเงินออมเก็บไว้ใช้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ในการออมเงินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่มีเงินออมทั้งหมดนั้น มีวัตถุประสงค์ในการออมเงินเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินหรือเจ็บไข้ไม่สบาย คิดเป็นร้อยละ 80 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่มากที่สุด วัตถุประสงค์รองลงมา คือ เพื่อเป็นทุนการศึกษาของบุตรหลาน คิดเป็นร้อยละ 63.3 เพื่อซื้อหรือสร้างบ้านอยู่อาศัย เพื่อซื้อที่ดินการเกษตร เพื่อชำระหนี้ มีจำนวน 12 ราย เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 40 มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงบ้านอยู่อาศัย คิดเป็นร้อยละ 23.3 และเพื่อซื้อรถยนต์ คิดเป็นร้อยละ 10 (ตารางที่ 4.12) พบว่าเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่มีแผนสำรองที่ต้องการเก็บออมเงินไว้ใช้ในยามฉุกเฉินเจ็บไข้ไม่สบาย เพราะไม่มีสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลเหมือนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และความไม่แน่ใจในนโยบายของรัฐบาลด้านการรักษาพยาบาล และยังพบอีกว่าเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนออมเงินไว้เพื่ออนาคตของบุตรหลาน เพื่อสนับสนุนให้บุตรหลานได้มีการศึกษาในระดับสูงจะได้มีอาชีพที่มั่นคง ส่วนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์ออมเงินไว้ซื้อรถยนต์ให้เหตุผลว่าเพราะต้องการความสะดวกและความปลอดภัยในชีวิต ควบคู่กับนำไปใช้ประกอบอาชีพอย่างอื่นอันจะก่อให้เกิดรายได้ เช่น รับจ้างขนส่ง เป็นต้น

ตารางที่ 4.12 การออมเงินของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เงินออม	(n=30)	
- มี	30	100
วัตถุประสงค์ในการออมเงิน*	(n=30)	
- เพื่อเป็นทุนการศึกษาของบุตรหลาน	19	63.3
- เพื่อใช้ในยามฉุกเฉินหรือเจ็บไข้ไม่สบาย	24	80.0
- เพื่อปรับปรุงหรือต่อเติมบ้านอยู่อาศัย	7	23.3
- เพื่อซื้อหรือสร้างบ้านอยู่อาศัย	12	40
- เพื่อซื้อรถยนต์	3	10
- เพื่อซื้อที่ดินการเกษตร	12	40
- เพื่อชำระหนี้	12	40

หมายเหตุ * หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกร

ในหัวข้อนี้เป็นความคิดเห็นของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านสังคม โดยให้ระดับความคิดเห็นว่า ปัจจัยทั้ง 3 ด้านซึ่งมีองค์ประกอบแตกต่างกันนั้น ส่งผลกระทบต่อการใช้หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรอย่างไร ผลการศึกษามีดังนี้ (ตารางที่ 4.13)

4.4.1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการมีหนี้ในระดับมากที่สุด คือ ราคาผลผลิต รongลงมาได้แก่ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ และราคาปัจจัยการผลิต มีผลต่อการมีหนี้สินในระดับมาก ส่วนรายได้อื่นๆ และรายได้ประจำหรือเงินเดือนมีผลต่อการมีหนี้สินในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 4.53 3.63 3.53 3.43 และ 3.30 ตามลำดับ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ถ้าราคาผลผลิตสูงจะทำให้หนี้สินลดลง เพราะจำนวนเงินที่ได้มีปริมาณมากขึ้น มีผลต่อการชำระหนี้ของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน คือ ชำระหนี้ได้ตามงวดกำหนดชำระหรืออาจทำให้ชำระหนี้ได้มากกว่ากรณีราคาผลผลิตต่ำ และในทางตรงกันข้าม ถ้าราคาผลผลิตต่ำอาจทำให้หนี้สินเท่าเดิมหรือหนี้สินลดลงจำนวนไม่มาก เพราะจำนวนเงินที่ได้มีปริมาณไม่มากเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนจำเป็นต้องนำไปใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นก่อนหรือไม่มีเงินพอที่จะชำระหนี้ สำหรับราคาปัจจัยการผลิต เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้เหตุผลว่า ในการประกอบอาชีพ

เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายที่จำเป็น คือ ค่าปุ๋ย ค่าจ้างแรงงาน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ค่าน้ำมัน ค่ายากำจัดวัชพืช เป็นต้น เมื่อต้นทุนค่าใช้จ่ายเหล่านี้เพิ่มสูงขึ้น ทำให้เงินคงเหลือสุทธิต่ำลง ส่งผลต่อหนี้ที่เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีอยู่คงเหลือเท่าเดิมหรือลดลงเล็กน้อยในรอบการผลิต และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้เหตุผลว่า ถ้ามีค่าใช้จ่ายในยามฉุกเฉินเกิดขึ้น เช่น ค่ารักษาพยาบาลที่ต้องจ่ายกรณีเข้ารับการรักษาโรงพยาบาลเอกชน ทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4.13 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนในด้านปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีหนี้สิน

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีหนี้สินของครัวเรือน	ระดับคะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีผล
ด้านเศรษฐกิจ		
- ราคาผลผลิต	4.53	มากที่สุด
- ราคาปัจจัยผลผลิต	3.53	มาก
- รายได้ประจำหรือเงินเดือน	3.30	ปานกลาง
- รายได้อื่นๆ	3.43	ปานกลาง
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ฉุกเฉิน)	3.63	มาก
ด้านการเมือง		
- นโยบายภาครัฐหรือโครงการของรัฐ	3.43	ปานกลาง
- การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ	2.57	ปานกลาง
ด้านสังคม		
- เหตุความไม่สงบในพื้นที่	4.20	มาก
- สภาพและปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชน	3.13	ปานกลาง
- โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน	2.53	ปานกลาง
- ระดับการศึกษา	2.17	น้อย

4.4.2 ปัจจัยด้านการเมือง

ปัจจัยด้านการเมืองประกอบด้วยนโยบายภาครัฐหรือโครงการของรัฐและการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐส่งผลกระทบต่อการมีหนี้สินระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 3.43 และ 2.57 ตามลำดับ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางรายให้ข้อมูลที่น่าสนใจ คือ นโยบายประชานิยมสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เช่น นโยบายพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย 3 ปี

เป็นการแบ่งเบาภาระดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นให้แก่ลูกค้า ธ.ก.ส. ส่งผลทางอ้อมให้หนี้สินเกษตรกรลดลง แต่นโยบายกองทุนหมู่บ้านเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่าย ส่งผลให้หนี้สินเกษตรกรเพิ่มขึ้น ส่วนการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ เช่น กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และธ.ก.ส. เกี่ยวข้องกับการมีหนี้สินทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้นหรือลดลงในทางอ้อม เพราะเป็นการสนับสนุนในด้านองค์ความรู้

4.4.3 ปัจจัยด้านสังคม

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของปัจจัยด้านสังคมที่มีผลต่อการมีหนี้เฉลี่ยในระดับมาก คือ เหตุความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ส่วนสภาพและปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชน และ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ส่งผลต่อการมีหนี้ในระดับปานกลาง และระดับการศึกษา มีผลต่อการมีหนี้ในระดับน้อย แต่ละปัจจัยดังกล่าวมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.20 3.13 2.53 และ 2.17 ตามลำดับ

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ให้เหตุผลที่น่าสนใจ คือ เหตุความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเท่าเดิมหรือเพิ่มขึ้น เพราะความหวาดกลัวไม่กล้าประกอบอาชีพ ส่งผลให้รายได้ลดลงไม่สามารถชำระหนี้ได้ และบางรายได้กู้เงินเพิ่มเพื่อซื้ออาวุธปืนไว้ป้องกันตัวจึงมีหนี้สินเพิ่มขึ้น สำหรับสภาพปัญหาและความเป็นอยู่ของชุมชน เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางรายได้ให้เหตุผลที่น่าสนใจ คือ ชุมชนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเป็นชุมชนที่น่าแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เช่น การจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน การรวมกลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว ทำน้ายาเนกประสงค์ และทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมีเงินเหลือสุทธิเพิ่มขึ้น จึงส่งผลให้หนี้สินลดลง สำหรับ โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเป็นส่วนน้อยให้เหตุผลว่า การที่ชุมชนมีไฟฟ้า และมีถนนลาดยาง ทำให้ต้องจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ เป็นต้น เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางรายจำเป็นต้องกู้เงินเพื่อจัดหาสิ่งเหล่านั้น ส่งผลให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น และสำหรับระดับการศึกษา เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางรายได้ให้เหตุผลว่า ถ้าระดับการศึกษาสูงทำให้มีหน้าที่การงานที่ดี ก่อให้เกิดรายได้ส่งผลให้หนี้สินลดลงหรืออาจจะมีหนี้สินเพิ่มขึ้นเพราะต้องการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

โดยสรุป เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้ความคิดเห็นว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ประกอบด้วย ราคาผลผลิต ราคาปัจจัยการผลิต และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน และเหตุความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ซึ่งเป็นองค์ประกอบของปัจจัยทางสังคม ส่งผลต่อการมีหนี้สินและเป็นตัวแปรที่ทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้นหรือลดลงระดับมากและมากที่สุด

4.5 การรับรู้และการปฏิบัติในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน

การรับรู้และการปฏิบัติในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือน ประกอบด้วย แหล่งรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน ความเข้าใจหลังการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน วัตถุประสงค์ในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน ความถี่ในการปฏิบัติจดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรใน 1 สัปดาห์ และระยะเวลาที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ต้นจนถึงเดือน ธันวาคม 2551 ผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

4.5.1 แหล่งรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีแหล่งรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนแตกต่างกัน โดยรับรู้จากพนักงาน ธ.ก.ส. คิดเป็นร้อยละ 76.7 ซึ่งเป็นสัดส่วนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ รับรู้จากผู้นำชุมชนหรือเพื่อนบ้าน และรับรู้จากโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 63.3 และ 56.7 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.14) เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนน้อยที่รับรู้ข้อมูลการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนจาก วิทยุ เอกสารหรือแผ่นพับ และจากแหล่งอื่นๆ เช่น โรงพยาบาลละลา สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ยะลา และสำนักงานเกษตรยะลา เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ที่รับทราบข้อมูลจากพนักงาน ธ.ก.ส. ให้ข้อมูลตรงกันว่าเป็นเพราะการสนับสนุนและเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องของพนักงาน ธ.ก.ส. ทำให้เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนรู้สึกว่าได้โดนกระตุ้นหรือถูกจูงประกายความคิดให้ดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับพื้นที่ทำการศึกษานี้ครั้งนี้มีผู้นำชุมชนซึ่งเป็นเครือข่ายช่วยงานของสำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา จำนวน 2 คน ได้มีส่วนช่วยถ่ายทอดความรู้การจดบันทึกบัญชีครัวเรือนและมีบทบาทในการนัดประชุมเกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้พนักงาน ธ.ก.ส. ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในช่วงที่เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่มีความรุนแรงหรือในช่วงที่พนักงาน ธ.ก.ส. ไม่สามารถปฏิบัติงานในพื้นที่ได้ สำหรับการรับรู้ข้อมูลทางสื่อโทรทัศน์ ธ.ก.ส. ดำเนินการประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรม เพื่อหวังผลให้ประชาชนได้จดบันทึกบัญชีครัวเรือนพบว่าเกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่รับรู้แต่ไม่ได้ปฏิบัติ

จากการสัมภาษณ์พนักงาน ธ.ก.ส. ที่รับผิดชอบงานด้านชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา อธิบายเพิ่มเติมว่า ในพื้นที่ตำบลยุโปนั้น เป็นชุมชนที่ ธ.ก.ส. สนับสนุนและส่งเสริมให้เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 มีเป้าหมายในการดำเนินการ จำนวน 2 หมู่บ้าน ใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหาภายในครัวเรือนของชาวบ้าน มีหลักสูตรหรือกิจกรรม เช่น จุดประกายความคิดเรื่องบัญชีครัวเรือนว่าทำไมต้องจดบันทึกบัญชีครัวเรือน มีวิธีการอย่างไรในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน และเมื่อจดบันทึกแล้วได้ประโยชน์อะไร เป็นต้น และที่สำคัญคือ ไม่ต้องรีบร้อนที่จะทำให้เสร็จในทันที เพราะงานในด้านนี้ต้องใช้ระยะเวลาและติดตามเชื่อมโยงโดยตลอด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า

การทำงานในพื้นที่ของพนักงาน ธ.ก.ส. มีส่วนช่วยให้เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเข้าถึงแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนได้มากที่สุด

ตารางที่ 4.14 แหล่งรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

แหล่งรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน*	จำนวน (n=30)	ร้อยละ
- โทรทัศน์	17	56.7
- วิทยุ	4	13.3
- ผู้นำชุมชนหรือเพื่อนบ้าน	19	63.3
- พนักงาน ธ.ก.ส.	23	76.7
- เอกสารหรือโปสเตอร์	2	6.7
- อื่นๆ	3	10.0

หมายเหตุ * หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.5.2 ความเข้าใจหลังการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีการรับรู้และเข้าใจการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนซึ่งรับรู้และเข้าใจจึงฝึกปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ 53.3 รับรู้และเข้าใจสามารถปฏิบัติได้ คิดเป็นร้อยละ 46.7 (ตารางที่ 4.15) และไม่มีเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนรายใดที่รับรู้แต่ไม่เข้าใจข้อสังเกตคือ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อายุของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ในวัยกลางคนที่กำลังสร้างฐานะ และเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนอธิบายว่าเรื่องการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้ร่วมกันและฝึกปฏิบัติได้ ผู้นำชุมชนให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า แหล่งข้อมูลที่เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนรับรู้ส่งผลถึงความเข้าใจ กล่าวคือ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่มีความรู้เพียงแค่ระดับประถมศึกษาและอายุก่อนข้างมาก การสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอธิบายซ้ำๆ และมีการฝึกปฏิบัติ เพราะบัญชีครัวเรือนเป็นเรื่องไม่ยากหรือเข้าใจง่าย แต่สำหรับเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนวัยหนุ่มสาวและมีความรู้สูงกว่าระดับประถมศึกษา แหล่งข้อมูลการรับรู้อาจจะไม่สำคัญสำหรับเกษตรกรกลุ่มนี้ สามารถรับรู้และเข้าใจสามารถปฏิบัติได้เลย และสามารถวิเคราะห์ต่อได้ว่า ความเข้าใจหลังการรับรู้และนำไปสู่การปฏิบัตินั้นขึ้นอยู่กับเรื่องที่ได้รับอายุของผู้รับรู้ ระดับการศึกษาของผู้รับรู้ และแหล่งข้อมูลที่รับรู้ แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ ความตั้งใจของเกษตรกร

ตารางที่ 4.15 ความเข้าใจหลังการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร
ที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

ความเข้าใจหลังการรับรู้	จำนวน (n=30)	ร้อยละ
- รับรู้และเข้าใจจึงฝึกปฏิบัติ	16	53.3
- รับรู้และเข้าใจสามารถปฏิบัติได้เลย	14	46.7

4.5.3 วัตถุประสงค์ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

วัตถุประสงค์ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่เพื่อรู้รายรับรายจ่ายในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 96.7 รองลงมาได้แก่ เพื่อใช้วางแผนการเงินของครัวเรือนและประหยัดค่าใช้จ่าย เป็นสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 60.0 (ตารางที่ 4.16) ถึงแม้ว่าโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของ ธ.ก.ส. มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรทราบรายรับ รายจ่ายในครัวเรือน และมีเงินเหลือเก็บออม แต่ในทางอ้อม ธ.ก.ส. หวังใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร และจากการวิเคราะห์การศึกษาในครั้งนี้ บ่งชี้ได้ชัดเจนว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์โครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของ ธ.ก.ส. ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในทางที่ดีขึ้น และส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรด้วยเช่นเดียวกัน

ตารางที่ 4.16 วัตถุประสงค์ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึก
บัญชีครัวเรือน

วัตถุประสงค์*	จำนวน (n=30)	ร้อยละ
- เพื่อรู้รายรับรายจ่ายในครัวเรือน	29	96.7
- เพื่อใช้วางแผนการเงินของครัวเรือน	18	60.0
- เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย	18	60.0

หมายเหตุ * หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.5.4 ความคาดหวังมากที่สุดในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

ในหัวข้อนี้อธิบายถึงเหตุการณ์ในอนาคตที่เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีความคาดหวังมากที่สุดอันเนื่องมาจากการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนคาดหวังให้มีการใช้จ่ายอย่างประหยัด คิดเป็นร้อยละ 73.3 เป็นสัดส่วนมากที่สุด คาดหวังให้มีเงินออมเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 16.7 และคาดหวังให้หนี้สินลดลง คิดเป็นร้อยละ 10.0 ตามลำดับ

(ตารางที่ 4.17) เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ ในสถานะเศรษฐกิจที่กำลังตกต่ำ สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง และสถานการณ์เหตุความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ต้องพึ่งตนเอง โดยใช้จ่ายอย่างประหยัดและขยันออมเงิน

ตารางที่ 4.17 ความคาดหวังมากที่สุดในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

ความคาดหวังของเกษตรกร	จำนวน (n=30)	ร้อยละ
- มีเงินออมเพิ่มขึ้น	5	16.7
- หนี้สินลดลง	3	10.0
- มีการใช้จ่ายอย่างประหยัด	22	73.3

4.5.5 ความถี่ในการปฏิบัติจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนใน 1 สัปดาห์

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนประกอบอาชีพหลักทำสวนยางพาราเป็นส่วนใหญ่ มีช่วงเวลาในการดำเนินชีวิตแตกต่างกับเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพหลักอย่างอื่น ส่งผลต่อความถี่ในการปฏิบัติจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ซึ่งภายใน 1 สัปดาห์ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีความถี่ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเฉลี่ย 3.53 วัน โดยมีเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนร้อยละ 46.7 มีความถี่ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน 3 วันต่อสัปดาห์ รองลงมาได้แก่ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 16.7 มีความถี่ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน 5 วันต่อสัปดาห์ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 13.3 มีความถี่ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน 2 และ 4 วันต่อสัปดาห์ เท่ากัน เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 6.7 มีความถี่ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน 7 วันต่อสัปดาห์ (ตารางที่ 4.18) และเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 3.3 มีความถี่ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน 1 วันต่อสัปดาห์

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน จำนวน 2 ราย ที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน 7 วันต่อสัปดาห์ มีรายได้หลักจากการค้าขาย และปลูกพืชผักสวนครัว ซึ่งให้ข้อเสนอแนะว่า เมื่อมีรายรับและรายจ่ายในครัวเรือนจะทำการจัดบันทึกในสมุดพกเล่มเล็กที่นำติดตัวประจำ และเมื่อมีเวลาว่างจะนำมาบันทึกสรุปในสมุดบัญชีครัวเรือน เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน 3-5 วันต่อสัปดาห์ พบว่าอย่างน้อยที่สุด 2 วัน จะต้องจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน 1 ครั้ง แต่สำหรับเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน จำนวน 1 ราย ที่จัดบันทึกบัญชี

ครัวเรือน 1 วันต่อสัปดาห์ มีรายได้หลักจากทำสวนยางพารา มีอาชีพรองจากการรับจ้างกรีดยางพาราผู้อื่น ให้เหตุผลว่า ตอนแรกที่เริ่มจัดบันทึกสามารถจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน 4 วันต่อสัปดาห์ ระยะหลังกลุ่มสมรสประสบอุบัติเหตุต้องคอยดูแลและต้องประกอบอาชีพคนเดียว มีเวลาว่างน้อยลงแต่ยังจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างน้อยที่สุด 1 วันต่อสัปดาห์ เป็นระยะเวลา 4 เดือน ก่อนหน้าที่ผู้วิจัยมาทำการสอบถามข้อมูล

มีข้อสังเกตเพิ่มเติมที่น่าสนใจคือ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางส่วนที่ทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพรอง มีความถนัดในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนตามที่มาของการขายผลผลิตถั่วคือ โดยปกติเกษตรกรทำการผลิตน้ำยางสดทำการผลิตและจำหน่ายในวันเดียวกัน และเกษตรกรส่วนใหญ่ผลิต 3-4 วันต่อสัปดาห์ ซึ่งสอดคล้องกับความถี่โดยเฉลี่ยในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนใน 1 สัปดาห์

ตารางที่ 4.18 ความถี่ในการปฏิบัติจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนใน 1 สัปดาห์

ความถี่ในการปฏิบัติ (วันต่อสัปดาห์)	จำนวน (n=30)	ร้อยละ
- 1 วัน	1	3.3
- 2 วัน	4	13.3
- 3 วัน	14	46.7
- 4 วัน	4	13.3
- 5 วัน	5	16.7
- 6 วัน	0	0
- 7 วัน	2	6.7
เฉลี่ย	3.53	

โดยสรุป เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน 3-4 วันต่อสัปดาห์ ถือว่ารายการและจำนวนเงินที่จัดบันทึกนั้น สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดประโยชน์กับครัวเรือนของตนเองได้ แต่อาจมีข้อบกพร่องบ้างที่ลงรายการไม่ครบหรือจำนวนเงินคลาดเคลื่อน ไม่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทั้งหมดเป็นผู้ที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมานานกว่า 1 ปี ข้อมูลที่จัดบันทึกไว้สามารถนำไปวิเคราะห์เพื่อให้เกิดประโยชน์ในครัวเรือน เช่น ทำให้ทราบว่าในแต่ละเดือนได้ใช้จ่ายอะไรบ้าง มีค่าใช้จ่ายประเภทค่าใช้จ่ายจำเป็นจำนวนเท่าใด ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจำนวนเท่าใด สามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนรวมเป็นจำนวนเท่าใด และถ้าจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างละเอียดทำให้ทราบการเคลื่อนไหวรายคาสินค้า

ที่บริโภคหรือราคาสินค้าเกษตรที่จำหน่าย เมื่อเปรียบเทียบกับเดือนก่อนๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นตัวอย่างให้เกษตรกรรายอื่นที่ไม่เคยจดบันทึกหรือบันทึกไม่ต่อเนื่องได้ปฏิบัติ และอย่างน้อยที่สุดเป็นกำลังใจให้ ธ.ก.ส. ได้สนับสนุนโครงการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนต่อไป

4.5.6 ระยะเวลาที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีระยะเวลาที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ต้นจนถึงเดือน ธันวาคม 2551 โดยเฉลี่ย 30.4 เดือน เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่มีระยะเวลาที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนอยู่ในช่วง 24-29 เดือน คิดเป็นร้อยละ 33.3 เป็นสัดส่วนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ มีระยะเวลาที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนอยู่ในช่วง 12-17 เดือน คิดเป็นร้อยละ 30.0 มีระยะเวลาที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนมากกว่า 35 เดือน คิดเป็นร้อยละ 20.0 มีระยะเวลาที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนอยู่ในช่วง 18-23 เดือน คิดเป็นร้อยละ 13.3 และมีระยะเวลาที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนอยู่ในช่วง 30-35 เดือน คิดเป็นร้อยละ 3.3 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.19) โดยเกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ต้นจนถึง ธันวาคม 2551 นานที่สุดนั้น มีระยะเวลา 18 ปี 6 เดือน และมีระยะเวลาน้อยที่สุด 13 เดือน สำหรับเกษตรกรที่จดบันทึกระยะเวลาที่นานที่สุดนั้น ให้ข้อมูลที่น่าสนใจ คือ เมื่อปี พ.ศ.2532 ได้เริ่มต้นจดบันทึกจากการประสบภัยธรรมชาติ น้ำท่วมพื้นที่ทำกิน ส่งผลให้ผลผลิตการเกษตรเสียหายทั้งหมดแต่ไม่ทราบจำนวนรายได้ที่ขาดหายและรายละเอียดรายจ่าย เพราะไม่มีการจดบันทึก จึงเริ่มมีจุดเริ่มต้นมาจากการจดบันทึกบัญชีรายรับรายจ่ายภายในแปลงพืชผักเพื่อให้รู้กำไรหรือขาดทุนในการผลิตพืชผักแต่ละชนิดในรอบการผลิตพืชผักนั้น เพราะเป็นอาชีพหลักและในขณะนั้นไม่มีอาชีพรอง และต่อจากนั้นมีการจดบันทึกบัญชีรายรับรายจ่าย แต่มีการปรับรูปแบบการจดบันทึกจากบัญชีฟาร์มเป็นบัญชีรายรับรายจ่ายภายในครัวเรือนและปฏิบัติตามต่อเนื่อง โดยตลอดจนถึงปัจจุบัน และเกษตรกรที่จดบันทึกระยะเวลาน้อยที่สุดรายหนึ่งให้ข้อมูลว่า มีจุดเริ่มต้นจากการถ่ายทอดความรู้ในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนของผู้นำชุมชนและการชักชวนการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนของพนักงาน ธ.ก.ส.

ตารางที่ 4.19 ระยะเวลาที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ต้นจนถึงเดือน ธันวาคม 2551

ระยะเวลาที่จดบันทึก (เดือน)	จำนวน (n=30)	ร้อยละ
- 12 - 17	9	30.0
- 18 - 23	4	13.3
- 24 - 29	10	33.3
- 30 - 35	1	3.3
- มากกว่า 35	6	20.0
เฉลี่ย	30.4	

จากการสัมภาษณ์พนักงาน ธ.ก.ส. สาขายะลาที่รับผิดชอบโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ให้ทรศนะในประเด็นนี้ว่า ธ.ก.ส. ได้เข้ามาสนับสนุนเกษตรกรในพื้นที่ที่ทำการศึกษาคั้งนี้จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ประมาณปลายปี พ.ศ.2548 และปีบัญชี 2549 ของธนาคาร (1 เม.ย.2549 - 31 มี.ค. 2550) ธนาคารมีเป้าหมายการดำเนินงานโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน เฉพาะลูกค้า ธ.ก.ส. เท่านั้น มีการแจกสมุดบันทึกบัญชีครัวเรือนพร้อมจัดกิจกรรม เช่น การอธิบายวิธีทำและแนวการวิเคราะห์ข้อมูล แต่ขาดความต่อเนื่องในการติดตาม หรือกล่าวได้ว่า อยู่ในช่วงที่ ธ.ก.ส. ประชาสัมพันธ์โครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทั้งระดับประเทศและระดับจังหวัด สำหรับการรายงานข้อมูลเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ที่เข้าร่วมโครงการและจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนนั้น ธ.ก.ส. สาขายะลา ได้รายงานข้อมูลจากจำนวนเกษตรกรลูกค้าที่ร่วมกิจกรรมการอบรมให้ความรู้เรื่องบัญชีครัวเรือน และจำนวนเกษตรกรลูกค้าที่รับสมุดบัญชีครัวเรือนให้ทาง ธ.ก.ส. สำนักงานใหญ่ทราบ ต่อมาปีบัญชี 2550 ของธนาคาร (1 เม.ย. 2550 - 31 มี.ค. 2551) สำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา ได้ดำเนินโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนต่อจากปีที่ผ่านมา ได้มีการกระจายพื้นที่และเป้าหมายให้สาขาดำเนินการชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งมีการติดตามและรายงานผลการจัดบันทึก เพื่อใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาหนี้สินและความยากจนของเกษตรกรให้บังเกิดผลสำเร็จ และยังให้ทรศนะในประเด็นนี้ต่อว่า ในปีบัญชี 2550 ของธนาคารนั้น ธ.ก.ส. สาขายะลา ได้ดำเนินการตามนโยบายธนาคาร โดยมีการติดตามและกระตุ้นให้เกษตรกรจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้ต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ.2550 และจากการที่ได้ร่วมส่งเสริมและจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กับเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทำให้ทราบว่า มีเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึงปี พ.ศ.2551 มีจำนวนเพิ่มขึ้นประมาณ 20 ราย แต่เมื่อรวมกับผู้ที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นจำนวนรวมประมาณ 30 ราย

โดยสรุป การจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องนั้น เกษตรกรต้องมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติและทำงานเป็นกิจวัตร โดยที่ ธ.ก.ส. และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเป็นผู้มีส่วนช่วยส่งเสริมและสนับสนุนในด้านองค์ความรู้นำไปสู่การปฏิบัติเท่านั้น

4.6 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

การวิเคราะห์ในประเด็นผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ด้านปริมาณและด้านการนำไปใช้

4.6.1 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนด้านปริมาณ

การวิเคราะห์ในประเด็นผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนด้านปริมาณ ผู้วิจัยทำการประเมินผลโดยนำวัตถุประสงค์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของ ธ.ก.ส.

เพื่อให้เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. รู้จักทำบัญชีเพื่อให้รู้รายรับ รายจ่าย รู้ต้นทุน และหาวิธีการป้องกัน จุลรั่วไหล เช่น การลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นและการเพิ่มรายได้ ตลอดจนถึงการรู้จักออมเงินและมี เงินออมเพิ่มขึ้น อันจะนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาหนี้สินและเป็นภูมิคุ้มกันของเกษตรกร หัวข้อใน การประเมินประกอบด้วย ด้านรายได้ ด้านรายจ่าย ด้านหนี้สิน และด้านเงินออม ผลการศึกษามี ดังนี้ (ตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึก บัญชีครัวเรือนด้านปริมาณ

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ	จำนวน (n=30)	ร้อยละ
ด้านรายได้		
- เพิ่มขึ้น	15	50.0
- ลดลง	1	3.3
- เท่าเดิม	14	46.7
ด้านค่าใช้จ่าย		
- เพิ่มขึ้น	7	23.3
- ลดลง	18	60.0
- เท่าเดิม	5	16.7
ด้านหนี้สิน		
- เพิ่มขึ้น	1	3.3
- ลดลง	29	96.7
- เท่าเดิม	0	0
ด้านเงินออม		
- เพิ่มขึ้น	27	90.0
- ลดลง	1	3.3
- เท่าเดิม	2	6.7

1) ผลสัมฤทธิ์ของโครงการด้านรายได้

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ตอบว่า หลังการจัดบันทึกบัญชี ครัวเรือนทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 50 รายได้เท่าเดิม คิดเป็นร้อยละ 46.7 และรายได้ ลดลง คิดเป็นร้อยละ 3.3 โดยเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่มีรายได้เพิ่มขึ้น ได้ให้เหตุผล

ว่าเนื่องจากการรวมกลุ่มประกอบอาชีพเสริม เช่น กลุ่มปลูกพืชผัก กลุ่มเลี้ยงปลา และกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ โดยใช้วัดในชุมชนเป็นสถานที่ดำเนินการ หรือเกษตรกรบางรายได้ทำเป็นการส่วนตัวใช้พื้นที่บริเวณบ้านอยู่อาศัยปลูกพืชผักสวนครัว และเลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็นต้น สำหรับเกษตรกรที่มีรายได้เท่าเดิมส่วนใหญ่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมกลุ่ม แต่ปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่บริเวณบ้านเพียงเพื่อไว้บริโภคหรือไม่เพียงพอที่จะจำหน่าย และเกษตรกรที่รายได้ลดลงให้เหตุผลว่า คู่สมรสประสบอุบัติเหตุต้องคอยดูแลส่งผลให้หยุดประกอบอาชีพนานเกือบเดือน

2) ผลสัมฤทธิ์ของโครงการด้านค่าใช้จ่าย

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ตอบว่า หลังการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนทำให้มีค่าใช้จ่ายลดลง คิดเป็นร้อยละ 60.0 ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 23.3 และค่าใช้จ่ายเท่าเดิม คิดเป็นร้อยละ 16.7 โดยเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายลดลงให้เหตุผลว่า เพราะได้ลดค่าใช้จ่ายประเภทอาหาร ของใช้ฟุ่มเฟือย ค่าปุ๋ย และอบายมุข สำหรับกลุ่มที่ตอบว่าค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนรายหนึ่งให้เหตุผลที่น่าสนใจคือ ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนประเภทค่าเล่าเรียนของบุตรหลานที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้นและไปเรียนที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นและตกเดือนให้บุตรหลานใช้จ่ายอย่างประหยัด และเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเท่าเดิมส่วนใหญ่ลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยลงได้ แต่ค่าใช้จ่ายจำเป็นบางประเภทเพิ่มสูงขึ้นด้วยในระดับที่ใกล้เคียงกัน

3) ผลสัมฤทธิ์ของโครงการด้านหนี้สิน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ตอบว่า หลังการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนทำให้มีหนี้สินลดลง คิดเป็นร้อยละ 96.7 และมีเพียงส่วนน้อยที่ตอบว่ามีหนี้สินเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 3.3 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการด้านหนี้สินเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบ่งชี้ได้ชัดเจนถึงแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร โดยวิธีการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาหนี้สิน เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนบางรายให้เหตุผลสนับสนุนว่าการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่งผลต่อพฤติกรรมการค่าใช้จ่ายทำให้ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลงสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด สำหรับเกษตรกรที่มีหนี้สินเพิ่มขึ้นเนื่องจากมีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินโดยประสบอุบัติเหตุเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลหลายวัน แม้ว่าจะได้รับสิทธิบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าแล้วก็ตามแต่ค่าใช้จ่ายของผู้ดูแลรักษาต้องจ่ายเอง เช่น ค่าอาหาร ค่าพาหนะ และอื่นๆ จำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้องเพื่อสำรองไว้ใช้จ่าย

4) ผลสัมฤทธิ์ของโครงการด้านเงินออม

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ตอบว่า หลังการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีเงินออมเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 90.0 รองลงมาตอบว่า ทำให้เงินออมเท่าเดิมและลดลง คิดเป็นร้อยละ 6.7 และ 3.3 ตามลำดับ เกษตรกรส่วนใหญ่หลังจากจดบันทึกบัญชีครัวเรือนมี

แนวคิดในการออมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือเมื่อมีรายได้จะแบ่งเงินออกเป็น ส่วนๆ จัดสรรเรื่องการออมก่อนแล้วจึงใช้จ่ายในครัวเรือนและชำระหนี้ และเกษตรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนน้อยเท่านั้นที่จำเป็นต้องใช้จ่ายในครัวเรือน จึงไม่ได้ออมเพิ่มหรือถอนเงินไป ใช้จ่าย

โดยสรุป เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมี ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนด้านการปริมาณในทางที่ดีทั้งต่อตัวเกษตรกร และต่อ ช.ก.ส. กล่าวคือ เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่าย ลดลง หนี้สินลดลง และมีเงินออมเพิ่มขึ้น ส่วน ช.ก.ส. สามารถใช้รูปแบบการจัดบันทึกบัญชี ครัวเรือนในการพัฒนาและฟื้นฟูเกษตรกรเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินและยกระดับคุณภาพชีวิต

4.6.2 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนด้านการนำไปใช้

การวิเคราะห์ในประเด็นผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนด้านการ นำไปใช้ ผู้วิจัยทำการประเมินผลในประเด็นการนำข้อมูลที่จัดบันทึกมาบริหารจัดการ และการ ถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้บุคคลอื่น ผลการศึกษามีดังนี้ (ตารางที่ 4.21)

ตารางที่ 4.21 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึก บัญชีครัวเรือนด้านการนำไปใช้

ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ	จำนวน	ร้อยละ
การนำข้อมูลที่จัดบันทึกมาบริหารจัดการ*	(n=30)	
- วางแผนการออมเงิน	21	70.0
- ควบคุมพฤติกรรมการใช้จ่าย	22	73.3
- เพื่อให้หนี้สินลดลง	12	40.0
- หาช่องทางเพิ่มรายได้	13	43.3
การถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้บุคคลอื่น	(n=30)	
- มี	29	96.7
- ไม่มี	1	3.3
มีการถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้ใครบ้าง*	(n=29)	
- บุคคลในครัวเรือน	22	75.9
- ญาติ	15	51.7
- คนในชุมชน	4	13.8

หมายเหตุ * หมายถึง ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1ข้อ

1) การนำข้อมูลที่จัดบันทึกมาบริหารจัดการ

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ นำข้อมูลมาบริหารจัดการในด้านการควบคุมพฤติกรรมการใช้จ่าย คิดเป็นร้อยละ 73.3 รองลงมาได้แก่ การวางแผนการออมเงิน คิดเป็นร้อยละ 70 หาช่องทางเพิ่มรายได้ คิดเป็นร้อยละ 43.3 และเพื่อทำให้หนี้สินลดลง คิดเป็นร้อยละ 40

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่ได้นำประโยชน์จากการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมาเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้จ่ายให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในอดีตตกอยู่ภายใต้การบริโภคนิยมเช่นเดียวกับเกษตรกรทั่วไป ต่อมาเมื่อหันมาจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทำให้ตนเองรู้จักควบคุมพฤติกรรมการใช้จ่าย และนำมาใช้วางแผนการออมเงินเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันในอนาคตมากขึ้น สำหรับกลุ่มเกษตรกรที่นำข้อมูลมาบริหารจัดการเพื่อสร้างรายได้ส่วนใหญ่ต้องการลดความเสี่ยงด้านราคาผลผลิตตกต่ำ และสภาพอากาศที่แปรปรวนกลายเป็นภัยธรรมชาติ แต่สำหรับเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่นำข้อมูลมาบริหารจัดการเพื่อต้องการแก้ไขปัญหาหนี้สินพบว่าหนี้ที่เกิดขึ้นจากกู้เงินจากแหล่งเงินกู้เพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น บางครั้งเมื่อถึงกำหนดชำระเกษตรกรไม่สามารถชำระได้ก่อให้เกิดปัญหาหนี้สะสมมากขึ้นจนในที่สุดกลายเป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้หรือสร้างความเดือดร้อนให้ครอบครัว บางรายต้องขายที่ดินเพื่อชำระหนี้ เป็นต้น แต่ถ้ามีการบริหารจัดการในครัวเรือนที่ดีเปรียบเสมือนเป็นการป้องกันปัญหาดังกล่าว

2) การถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้บุคคลอื่น

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 96.7 มีการถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้บุคคลอื่น และร้อยละ 3.3 ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้บุคคลอื่นด้วยเหตุผลด้านองค์ความรู้ แต่สำหรับเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ที่ถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้บุคคลอื่นเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีและเป็นเรื่องไม่ยากในการทำ ความเข้าใจและปฏิบัติ

โดยเกษตรกรที่มีการถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ได้ถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้บุคคลในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 75.9 ได้ถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้ญาติพี่น้อง คิดเป็นร้อยละ 51.7 และถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้คนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 13.8 พบว่าเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่ถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้บุคคลในครัวเรือนและญาติพี่น้องเกิดจากความใกล้ชิดและปรารถนาดีให้คนในครัวเรือนและญาติพี่น้องได้รับรู้นำไปสู่การปฏิบัติ สำหรับเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่ถ่ายทอดความรู้ในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้

คนในชุมชนได้ถ่ายทอดความรู้ในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนให้กลุ่มอาชีพและกลุ่มการเงินในหมู่บ้านในฐานะผู้นำกลุ่ม

โดยสรุป เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีผลสัมฤทธิ์บรรลุวัตถุประสงค์ของ ธ.ก.ส. ที่ต้องการให้เกษตรกรเรียนรู้การบริหารการเงินของครอบครัวอย่างง่าย สามารถวิเคราะห์ตนเอง ซึ่งสามารถนำไปสู่การปรับพฤติกรรมการใช้จ่ายเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ รู้รายได้ รู้รายจ่าย รู้กำไร รู้ขาดทุน และนำไปสู่การออมของครัวเรือน อีกทั้งยังใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือน

จากการสัมภาษณ์พนักงาน ธ.ก.ส. ที่รับผิดชอบโครงการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนในประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการจดบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรในภาพรวมระดับจังหวัด สามารถสรุปได้ 2 ประเด็น คือ (1) เกษตรกรไม่เข้าใจถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนในอนาคต จึงไม่ได้จดบันทึก หรือจดบันทึกแต่ไม่ต่อเนื่อง หรือจดบันทึกแต่ขาดการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ และ (2) พนักงาน ธ.ก.ส. ที่รับผิดชอบโครงการและมีความตั้งใจที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรได้จดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจังมีจำนวนน้อย กอปรกับในปัจจุบันเกิดเหตุความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ทำให้พนักงาน ธ.ก.ส. เกิดความรู้สึกว่าไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จึงไม่สามารถปฏิบัติงานในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง และเกษตรกรเกิดความหวาดกลัวเช่นกันต้องระมัดระวังตัวในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้เกษตรกรขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจาก ธ.ก.ส.

สำหรับผู้นำชุมชนที่เป็นเครือข่ายช่วยงานของสำนักงาน ธ.ก.ส. จังหวัดยะลา จำนวน 2 ราย มีมุมมองในประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการจดบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรในพื้นที่รับผิดชอบสรุปได้ว่า เกิดจากเกษตรกรเป็นประเด็นหลัก และเกิดจากการขาดการสนับสนุนจาก ธ.ก.ส. และหน่วยงานของรัฐเป็นประเด็นรอง กล่าวคือ ปัญหาและอุปสรรคในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนในส่วนของเกษตรกร เกิดจากเกษตรกรขาดความตั้งใจที่จะปฏิบัติ ทำให้ไม่ได้จดบันทึกบัญชีครัวเรือน โดยมีสาเหตุหลายประการ เช่น ขี้เกียจ เขียนหนังสือไม่ได้ ไม่กล้ายอมรับความจริงในรายละเอียดการใช้จ่าย และการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาอันกว่าจะเกิดประโยชน์ เป็นต้น ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนที่เกิดจาก ธ.ก.ส. และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องนั้น คือ ขาดการติดตามหลังจากที่ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรจดบันทึกบัญชีครัวเรือน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นส่วนของการสรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ ข้อจำกัดในการวิจัย และ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในเขตตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน (2) องค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกร (3) การรับรู้และการปฏิบัติในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน และ (4) ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ และปฐมภูมิโดยเลือกตำบลศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) คือ เลือกเฉพาะตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา การรวบรวมข้อมูลมี 2 ส่วน คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 5 ราย และสัมภาษณ์รายบุคคลจำนวน 30 ราย ใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้าง และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1) ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุโดยเฉลี่ย 45.0 ปี นับถือศาสนาพุทธ มีสถานภาพสมรส จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5.5 คน เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักจากการทำสวนยางพารา ส่วนอาชีพรองของเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนนั้นจะมีความหลากหลาย

2) โครงสร้างการผลิตและการถือครองที่ดิน

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีพื้นที่ถือครองรวมเฉลี่ย 14.94 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และนาข้าว โดยมีลักษณะการถือครองที่ดินที่เป็นของตนเองหรือคู่สมรส และส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณบ้านอยู่อาศัย เช่น ปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกไม้ผล และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

3) โครงสร้างรายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน และการออม

สำหรับรายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน เฉลี่ย 151,335 บาทต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากภาคการเกษตร ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครัวเรือนเฉลี่ย 66,314 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายด้านการบริโภค และค่าเล่าเรียนของ

บุตรหลาน สำหรับโครงสร้างหนี้สินนั้น เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนทุกรายมีหนี้สินจากแหล่งเงินกู้ในระบบ และส่วนใหญ่ใช้บริการของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นค่าลงทุนและค่าใช้จ่ายการเกษตร ส่วนแหล่งเงินกู้นอกระบบมีเพียงบางรายเท่านั้นที่ใช้บริการ จำนวนหนี้สินก่อนจดบันทึกบัญชีครัวเรือนเฉลี่ย 127,633 บาทต่อครัวเรือน แต่หลังจากที่เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนได้จดบันทึกบัญชีครัวเรือนเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 1 ปี และมีการนำประโยชน์จากการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนมาประยุกต์ใช้ ทำให้ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลง และรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพเสริม ส่งผลให้เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่มีปริมาณหนี้สินลดลง คงเหลือเฉลี่ย 100,130 บาทต่อครัวเรือน ส่วนด้านการออมเงินนั้น เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนทุกรายมีเงินออมและมีวัตถุประสงค์ในการออมเงินเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินหรือเจ็บไข้ไม่สบาย

4) ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกร

เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีความคิดเห็นว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ประกอบด้วย ราคาผลผลิต ราคาปัจจัยการผลิต และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน มีผลต่อการมีหนี้สินในระดับมากถึงมากที่สุด สำหรับองค์ประกอบของปัจจัยด้านการเมืองที่ประกอบด้วยนโยบายภาครัฐหรือโครงการของรัฐและการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ มีผลต่อการมีหนี้สินในระดับปานกลาง และเหตุความไม่สงบในพื้นที่ซึ่งเป็นองค์ประกอบของปัจจัยด้านสังคมมีผลต่อการมีหนี้สินระดับมาก

ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ผลการศึกษาเรื่องหนี้สินของเกษตรกรในชนบทไทย พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อเกษตรกรให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเป็นโครงการของรัฐเช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน และโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชนเมือง (วิทยา เกียรพันธุ์, 2550) แต่ผลการศึกษาในครั้งนี้ปัจจัยด้านการเมืองที่ประกอบด้วยนโยบายของรัฐบาลและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ มีผลต่อการมีหนี้ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจระดับโลกและระดับประเทศปรากฏชัดว่าตกต่ำ

5) การรับรู้และการปฏิบัติในการจัดทำบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่มีแหล่งรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนจากพนักงาน ธ.ก.ส. เมื่อรับรู้และเข้าใจจึงฝึกปฏิบัติ เพราะเกษตรกรที่จดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์ในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อรู้รายรับรายจ่ายในครัวเรือน โดยคาดหวังให้มีการใช้จ่ายอย่างประหยัดมากที่สุด มีความถี่ในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนเฉลี่ย 3-4 วันต่อสัปดาห์ ส่งผลให้รายการและจำนวนเงินที่จดบันทึกสามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดประโยชน์กับครัวเรือนตนเองได้ และมีความต่อเนื่องในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนตั้งแต่ต้นจนถึงเดือน ธันวาคม 2551 เป็นระยะเวลา 2 ปี 6 เดือน

จากผลการศึกษาเรื่องประเมินผลโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดยะลา พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการ คือ ราคาผลผลิตต่ำ และการจัดทำบัญชีของกลุ่ม (นิภารัตน์ กุลทล, 2547) และเรื่องการประเมินผลการดำเนินงาน โครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพื้ชาระหนี้ ปี 2545 จังหวัดยะลา พบว่าเกษตรกรให้ความสำคัญกับหลักสูตรบัญชีฟาร์มในระดับน้อย (ชเนศ บุญชัย, 2547) ซึ่งผลการศึกษาทั้ง 2 เรื่องดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ กล่าวคือเกษตรกรส่วนใหญ่ในจังหวัดยะลาให้ความสนใจเรื่องการทำบัญชีฟาร์มหรือบัญชีครัวเรือนน้อย หรือไม่ได้ปฏิบัติ จึงขาดทักษะที่จะนำไปประยุกต์ใช้ทำบัญชีกลุ่มหรือบัญชีขั้นสูงต่อไป ฉะนั้น ช.ก.ส. และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

6) ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

จากรายงานผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อการประเมินผลในจังหวัดยะลา โดยภาพรวมทั้งจังหวัดยะลา มีเกษตรกรลูกค้า ช.ก.ส. จัดบันทึกบัญชีครัวเรือน จำนวน 16,509 ราย สำหรับอำเภอเมืองยะลา มีจำนวน 3,441 ราย ส่วนตำบลยุโป อำเภอเมืองยะลา มีจำนวน 343 ราย (ข้อมูล ณ เดือน มีนาคม 2550) ซึ่งเป็นข้อมูลรายงานในด้านปริมาณที่นับจากเกษตรกรลูกค้า ช.ก.ส. เข้ารับการอบรมหรือรับสมุดจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนจาก ช.ก.ส. แล้วนับว่าเกษตรกรลูกค้าเหล่านั้นเข้าร่วม โครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน แต่ไม่ได้มองในประเด็นความจริงถึงความต่อเนื่องในการจัดบันทึก และการนำผลจากการจัดบันทึกไปประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าทั้งตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีเกษตรกรจำนวน 30 ราย เท่านั้นที่ยังคงจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จึงอาจสรุปได้ว่าในภาพรวมของโครงการทั้งจังหวัดยะลา โครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนประสบความสำเร็จอย่างชัดเจน ในขณะที่สำหรับเกษตรกรจำนวน 30 ราย ที่จัดบันทึกอย่างจริงจังและต่อเนื่องนั้น ได้ผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของ ช.ก.ส. กล่าวคือ

เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมีผลสัมฤทธิ์ด้านปริมาณ โดยส่วนใหญ่ตอบว่า หลังการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนทำให้ มีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 50.0 มีค่าใช้จ่ายลดลง ร้อยละ 60.0 มีหนี้สินลดลง ร้อยละ 96.7 และมีเงินออมเพิ่มขึ้น ร้อยละ 90.0 สำหรับด้านการนำไปใช้นั้น เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนส่วนใหญ่ได้นำประโยชน์จากการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมา เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่าใช้จ่าย และมีการถ่ายทอดความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนการจัดทำบัญชีครัวเรือนให้บุคคลอื่น

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดหนี้สินของเกษตรกรในเขตตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร ธ.ก.ส. และหน่วยงานภาครัฐไว้เป็นประเด็นดังนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

1) ด้านองค์ความรู้

เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้และความเข้าใจในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน แต่เกษตรกรขาดการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ฉะนั้นเกษตรกรต้องทำการวิเคราะห์รายละเอียดในการจัดบันทึก โดยให้ความสำคัญกับรายการที่จัดบันทึก จำนวนเงินรายรับและรายจ่าย อันจะนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรและชุมชนต่อไป

2) ด้านการปฏิบัติการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

เกษตรกรควรปฏิบัติการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนต่อเนื่องให้เป็นกิจวัตร โดยจัดบันทึกทุกครั้งที่มีการรับเงินและจ่ายเงิน เพื่อป้องกันการลืมเมื่อมีการรับเงินและจ่ายเงินเกษตรกรควรใช้สมุดพกเล่มเล็กเพื่อจดยอดการรับจ่าย อันจะทำให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่การดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3) ด้านการออมเงิน

เกษตรกรควรมีการออมเงินในรูปแบบต่างๆ เช่น ซื้อประกันสุขภาพ ทำประกันชีวิตฝากไว้กับธนาคาร หรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในชุมชนทั้งในรูปแบบเงินฝากสัจจะออมทรัพย์และในรูปแบบการถือหุ้นเพิ่ม เพื่อไว้ใช้ยามจำเป็นหรือฉุกเฉินในอนาคต เสมือนมีภูมิคุ้มกันให้กับตัวเกษตรกรเอง

4) ด้านหนี้สิน

ปัญหาเรื่องหนี้สินเป็นสิ่งที่ควบคู่กับเกษตรกรมาช้านานและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเกษตรกรควรต้องช่วยเหลือตนเองโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนมาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์การแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดการรู้รับ รู้จ่าย และรู้จักประมาณตน

5) ด้านการรวมกลุ่ม

ราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต เป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่เกษตรกรมีความคิดเห็นว่ามีผลต่อการมีหนี้ เพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงปัจจัยดังกล่าว เกษตรกรควรรวมกลุ่มรวบรวมผลผลิตเพื่อป้องกันการกดราคาของพ่อค้าคนกลาง รวมกลุ่มเพื่อแปรรูปเพิ่มมูลค่าผลผลิต รวมกลุ่มผลิตสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพเพื่อยกระดับราคา ควรผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เองหรือรวมกลุ่มจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเกษตรเพื่อลดต้นทุนด้านปัจจัยการผลิต และควรรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนสินค้าหรือบริการเพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

5.2.2 ข้อเสนอแนะต่อ ธ.ก.ส.

1) ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำบัญชีครัวเรือน

ธ.ก.ส. ควรส่งเสริมองค์ความรู้ และวิธีการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนเพื่อนำข้อมูลที่จดบันทึกไว้มาใช้ประโยชน์ วิเคราะห์รายการที่จดบันทึกนั้นควรพิจารณาทั้งด้านรายการและจำนวนเงิน โดยดูว่ารายการใดเป็นรายการค่าใช้จ่ายประเภทจำเป็น เช่น ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้า ค่าไฟฟ้า ค่าของใช้ในบ้าน และค่าปุ๋ย เป็นต้น เกษตรกรจะมีวิธีลดค่าใช้จ่ายได้อย่างไร ซึ่งวิธีการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ได้แก่ ปลูกผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์จำพวกปลา กุ้ง เป็ด และไก่ ในบริเวณบ้านอยู่อาศัยเพื่อบริโภคในครัวเรือน ทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า สบู่เหลว และปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อใช้ในครัวเรือน สำหรับรายการค่าใช้จ่ายประเภทไม่จำเป็นที่มีการจดบันทึกไว้ เช่น เหล้า บุหรี่ หวย และสินค้าฟุ่มเฟือยอื่นๆ เกษตรกรควรลด ละ เลิก อบายมุข และมีการใช้จ่ายอย่างประหยัด อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรค่าใช้จ่าย

2) ด้านนโยบายและโครงการของธนาคาร

การรับนโยบายจากรัฐบาลแปลงมาสู่การปฏิบัติในรูปโครงการนั้น ควรจะสะท้อนความจริงให้มากที่สุดทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โครงการบางโครงการต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอน โดยเริ่มจากการละลายพฤติกรรม การจุดประกายแนวความคิดใหม่ การรับรู้องค์ความรู้ การฝึกปฏิบัติ การปฏิบัติจริง การประเมินผล และการควบคุม ดังนั้น ธนาคารต้องให้พนักงานที่ปฏิบัติงานรับรู้ถึงเป้าประสงค์ของธนาคาร ให้ความสำคัญกับขั้นตอนของโครงการต่างๆ และมีแนวทางที่ชัดเจน เช่น พนักงานมีการจดบันทึกบัญชีครัวเรือนก่อนที่จะมีกิจกรรมให้เกษตรกรจดบันทึกบัญชีครัวเรือน และมีการติดตามอย่างใกล้ชิด โดยปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อเกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งธนาคารและเกษตรกร

5.2.3 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

1) ด้านความจริงใจต่อเกษตรกร

หน่วยงานภาครัฐอาจไม่เกี่ยวข้องเรื่องนี้สินของเกษตรกรโดยตรงในฐานะเจ้าหน้าที่กับลูกหนี้ แต่หน่วยงานภาครัฐมีส่วนช่วยให้เกษตรกรมีผู้ทางแก้ไขปัญหานี้สินได้ เช่น ส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักการใช้จ่ายอย่างประหยัด ลดต้นทุนการผลิต ประกอบอาชีพอย่างอื่นเพื่อเพิ่มรายได้ ส่งเสริมให้ออมเงิน และกระตุ้นให้เกษตรกรใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีจุดเริ่มต้นจากการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน รวมทั้งหน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ เช่น กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมประมง และกรมการปกครอง เป็นต้น ควรให้ความจริงจังในการแก้ไขปัญหา และควรบูรณาการโครงการบางโครงการร่วมกัน เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2) ด้านเหตุความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้

เหตุความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ เป็นปัจจัยด้านสังคมที่เกษตรกรมีความคิดเห็นว่ามีผลต่อการมีหนี้ เช่นเป็นหนี้จากซื้ออาวุธปืน รถยนต์ หรือบ้านอยู่อาศัย อีกทั้งเกิดความหวาดกลัวไม่กล้าประกอบอาชีพทำให้รายได้ลดลง เช่น กริถยางพารา ทำสวนผลไม้ และรับจ้าง เป็นต้น

หน่วยงานด้านความมั่นคงของประเทศ ควรดำเนินการตามแนวพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ว่าด้วย “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเคร่งครัด เพื่อให้เหตุการณ์นั้นสงบโดยเร็ว

3) ด้านการดูแลรักษาสุขภาพ

ในปีพ.ศ. 2549 สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ได้เห็นความสำคัญการส่งเสริมสุขภาพมากกว่ารอให้เจ็บไข้หรือไม่สบายจึงบำบัดรักษา ซึ่งจะเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาต่อคนสูงมาก ในปีพ.ศ. 2549/2550 สปสช. จึงนำร่องโครงการหลักประกันสุขภาพท้องถิ่นหรือพื้นที่ขึ้น โดยในระยะแรกมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ร่วมโครงการกับ สปสช. จำนวน 888 อปท. และขยายเป็นจำนวนกว่า 2,500 อปท. ในปีงบประมาณ 2551

หลักการของโครงการ สปสช. คือ สปสช. จัดสรรเงินให้กับ อปท. ที่ร่วมโครงการ 37.50 บาทต่อประชากร 1 คน โดย อปท. ที่เข้าร่วมโครงการจ่ายเงินสมทบร้อยละ 10-50 ขึ้นกับขนาดของ อปท. เงื่อนไขของโครงการคือ อปท. ต้องนำเงินงบประมาณทั้งหมดไปใช้ในกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพ เช่น กระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่ได้ออกกำลังกาย จัดกิจกรรมการคัดกรองโรคความดันและเบาหวาน เมื่อพบกลุ่มเสี่ยงจัดให้มีกิจกรรมการบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการ กิจกรรมเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพ รักษาสุขภาพของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้องค์การบริหารส่วนตำบลลุมพินี (อบต.ลุมพินี) เข้าร่วมโครงการ สปสช.

5.3 ข้อจำกัดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดด้านเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยจำเป็นต้องรอเวลาเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในช่วงเวลาที่ไม่มีสถานการณ์ก่อการร้าย อย่างไรก็ตามเกษตรกรที่จัดบ้านที่กบฏชิคริวเรือนทุกรายให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

5.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยเสนอแนะแนวทางสำหรับผู้ที่สนใจศึกษาหรือทำการวิจัยครั้งต่อไป คือ

- 1) ศึกษาพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของเกษตรกรก่อนและหลังที่จัดทำบัญชีครัวเรือน
- 2) ศึกษาแนวโน้มการประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลดลงอย่างยั่งยืนด้วยวิธีการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน
- 3) ศึกษาการจัดทำบัญชีครัวเรือนของ ช.ก.ส. ที่ร่วมกับโรงเรียนหรือส่วนราชการอื่น

บรรณานุกรม

- กองแผนงานและงบประมาณ. 2548. **ช.ก.ส. ในบทบาทการเป็นธนาคารพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.
- กองพัฒนาลูกค้าบุคคล. 2549. **ขอชักซ่อมเพิ่มเติมกรณีแต่งตั้งผู้แทนธนาคารตรวจสอบการบันทึกบัญชีครัวเรือน**. กรุงเทพฯ : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.
- กองสารสนเทศ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2550. **รายงานผลการบันทึกการจดบัญชีครัวเรือนเพิ่มเติม เพื่อการประเมินผล (ประเภทลูกค้ารายคน)**. [ออนไลน์]. URL:<http://diamond.baac.or.th/cdis/esm0000/default.asp>[สืบค้นวันที่ 11 สิงหาคม 2551].
- กิตติศักดิ์ บุญทัตโร. 2546. **การประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์บ่มเพาะธุรกิจ SMEs สงขลา**. สงขลา : ภาคนิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาธุรกิจเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. **เศรษฐกิจพอเพียง**. [ออนไลน์]. URL:<http://www.sufficiencyeconomy.org> [สืบค้นวันที่ 4 ธันวาคม 2550].
- ชยาภา กักดีไทย มนนภา พงขจร วรณดี พุดไทย วันเพ็ญ ทนุสุชากานต์ และอัจฉรา มะโนน้อม. 2550. **การเรียนรู้และการปฏิบัติในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของกลุ่มเกษตรกรในตำบลหนองยาว อำเภอมือเือง จังหวัดสระบุรี**. [ออนไลน์]. URL:http://www.bpcd.net/new_subject/library [สืบค้นวันที่ 20 ธันวาคม 2550].
- ธเนศ บุญชัย. 2547. **การประเมินผลการดำเนินงานโครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ ปี2545 จังหวัดยะลา**. สงขลา : สารนิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นภาพร ลิขิตวงศ์ขจร. 2550. **“บัญชีครัวเรือน : เครื่องมือสู่เศรษฐกิจพอเพียง”**. วารสารศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2550): 25-29.
- นิภารัตน์ กุลทล. 2547. **การประเมินผลโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดยะลา**. สงขลา : สารนิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ประชุม รอดประเสริฐ. 2533. **การบริหารโครงการ**. กรุงเทพฯ : เนติกุลการพิมพ์.

- ประสิทธิ์ ดงยั้งศิริ. 2544. การวางแผนและการวิเคราะห์โครงการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ซีเอ็ด ยูเคชั่น.
- ประโยชน์ หมู่หมื่นศรี. 2548. ประเมินผลโครงการพักรักษาหนี้เกษตรกรรายย่อย: กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. [ออนไลน์]. URL: <http://www.baac.or.th/library> [สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2551].
- พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. 2535. การติดตามการประเมินผลโครงการพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.
- ไพบุลย์ อัครวัฒน์. 2548. การประเมินผลการบริหารจัดการโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ ของเกษตรกร ตามมาตรการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนในจังหวัดพะเยา. [ออนไลน์]. URL: <http://www.baac.or.th/library> [สืบค้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2550].
- รชนี นพเกตุ. 2540. จิตวิทยาทั่วไปเรื่องการรับรู้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ประกายพริก.
- มานวิภา อินทรทัต. 2550. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับความคุ้มค่า. [ออนไลน์]. URL: <http://www.thailandnce.eco.ku.ac.th/document/paper/1.2.pdf> [สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2551].
- วรรณดี สุทธิธรกร ชันวา จิตต์สงวน ประภาส ช่างเหล็ก และผ่องศรี จิตตบุญท์. 2550. การแก้ไขปัญหาเกษตรกรยากจนด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์]. URL: <http://www.thailandnce.eco.ku.ac.th/document/paper/1.2.pdf> [สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2551].
- วิทยา เจียรพันธุ์. 2550. หนี้สินของเกษตรกรในชนบทไทย. [ออนไลน์]. URL: <http://www.genad.ac.th/eco.doc> [สืบค้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2550].
- วิทยา หมั่นเทศมัน. 2542. การประเมินผลโครงการปลดปล่อยหนี้สินของเกษตรกรและผู้ยากจน : ศึกษาเฉพาะ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. [ออนไลน์]. URL: <http://www.ssde.nida.ac.th.Research> SD/Ex. SD_ Research [สืบค้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2550].
- ศรีไพร ชวงศ์. 2545. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจพักชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. สาขาพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. [ออนไลน์]. URL: [http://www.women-family.go.th/women 2/biology](http://www.women-family.go.th/women%20biology) [สืบค้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2550].
- ศิริจิต พงษ์หว่า. 2539. การวางแผนโครงการพัฒนาการเกษตร. พิมพ์ครั้งที่ 2. ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล. 2550. เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิชาวิจัยทางธุรกิจเกษตร. หลักสูตรปริญญาโท สาขาการจัดการธุรกิจเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สิริทรัพย์ สุขพฤกษ์. 2545. การประเมินผลดินเชื้อเพื่อพัฒนาชนบทของธนาคารออมสินในพื้นที่ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา. สงขลา : ภาคนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาธุรกิจเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อัญชติ เริ่มพยับ. 2546. การประเมินผลโครงการไม้ดอกเมืองหนาวในอำเภอบาง จังหวัดยะลา. สงขลา : ภาคนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาธุรกิจเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

โครงการวิจัย

เรื่อง: การประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินเกษตรกรใน
เขตตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

เลขที่แบบสอบถาม.....

วันที่สัมภาษณ์...../...../.....

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้ เป็นเครื่องมือประกอบการรวบรวมข้อมูลโครงการวิจัยเพื่อสารนิพนธ์ (Minor Thesis) สำหรับหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการธุรกิจเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย และเพื่อให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น ธ.ก.ส. กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมประมง และกรมการปกครอง เป็นต้น ได้ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ผู้วิจัยใคร่ขอความกรุณาท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามบนความเป็นจริง และโดยอิสระ ข้อมูลทั้งหมดที่ได้ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งที่ท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ในครั้งนี้

แบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจ

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกร

ส่วนที่ 3 การรับรู้และการปฏิบัติในการจัดทำบัญชีครัวเรือน

ส่วนที่ 4 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจ

คำชี้แจง กรุณาลงเครื่องหมาย ✓ ในช่อง เพื่อเลือกคำตอบ และกรอกข้อมูลในส่วนที่ให้ระบุ

ก. ลักษณะทางสังคม

1. เพศ [A 01]

1.1 ชาย 1.2 หญิง

2. อายุ.....ปี [A 02]

3. ศาสนา [A 03]
- 3.1 พุทธ 3.2 คริสต์
- 3.3 อิสลาม 3.4 อื่นๆ (โปรดระบุ).....
4. สถานภาพ [A 04]
- 4.1 โสด 4.2 สมรส
- 4.3 หย่า/แยกกันอยู่ 4.4 หม้าย
5. การศึกษา [A 05]
- 5.1 ประถมศึกษา 5.2 มัธยมศึกษาตอนต้น
- 5.3 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. 5.4 อนุปริญญา/ปวส.
- 5.5ปริญญาตรี 5.6 สูงกว่าปริญญาตรี
6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน จำแนกเป็น [A 06]
- 6.1 สมาชิกในครัวเรือนที่เรียนหนังสือ.....คน [A 07]
- 6.2 สมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานมีรายได้.....คน [A 08]
- 6.3 สมาชิกในครัวเรือนสูงวัยหรืออื่นๆ.....คน [A 09]

ข. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

1. อาชีพและรายได้
- 1.1 อาชีพหลักและอาชีพรอง
- 1.1.1 อาชีพหลัก [B 01]
- ทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้
- ทำนา เลี้ยงสัตว์(ระบุ).....
- อื่นๆ(ระบุ).....
- 1.1.2 อาชีพรอง 1. มี 2. ไม่มี [B 02]
- 1.1.3 (ถ้ามี) อาชีพรองคือ [B 03]
- ทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ ทำนา
- ค้าขาย เลี้ยงสัตว์(ระบุ)..... รับจ้าง
- อื่นๆ(ระบุ).....
- 1.2 รายได้รวมของครอบครัว
- 1.2.1 รายได้สุทธิการเกษตร.....บาท/ปี [B 04]
- 1.2.2 รายได้จากอาชีพไม่ใช่อการเกษตร.....บาท/ปี [B 05]
- 1.2.3 รายได้อื่นๆ.....บาท/ปี [B 06]

2. โครงสร้างการผลิตการเกษตร

2.1 พื้นที่ถือครองของครัวเรือน

2.1.1 ที่อยู่อาศัย.....ไร่ [B 07]

2.1.2 พื้นที่ทำนา.....ไร่ [B 08]

2.1.3 พื้นที่สวนยางพารา.....ไร่ [B 09]

 1. ได้รับความผลิต.....ไร่ [B 10] 2. ยังไม่ได้รับความผลิต.....ไร่ [B 11]

2.1.4 พื้นที่สวนผลไม้.....ไร่ [B 12]

 1. ได้รับความผลิต.....ไร่ [B 13] 2. ยังไม่ได้รับความผลิต.....ไร่ [B 14]

2.1.5 พื้นที่อื่นๆ(ระบุ).....ไร่ [B 15]

2.2 ลักษณะการถือครอง

[B 16]

 1. ของตนเอง 2. เช่า/ผู้อื่นให้ทำกินฟรี 3. ของตนเองและเช่า/ผู้อื่นให้ทำกินฟรี

2.3 การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ถือครองบริเวณบ้านอยู่อาศัยหรือไม่

[B 17]

 1. มี 2. ไม่มี

2.4 การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ถือครองบริเวณบ้านอยู่อาศัย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

 2.3.1 ปลูกไม้ผล [B 18] 2.3.2 ปลูกพืชผักสวนครัว [B 19] 2.3.3 เลี้ยงสัตว์(ระบุ)..... [B 20] 2.3.4 ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ [B 21] 2.3.5 อื่นๆ(ระบุ)..... [B 22]

3. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

3.1 ค่าอาหาร.....บาท/ปี [B 23]

3.2 ค่าซ่อมแซมบ้าน.....บาท/ปี [B 24]

3.3 ค่าเสื้อผ้า.....บาท/ปี [B 25]

3.4 ค่ารักษาพยาบาล.....บาท/ปี [B 26]

3.5 ค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน.....บาท/ปี [B 27]

3.6 อื่นๆ(ระบุ).....เป็นเงิน.....บาท/ปี [B 28]

4. โครงสร้างหนี้สิน [B 29]
1. แหล่งเงินกู้ในระบบ 2. แหล่งเงินกู้นอกระบบ
3. ทั้ง 2 แหล่ง
- 4.1 หนี้ในระบบ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- 4.1.1 ธ.ก.ส. [B 30] 4.1.2 สหกรณ์การเกษตร [B 31]
- 4.1.3 กองทุนหมู่บ้าน [B 32] 4.1.4 ธนาคารพาณิชย์ [B 33]
- 4.1.5 กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ [B 34] 4.1.6 อื่นๆ (ระบุ)..... [B 35]
- 4.2 วัตถุประสงค์ในการกู้หนี้ในระบบ
- 4.2.1 ค่าใช้จ่ายการเกษตร [B 36]
- 4.2.2 ค่าลงทุนการเกษตร [B 37]
- 4.2.3 ค่าปรับปรุงหรือซ่อมแซมบ้านอยู่อาศัย [B 38]
- 4.2.4 ค่าการศึกษาของบุตรหลาน [B 39]
- 4.2.5 ค่าดูแลสุขภาพและรักษาพยาบาล [B 40]
- 4.2.6 อื่นๆ (ระบุ)..... [B 41]
- 4.3 หนี้นอกระบบ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- 4.3.1 นายทุน [B 42] 4.3.2 ญาติพี่น้อง [B 43]
- 4.3.2 เพื่อนบ้าน [B 44] 4.3.4 อื่นๆ (ระบุ)..... [B 45]
- 4.4 วัตถุประสงค์ในการกู้หนี้นอกระบบ
- 4.4.1 ค่าใช้จ่ายการเกษตร [B 46]
- 4.4.2 ค่าลงทุน [B 47]
- 4.4.3 ค่าปรับปรุงหรือซ่อมแซมบ้านอยู่ [B 48]
- 4.4.4 ค่าลงทุนซื้อรถจักรยานยนต์ [B 49]
- 4.4.5 ค่าการศึกษาของบุตร [B 50]
- 4.4.6 ค่าดูแลสุขภาพและรักษาพยาบาล [B 51]
- 4.4.7 อื่นๆ (ระบุ)..... [B 52]
5. จำนวนหนี้สินรวม
- 5.1 จำนวนหนี้สินก่อนจดบันทึกบัญชีครัวเรือน.....บาท [B 53]
- 5.2 จำนวนหนี้สินคงเหลือปัจจุบัน.....บาท [B 54]

6. ค่าใช้จ่ายด้านหนี้สิน

- 6.1 จำนวนเงินที่ต้องชำระหนี้ในระบบ (รวม) รายเดือน.....บาท [B 55]
- 6.2 จำนวนเงินที่ต้องชำระหนี้ในระบบ (รวม) รายปี.....บาท [B 56]
- 6.3 จำนวนเงินที่ต้องชำระหนี้นอกระบบ (รวม) รายเดือน.....บาท [B 57]
- 6.4 จำนวนเงินที่ต้องชำระหนี้นอกระบบ (รวม) รายปี.....บาท [B 58]

7. เงินออม

[B 59]

- 7.1 ไม่มีการออมเงิน (ไม่ต้องตอบข้อ 8) 7.2 มีการออมเงิน

8. กรณีมีการออมเงินท่านมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 8.1 เพื่อเป็นทุนในการศึกษาของบุตรหลาน [B 60]
- 8.2 เพื่อใช้ในยามฉุกเฉินหรือเจ็บไข้ไม่สบาย [B 61]
- 8.3 เพื่อปรับปรุงหรือต่อเติมที่อยู่อาศัย [B 62]
- 8.4 เพื่อซื้อหรือสร้างบ้านอยู่อาศัย [B 63]
- 8.5 เพื่อซื้อรถยนต์ [B 64]
- 8.6 เพื่อซื้อที่ดินการเกษตร [B 65]
- 8.7 เพื่อชำระหนี้ [B 66]
- 8.8 อื่นๆ (ระบุ)..... [B 67]

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินของเกษตรกร

คำชี้แจง : กรุณาลงเครื่องหมาย ✓ ในข้อที่ตรงกับความคิดเห็นท่านมากที่สุด โดยกำหนดให้

ระดับคะแนน 5 แสดงว่า ปัจจัยนั้นมีผลต่อหนี้สินมากที่สุด

ระดับคะแนน 4 แสดงว่า ปัจจัยนั้นมีผลต่อหนี้สินผลมาก

ระดับคะแนน 3 แสดงว่า ปัจจัยนั้นมีผลต่อหนี้สินปานกลาง

ระดับคะแนน 2 แสดงว่า ปัจจัยนั้นมีผลต่อหนี้สินผลน้อย

ระดับคะแนน 1 แสดงว่า ปัจจัยนั้นมีผลต่อหนี้สินน้อยที่สุด

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้สิน	ระดับความคิดเห็น					หมายเหตุ (กรณีตอบ5,4)
	5	4	3	2	1	
1.ด้านเศรษฐกิจ						
1.1 การเกษตร						
- ราคาผลผลิต						[C01]
- ราคาปัจจัยการผลิต						[C02]
1.2 นอกภาคการเกษตร						
- เงินเดือน(กรณีได้รับเงินเดือน)						[C03]
- รายได้อื่นๆ						[C04]
- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ						[C05]
2.ด้านการเมือง						
2.1 นโยบายภาครัฐ/โครงการของรัฐ						[C06]
2.2 การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ						[C07]
2.3 อื่นๆ (ระบุ).....						[C08]
3. ด้านสังคม						
3.1 เหตุความไม่สงบในพื้นที่						[C09]
3.2 สภาพและปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชน						[C10]
3.3 โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน						[C11]
3.4 ระดับการศึกษา						[C12]
3.5 อื่นๆ(ระบุ).....						[C13]

ส่วนที่ 3 การรับรู้และการปฏิบัติในการจัดทำบัญชีครัวเรือน

คำชี้แจง กรุณาลงเครื่องหมาย ✓ ในช่อง เพื่อเลือกคำตอบ และกรอกข้อมูลในส่วนที่ให้ระบุ

1. แหล่งข้อมูลในการรับรู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1.1 โทรทัศน์	[D 01]	☐ 1.2 วิทยุ	[D 02]
☐ 1.3 ผู้นำชุมชน/เพื่อนบ้าน	[D 03]	☐ 1.4 พนักงาน ธ.ก.ส.	[D 04]
☐ 1.5 เอกสาร/โปรซัวร์	[D 05]	☐ 1.6 อื่นๆ.....	[D 06]

2. ระดับความเข้าใจหลังการรับรู้ [D 07]

☐ 2.1 รับรู้แต่ไม่เข้าใจ	☐ 2.2 รับรู้และเข้าใจจึงฝึกปฏิบัติ
☐ 2.3 รับรู้ เข้าใจ ปฏิบัติได้เลย	

3. วัตถุประสงค์ในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 3.1 เพื่อรู้รายรับรายจ่ายในครัวเรือน	[D 08]
☐ 3.2 เพื่อใช้วางแผนการเงินของครัวเรือน	[D 09]
☐ 3.3 เพื่อประหยัดการใช้จ่าย	[D10]
☐ 3.4 อื่นๆ.....	[D11]

4. ความคาดหวังมากที่สุดในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน [D 12]

☐ 2.3.1 มีเงินออมเพิ่มขึ้น	☐ 2.3.2 หนี้สินลดลง
☐ 2.3.3 มีการใช้จ่ายประหยัด	☐ 2.3.4 อื่นๆ.....

5. การปฏิบัติการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน

5.1 ความถี่ในการจดบันทึก.....วัน/สัปดาห์ [D 13]

5.2 ความถี่ในการจดบันทึก.....วัน/เดือน [D 14]

6. ระยะเวลาที่เริ่มจดบันทึกบัญชีครัวเรือน เดือน..... พ.ศ. [D 15]

ส่วนที่ 4 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน

คำชี้แจง กรุณาลงเครื่องหมาย ✓ ในช่อง เพื่อเลือกคำตอบ และกรอกข้อมูลในส่วนที่ให้ระบุ

1. ด้านปริมาณ

1.1 รายได้ [E 01]

☐ 1.1.1 เพิ่มขึ้น	☐ 1.1.2 ลดลง	☐ 1.1.3 เท่าเดิม

1.2 ค่าใช้จ่าย [E 02]

☐ 1.2.1 เพิ่มขึ้น	☐ 1.2.2 ลดลง	☐ 1.2.3 เท่าเดิม

1.3 หนี้สิน [E 03]

☐ 1.3.1 เพิ่มขึ้น	☐ 1.3.2 ลดลง	☐ 1.3.3 เท่าเดิม

- 1.4 เงินออม [E 04]
 1.4.1 เพิ่มขึ้น 1.4.2 ลดลง 1.4.3 เท่าเดิม

2. ด้านการนำไปใช้

2.1 การนำข้อมูลที่จัดบันทึกมาบริหารจัดการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 2.1.1 วางแผนการออมเงิน [E 05] 2.1.2 ควบคุมพฤติกรรมการใช้จ่าย [E 06]
 2.1.3 เพื่อให้หนี้สินลดลง [E 07] 2.1.4 หาช่องทางเพิ่มรายได้ [E 08]
 2.1.5 อื่นๆ..... [E 09]

2.2 การถ่ายทอดความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนต่อให้บุคคลอื่นปฏิบัติหรือไม่ [E 10]

- 2.2.1 มี 2.2.2 ไม่มี

2.3 ถ้ามี ถ่ายทอดความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนให้ใคร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 2.3.1 มีการถ่ายทอดความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนให้กับคนในชุมชน [E 11]
 2.3.2 มีการถ่ายทอดความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนให้บุคคลในครัวเรือน [E 12]
 2.3.3 มีการถ่ายทอดความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนให้ญาติพี่น้อง [E 13]
 2.3.4 อื่นๆ..... [E 14]

2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน [E 15]

- 1).....
 2).....
 3).....

2.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน [E 16]

- 1).....
 2).....
 3).....

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงที่ท่านกรุณาเสียสละเวลาตอบแบบสอบถาม

นายสุภโชค แก้วทอง
 ผู้วิจัย

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล		นายศุภโชค แก้วทอง
วัน เดือน ปี เกิด		1 ตุลาคม 2514
การศึกษา	พ.ศ.2536	ปริญญาตรีบริหารธุรกิจบัณฑิต (บัญชี) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2537	เจ้าหน้าที่ฝ่ายตรวจสอบ บริษัทไทยประกันชีวิตจำกัด
	พ.ศ.2537-2542	พนักงานสินเชื่อ ธ.ก.ส.หน่วยอำเภอยะหา
	พ.ศ.2543-2545	พนักงานพัฒนาธุรกิจ ธ.ก.ส.หน่วยอำเภอบันนังสตา
	พ.ศ.2546	พนักงานพัฒนาธุรกิจ ธ.ก.ส.หน่วยอำเภอรามัน
	พ.ศ.2546-2547	หัวหน้าหน่วยอำเภอเมือง ธ.ก.ส.ราชบุรี
	พ.ศ.2548	หัวหน้าหน่วยอำเภอเบตง ธ.ก.ส.เบตง
	พ.ศ.2549	หัวหน้าหน่วยอำเภอยะหา ธ.ก.ส.ยะหา
	พ.ศ.2550-ปัจจุบัน	หัวหน้าหน่วยอำเภอเมืองยะลา ธ.ก.ส.ยะลา